

ΕΡΑΝΗΣΤΗΣ

ΗΤΟΙ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,

Παρά τῶν Κυρίων

ΑΡΓΥΡΙΑΔΟΥ Ν. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Π. ΒΕΛΛΙΟΥ Γ. ΔΟΣΙΟΥ Κ.
ΔΡΟΣΟΥ Δ. ΖΕΖΟΥ Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΑΛΑΙΓΑ Π.
ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ Κ. ΔΑΝΔΕΡΕΡ Ξ. ΛΕΒΑΔΕΩΣ Ν. ΛΕΒΙΔΟΥ Κ.
ΜΑΝΟΥ Ν. ΜΑΝΟΥΣΟΥ Θ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΟΥ Κ. ΜΑΥΡΟΚΟΡ-
ΔΑΤΟΥ Γ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ Ν. ΠΙΤΣΙΠΙΟΥ Κ. ΡΑΓΚΑΒΗ Δ.
ΡΕΝΙΕΡΟΥ Μ. ΣΙΜΟΥ Ε. ΣΤΡΟΥΜΠΟΥ Δ. κλπ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Δ' ΤΟΜΟΣ Α.'

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ Β.'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

1842.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΦΙΑΣ ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

ΠΕΡΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀνθρώπων, θεωρούμενος ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ φάσεις, καὶ εἰς ὅλας του τὰς λεπτομερείας, εἶναι ἀντικειμένον ἀπέριου ἐκτάσεως· αἱ ἀρχαὶ του ὅμως εἶναι ὀλίγαι καὶ σαφεῖς. Ἡ πρὸς τοῦτο μᾶλλον, ἢ τὰ λοιπὰ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀντικείμενα, μεγάλη προσοχὴ τοῦ κοινοῦ, ἀποδίδεται κυρίως εἰς τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ τὴν εὐκολίαν, ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς σαφηνείας τῶν ἀρχῶν του.

Ὁ ἄνθρωπος, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, ὠθεῖται ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν του· δύναται δὲ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἀπ' ἀπειρον, ἐὰν αἷτια ἄλλα ἰσχυρὰ δὲν τὸν ἐμποδίσωσι. Διὰ νὰ πληθύνεται ὅμως ἀκωλύτως, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τὰ ἀπολύτως χρειώδη πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του.

Ταῦτα διαιροῦνται εἰς ἀναγκαῖα, εἰς προσήκοντα καὶ εἰς πολυτελῆ. Καὶ ἀναγκαῖα λέγονται, ὅσα εἶναι ἀφευκτα εἰς πάντα ἄνθρωπον διὰ νὰ ζῆ ἐν ὑγείᾳ καὶ νὰ ἐργάζεται· προσήκοντα, ὅσα χρῆσιμῆσαι διὰ νὰ διατηρῇ τὴν θέσιν, τὴν ὅποιαν κατέχει εἰς τὴν κοινωνίαν. Πολυτελῆ δὲ, ὅλα τὰ λοιπὰ, ὅσα καταναλίσκονται

χωρίς νὰ ἦναι οὐσιώδη εἰς διαφύλαξιν τῆς ὑγείας καὶ τῆς δυνάμεώς του, ἢ εἰς διατήρησιν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς του.

Τὰ αὐτὰ ὅμως πράγματα δύνανται νὰ ἦναι πολυτελῆ, προσήκοντα, ἢ ἀναγκαῖα, καθ' ὅσον καταναλίσκονται ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς τάξεως, διαφόρων δὲ τόπων· ἢ τοῦ αὐτοῦ τόπου, διαφόρων δὲ τάξεων· ἢ τέλος τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἄλλου δὲ χρόνου.

Τὰ παπούτσια π. χ. εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν Ἀγγλίαν· διότι αἱ ἐξεις τῶν κατοίκων τῆς ἀπαιτοῦσι ταῦτα, καὶ ἄνευ αὐτῶν ἡ ὑγεία των βλάπτεται. Πολυτελῆ δὲ εἰς τὴν πτωχοτέραν τάξιν τῆς Σκωτίας, ὅπου τὰ ἦθη καὶ αἱ ἐξεις τῶν ἀνθρώπων τῆς τάξεως ταύτης συγχωροῦσι νὰ περιπατῶσιν οὗτοι μὲ γυμνοὺς πόδας, χωρὶς νὰ βλαφθῇ ἡ ὑγεία των, ἢ νὰ προσβληθῇ ἡ ὑπόληψις των. Ὅταν κάτοικος τῆς Σκωτίας ἀνυψοῦται ἀπὸ τὴν κατωτέραν εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν, τὰ παπούτσια εἶναι εἰς αὐτὸν προσήκοντα. Εἰς τὰς ἀνωτέρας ὅμως τάξεις, αἵτινες παιδιόθεν ἐσυνείθισαν νὰ φέρωσι παπούτσια, ταῦτα εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖα, ὡς εἶναι ἀφευκτα εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς Ἀγγλίας.

Τὸ ὄχημα εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ἰατρὸν μεγάλης πόλεως, προσήκον εἰς κομψὴν Κυρίαν, πολυτελὲς εἰς ἔμπορον.

Οἰκίαι δὲ καὶ ἔπιπλα, δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι σήμερον ὡς προσήκοντα εἰς ἀνωτέρων τάξεων ἀνθρώπους, ἐθεωροῦντο ὡς πολυτελῆ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἀνθρώπους.

Διὰ νὰ γνωρισθῇ λοιπὸν εἰς ποίαν κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ὑλικά ταῦτα πράγματα, τὰ ἱκανὰ νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ληθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος, αἱ ἐξεις, τὰ ἦθη καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν ἀνθρώπων, αἵτινες τὰ μεταχειρίζονται πρὸ πάντων δὲ ἡ φύσις τοῦ κλίματος. Ἡ θέρμανσις, ἡ οἰκία καὶ τὰ ἐνδύματα, τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς τὸν Λάπωνα, εἶναι περιττὰ ὑπὸ τοὺς Τροπικούς.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος, καθὼς τείνει εἰς πολλαπλασιασμὸν, οὕτω

τείνει και εις πολιτισμόν. Ὁ δὲ πολιτισμὸς ἡμερόνει καὶ ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπον, κατασταίνων αὐτὸν ἀπὸ ἀλιεία καὶ κυνηγὸν γεωργόν, βιομήχανον καὶ ἔμπορον· ἐξασφαλίζει τὸ πρόσωπον του, προστατεύει τὴν ἰδιοκτησίαν του, καὶ, διὰ τῶν ἀγαθῶν τούτων δωρημάτων του, συνεργεῖ δραστηρίως εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἰρλανδία, εἰς τὴν βαρβαρότητα της, μόλις ἐχορήγει τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς ὀλίγας οἰκογενεῖας ἀλιείων καὶ κυνηγῶν· καὶ ἤδη, ἀφοῦ ἐπολιτεύθη, τρέφει ὑπὲρ τὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

Τὸ ἀνθρώπινον ὅμως γένος τείνει νὰ αὐξάνη ταχύτερον ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως. Κατὰ τὸν Μάλλον, περιόφημον οἰκονομολόγον Ἀγγλον, ἐκεῖνο μὲν ἀναπτύσσεται κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, ἥτοι 1, 2, 4, 8, 16 κτλ., ταῦτα δὲ ἀναπτύσσονται κατὰ πρόοδον ἀριθμητικὴν, ἥτοι 1, 2, 3, 4, 5 κτλ. Νεώτεροι αὐτοῦ οἰκονομολόγοι δι´σχυρίσθησαν, ὅτι ἡ ἀναλογία αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἀληθής· δὲν ἠρνήθησαν ὅμως, ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν ἀνθρώπων δύναται, ὅταν δὲν ἀπαντήσῃ ἐμπόδια, νὰ ὑπερβῇ τὴν αὐξήσιν τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως.

Εἶναι βεβαίως ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ μὲ ἀυστηρὰν ἀκριβείαν ἡ γενικὴ καὶ ἀναλλοίωτος ἀναλογία τῆς προόδου τῶν δύο τούτων δυνάμεων. Ἀλλὰ διὰ νὰ ᾔηται οὐσιωδῶς ἀληθὴς ἡ θεωρία τῆς προόδου ταύτης, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἐκτίμησις μαθηματικὴ τῆς ἐνεργείας τῶν δύο δυνάμεων· ἀρκεῖ ὅτι ἡ μία δύναται νὰ ἐνεργῇ ταχύτερον τῆς ἄλλης, καὶ θέλει τείνει πάντοτε νὰ τὴν ὑπερβῇ.

Ἡ τεθείσα παρὰ τοῦ Μάλλου ἀρχὴ στηρίζεται εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Τῶντι ὅταν ὑπάρχουν πολλὰ προϊόντα ἔχοντα ἀναγεννητικὴν δύναμιν (force reproductive), ἴσπν μὲ ἐκείνην τοῦ παραγωγοῦ, ταῦτα ἀναγκάτως θέλουν φθάσει εἰς γεωμετρικὴν πρόοδον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ταχεῖαν. Ἐὰν τὸ ἓν παράγῃ δύο, καὶ τὰ νέα ταῦτα προϊόντα ἔχωσι τὴν αὐτὴν παραγωγικὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ πρώτη μονάς, τὰ δύο θέλουν παράξει τέσσαρα, τὰ τέσσαρα ὀκτὼ, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν αὕτη εἶναι ἀδικριλονείκητος, καὶ ἐπίσης ἀληθῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ζῶα, καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ φυτὰ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἐμπόδια, ἡ Οἰκουμένη ἤθελε πλημμυρῆσαι ἀπὸ ἀνθρώπων, καθὼς ἡ γῆ ἀπὸ σίτου, καὶ ὁ ὠκεανὸς ἀπὸ ἰχθεῖς, ἐὰν δὲν ἐκωλύετο ἡ ἀναγεννητικὴ δύναμις ἐκάστου σπυρίου σίτου, καὶ ἐκάστου ἰχθύος.

Ἡ τάσις αὕτη τοῦ ἀνθρώπου, νὰ αὐξάνη ὑπὲρ τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεώς του, οὐδὲ τῶν ἀρχαίων τὴν ὀξυδέρκειαν διέφυγεν. ὁ Νομοθέτης τῆς Κρήτης, ὁ Σόλων, ὁ Φεΐδων (1), ὁ Πλάτων, ὁ φιλόσοφος τῶν Σταγείρων, ὅλοι οὗτοι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἰσχυροῦ χαλινοῦ, φοβηθέντες ἐκ τῆς ἀκωλύτου αὐξήσεως γενικὴν τοῦ λαοῦ πτωχείαν.

Ἀπεδείχθη διὰ τῆς πείρας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ διπλασιάζωνται εἰς πᾶν τέταρτον τοῦ αἰῶνος. Ἐὰν τοιαύτη ἀνάπτυξις λάβῃ χώραν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ ἓνα αἰῶνα θέλομεν ἔχει 16 ἑκατομμύρια κατοίκων, μετὰ εἰκοσιπέντε ἔτη ἀκόμη 32, καὶ μετὰ πενήτηντα 64. Εἰς δὲ τὴν γῆν πᾶσαν, ἕκαστος ἄνθρωπος, διπλασιάζομενος κατὰ πᾶν τέταρτον τοῦ αἰῶνος, θέλει αὐξήσῃ εἰς ἓν ἑκατομμύριον ἐν διαστήματι πέντε αἰῶνων.

Ἄλλὰ διὰ ποίαν αἰτίαν δὲν ἐφάνη τοιαύτη αὐξήσις, οὐδὲ κἂν ἑτετραπλασιάσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ὅλης εἰς τὸ διάστημα τῶν παρελθουσῶν πέντε ἑκατονταετηρίδων;

Τὴν ἐνέργειαν τοῦ πληθυσμοῦ δυσκολεύουν καὶ μετριάζουν αἷτια προλαμβάνοντα τὰς γεννήσεις, ἢ ἐπαυξάνοντα τοὺς θανάτους. Ὁ Μάλθος ὀνομάζει στερητικὰ ἐμπόδια (obstales privatifs) τὰ κωλύοντα τὰς γεννήσεις αἷτια· καὶ καταστρεπτικὰ (obstacles destructifs) τὰ ἐπιφέροντα ἄωρος τὸν θάνατον. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι φυσικὰ, ἐλεῖνα δὲ ἠθικὰ κακὰ.

Τὰ καταστρεπτικὰ ἐμπόδια εἶναι αἱ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγείαν

(1) Ὁ Νομοθέτης τῆς Κορίνθου.

πέχνη, αἱ ἐργασίαι, αἱ λίαν κοπιαστικαί, καὶ αἱ ἐκθέτουσαι ἐπὶ πολὺ τοὺς ἐργάτας εἰς τοὺς καύσωνας καὶ τοὺς παγετούς· ἢ κακὴ τροφή, τὰ δυσανάλογα εἰς τὴν φύσιν τοῦ κλίματος ἐνδύματα, ἢ χωρὶς τῆς ἀπαιτουμένης φροντίδος ἀνατροφή τῶν τέκνων, αἱ παντὸς εἶδους καταχρήσεις, ὁ μεμολυσμένος ἀὴρ ἀπὸ φυσικὰς αἰτίας, ἢ, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ἀπὸ τὴν συσσωρευσιν τοῦ πλήθους· αἱ παιδοκτονίαι, οἱ πόλεμοι, καὶ, πρὸ πάντων, ἡ πείνα, ἥτις ἐπιφέρει τρομεροὺς λοιμοὺς, φονικὰς μεταναστάσεις καὶ καννιβαλίους πολέμους.

Ἐνακτύσσωσιν τὴν θεωρίαν τῶν καταστρεπτικῶν ἐμποδίων ὁ Μάθθος ἀναφέρει πολλὰ περίεργα περιστατικά, τὰ ὅποια μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ μεγάλου κόπου, εἰς μακρὸν χρόνον διάστημα ἐσύλλεξε· καταδεικνύει τὰς ἀληθεῖς αἰτίας πολλῶν συμβεβηκότων ἀκατανόητων, ἢ κακῶς ἐρμηνευομένων· καὶ ἀποδεικνύει ἐναργῶς, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ περιστατικά ἔχουν μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐπικρατειῶν.

Παραλείποντες, συντομίας χάριν, τὰ λοιπὰ καταστρεπτικὰ ἐμπόδια, περιοριζόμεθα εἰς μόνον τὸ τελευταῖον, τὴν πείναν. Αὕτη εἶναι τὸ μεγαλῆτερον καὶ τὸ φρικτότερον ὄλων τῶν καταστρεπτικῶν ἐμποδίων. Ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, μόνη, διὰ τοῦ λοιμοῦ καὶ διὰ τῆς μαχαίρας, τιμωρεῖ τὴν ἀφροσύνην καὶ περιστέλλει τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ πληθυσμοῦ αὐξήσιν.

Ἐποθέσατε ἐπικράτειαν περιέχουσαν 10 ἑκατομμύρια κατοίκων, καὶ χορηγοῦσαν τὰ ἀπολύτως εἰς αὐτοὺς ἀναγκαῖα εἰς τροφίμα παρέχοντα περισσοτέραν ἀπὸ τὸν σίτον θρεπτικὴν ὕλην, εἰς γαιόμελα π. χ' τοὺς δὲ κατοίκους δαπανῶντας αὐτὰ μὲ μεγίστην φειδωλίαν εἰς μόνας τὰς ἰδίας αὐτῶν χρείας, ὡς φρουρά, ἥτις δὲν εὑρίσκεται μὲν εἰς πείναν, λαμβάνει ὅμως μόνας τὰς ἀφεύκτως εἰς αὐτὴν ἀναγκαίας μερίδας ἄρτου. Ἐὰν οἱ κάτοικοι οὗτοι κατὰ ἕν ἔτος συλλέξωσι τὰ δύο τρίτα τοῦ τακτικοῦ εἰσοδήματός των, καὶ ἔαν, κατὰ δυστυχίαν, καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος δὲν δώσῃ περισσότε-

ρον εισόδημα, ὡς συμβαίνει ἐνίοτε, δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ ἀναπληρωθῇ ἔξωθεν ἢ ἔλλειψις, ἔ πῶς θέλουν ζῆσαι ὅλοι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι;

Ἡ ἀπάντησις εἶναι λυπηρὰ, ἀλλ' ἀπλή. Ὅλοι δὲν θέλουν ζῆσαι. ὁ θάνατος θέλει ἀρπάσει πρῶτον τὰ βρέφη, τοὺς γέροντας, τοὺς ἀσθενεῖς, τὰ ἀδύνατα ἐν γένει ὄντα· ἔπειτα θέλει φέρει τὸ δρέπα-γόν του εἰς τῶν εὐρώστων τὸ στρατόπεδον, καὶ θέλει καταδιώκει τούτους καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἀκαταμαχίτου πείνης (α).

Ἡ πείνα προκαλεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοὺς ἐμφυλίους πολέ-

(α) Ὁ Βροῦσος λέγει, ὅτι εἰς τὴν Ἀφρικὴν εὖρε χωρία ἔρημα, καὶ τὰ ὄστα τῶν κατοίκων, ἀποθανόντων ἀπὸ ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, διεσκορπισμένα ἄταφα ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἰησουίτης τις, μάρτυς αὐτόπτης τῆς συμβάσης εἰς Ἰνδίας πείνης κατὰ τὰ ἔτη 1737 καὶ 1738, διηγεῖται περιστατικὰ ἄξια φρίκης περὶ τοῦ θανάτου τὸν ὁποῖον ἡ μᾶστιγιξ αὐτὴ ἐπροξένησεν.

Ἄλλος Ἰησουίτης λέγει, ὅτι ἐκεῖ ἐδαπτίζοντο κατ' ἔτος ὑπὲρ τὰ χίλια νήπια, τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς τῶν ἐπώλουν εἰς τοὺς Ἰησουίτας, ἢ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τὰ θρέψωσιν, ἢ διότι δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ τὰ περιποιηθῶσιν εἰς τὴν ἀσθeneiάν των.

Ὁ Δουχάλδος (hist de la chine) ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Κίνα πολλοὶ γονεῖς μὴ δυνάμενοι, διὰ τὴν μεγάλην των πτωχείαν, νὰ δώσωσιν εἰς τὰ τέκνα των τροφήν, οἱ μὲν ἐκθέτουσιν αὐτὰ εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων, οἱ δὲ τὰ ἐγκαταλιμπάνουσιν εἰς ἐρήμους ἀγρούς, καὶ ἄλλοι τὰ ρίπτουσιν εἰς ποταμοὺς, διὰ νὰ τὰ ἀπομακρύνωσιν οὗτοι ἐν τάχει ἀπὸ τῆν ὄρασίν των, καὶ νὰ ἀφαιρέσωσιν συντομώτερον τὴν ζωὴν εἰς τὰ δυστυχῆ ταῦτα ὄντα.

Ὁ ἰατρὸς Ἀνδερσὼν λέγει, ὅτι οἱ Κινέζοι ἐλυπήθησαν μαθόντες τὴν κατὰ τῆς εὐλογίας ἐφεύρεσιν τῆς δαμαλλίδος· διότι αὕτη ἐμποδίζει ἀναγκαιότατην νόσον, ἣτις τοὺς ἀπῆλλατε τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης νὰ προσφέρωσιν τὰ δυστυχῆ τέκνα των βορὰν τῶν θηρίων.

Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Μάιλθου, ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων τοῦ 1783 ἐπροξένησε μεγάλα κακὰ εἰς ὅλην τὴν Σικωτίαν· ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ἀνω Σικωτίαν, τῆς ὁποίας μέρη τινὰ ἔμειναν χωρὶς κατοίκους.

μους, τοὺς πάντων τῶν ἄλλων φοικτοτέρους· καὶ τῶν βαρβάρων ἔθνων τὰς ἐπιδρομὰς, τὰς ἐπ' ἐλπίδι ἀπολαυῆς ἀφθονοτέρων μέσων ὑπάρξως γινομένης (α).

Αὐτὴ τέλος πάντων ἀναγκάζει πολλοὺς νὰ ἀφίσωσι τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς των, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους των, καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τόπους ἀγνώστους, ὅπου ὁ θάνατος τοὺς παρακολουθεῖ. Ἐξ αὐτῶν ἄλλοι ἀποθνήσκουσι καθ' ὁδόν· ἄλλοι ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς τὸν τόπον, ὅστις τοὺς ὑπόσχεται ἄπειρα ἀγαθὰ, πρὶν δυνηθῶσι νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅσοι δὲ ἐπιζήσωσιν, ἢ ὅσοι, ἔχοντες τὰ ἀναγκαῖα, φθάσωσι σῶφι καὶ ὑγιεῖς, καὶ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν νέαν αὐτῶν πατρίδα· οὗτοι ὑποκύπτουσιν εἰς τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας βιαίας ἀλλαγῆς πατρίδος, κλίματος, ἕξεως καὶ τροφῆς. Τοὺς μετανάστας τούτους παρομοιάζει εὐφυῆς Οἰκονομολόγος Γάλλος (ὁ Ῥόσης) μὲ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ὁποίους οἱ Ἴατροί, διὰ νὰ μὴν ἀποθάνωσιν ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψίν των, ἀποστέλλουν νὰ ἀποθάνωσιν εἰς ἄλλους τόπους.

Τὰ στερεητικὰ ἐμπόδια εἶναι δύο· ἡ ἀκόλασία καὶ ἡ ἀγαμία.

Τὸ πρῶτον γεννᾶται καὶ ὑποβάλλεται ἀπὸ τὴν διαφθοράν τῶν

(α) Ὁ Μακεδὼν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συγγραφῆς παρ' αὐτοῦ ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας, λέγει· « Οἱ λαοί, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ βόρεια μέρη τὰ μεταξὺ Ῥήνου καὶ Ἰστρου, ζῶντες εἰς κλίμα ὑγιεινὸν καὶ βοηθητικὸν εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀξάνουσι συνεχῶς τοσοῦτον, ὥστε ἀναγκάζουσι πολυριθμοὺς στρατοὺς νὰ τοὺς ἀποχωρισθῶσι, καὶ ἀφίνοντες τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των, νὰ ὑπάγωσιν εἰς ζήτησιν ἄλλου. Ἴδου ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖται τοῦτο, ὅταν ὑπερβολικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀναγκάσῃ μίαν ἐπαρχίαν νὰ ἐλαφρυνθῇ τοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον τὴν καταπιέζει. Διαιρεῖται ὅλον τὸ ἔθνος εἰς τρία μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα διανέμονται ἐπίσης καὶ εὐγενεῖς καὶ λαὸς καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι. Ἐπειτα γίνεσθαι κληρώσις, καὶ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἤθελε κληρωθῆ, ἐξέρχεται τοῦ τόπου καὶ ὑπάγει εἰς ζήτησιν τύχης, ἀφίνον τὰ δύο ἄλλα νὰ ζῶσιν ἀνέτως καὶ ἀκωλύτως. Αἱ μεταναστεύσεις αὐταὶ ἐπροξένησαν τὴν πτώσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. »

ἡθῶν, καὶ εἶναι ἀξιοκατάκριτον· τὸ δεύτερον (ὅταν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαιῶν) ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴν φρόνησιν, καὶ εἶναι σωτήριον καὶ ἐπαινετόν. Ἐκείνου ἡ ἐνέργεια εἶναι μικρά· τούτου δὲ μεγάλη, ἰσχυρὰ καὶ χρησιμωτάτη εἰς μακροζωΐαν. Ἀναβάλλει καὶ πολλάκις ἀποφεύγει ὀλοτελῶς τὸν γάμον ὁ ἄνθρωπος, ὅταν φοβῆται, ὅτι δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα του, καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ ἀνατροφὴν, ὅποιαν αὐτὸς ἔλαβεν· ἢ ὅταν προβλέπῃ, ὅτι ὁ γάμος, ἀντὶ νὰ αὐξήσῃ θέλει μάλιστα ἐλαττώσει τὰς ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς ἀπολαύσεις του. Ἡ τρομερὰ βικίων πεινῶντων τέκνων, ἐπικαλουμένων εἰς μάτην τὴν βοήθειαν γονέων, στερουμένων τοῦ ἀναγκαίου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἄρτου, μόνων τῶν ἐνδεῶν κατὰ τε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν, καὶ κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐαισθησίαν, δὲν δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν φυσικὴν πρὸς τὸν γάμον ῥοπήν.

Ἐἰς τὴν ἐνέργειαν ὅμως τοῦ ἐμποδίου τούτου, ἥτις εἶναι ἀναντιρρήτως ἰσχυροτέρα εἰς τὰ πολιτευμένα, παρὰ εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη, ἀπέδωκαν τινὲς μεγαλητέραν ἀφ' ὅσῃν ἔχει ἕκτασιν, καὶ ἐνόμισαν αὐτὴν ἱκανὴν νὰ χαλινώσῃ καὶ νὰ περιστείλῃ τὴν τάσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς αὐξήσιν ὑπερβαίνουσαν τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως.

Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἀληθές, ἐὰν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν εἰς στάσιν νὰ προῖδῶσι καὶ νὰ ἐκτμηίσωσιν ἀποχρώντως τὰς συνεπειὰς τῆς ἀφρόνου διαγωγῆς των, νὰ γενῶσι κύριοι τῶν παθῶν αὐτῶν, καὶ νὰ θέσωσι ἐκούσιον χαλινὸν εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἡδονὰς των.

Ἄλλὰ τῆς ἀμαθείας, τῆς πτωχείας, τῆς ἀναισθήτου ἀκηδίας καὶ τῆς ἀκρατήτου νεανικῆς ὀρμῆς, δὲν εἶναι συνήθης ιδιότης ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος σκέψις καὶ πρόνοια, ἥτις δύναται νὰ φέρῃ τὴν συνετὴν ἐγκράτειαν. Ἄνθρωποι ἀκολουθοῦντες τυφλῶς τὸ ὀρμήμεφυτον· ἄνθρωποι δραττόμενοι προθύμως παντὸς φυσικοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅστις δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ στιγμιαίως ἀπὸ τὴν μνήμην τὴν δυστυχίαν των· ἄνθρωποι οὐδὲν ἔχοντες, ἀπελπισμένοι περὶ μέλλοντος καλλιτέρου, καὶ νομίζοντες ἑαυτοὺς ἐγκαταλελειμμέ-

νους ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον, δὲν σκέπτονται, δὲν προνοοῦν, εἰμὴ περὶ τοῦ παρόντος καὶ περὶ ἐαυτῶν. Ἡ δὲ νεότης εἰς τὰς ὁμάδας τῆς δὲν ἀκούει πάντοτε τὰς συμβουλὰς τῆς φρονήσεως, οὐδὲ δίδει προσοχὴν εἰς τὰ μαθήματα τῆς πείρας.

Αἱ δύο λοιπὸν τάσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κλίσις νὰ ἀναπτύσσεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ βελτιώσῃ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ θέσιν, καὶ νὰ ἀποφύγῃ ὅ,τι δύναται νὰ τὸν φέρῃ λύπην, ἂν καὶ ἦναι ἐπίσης φυσικαὶ, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἐπίσης ἐνεργητικαὶ καὶ δραστήριοι. Ἡ πρώτη ὑπερβαίνει συνήθως τὴν δευτέραν, ὁ πληθυσμὸς ὑπερχειλίζει φέρον μεθ' ἐαυτοῦ φρικτὰς συμφορὰς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ δὲν ἐπανέρχεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως, εἰμὴ διὰ τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ θανάτου.

Τεταραγμένους ὁ φιλόanthropos Οἰκονομολόγος Ἄγγλος, ἀπὸ τὰς κραυγὰς τοῦ πλήθους, ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τῶν δημαγωγῶν, καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐξήσιν τοῦ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῆς πατρίδος του φόρου, (α) συμβουλεύεται τὴν ἱστορίαν, διερευνᾷ τὰ ἀρχεῖα, δὲν φείδεται μήτε ἐξόδων, μήτε περιηγήσεων, μήτε ἐργασίας, διὰ νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ, νὰ εὔρῃ καὶ νὰ καταδείξῃ διὰ τοῦ δακτύλου τὴν θεραπείαν αὐτοῦ. Οἱ ὀλίγοι ἀνταγωνισταὶ του

(α) Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες τῶν παρελθόντων μηνῶν Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου περιγράφουσι τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, εἰς ἣν εὕρισκονται αἱ ἐργατικαὶ τάξεις τῆς Ἀγγλίας. Οὔτε ὁ μέγας ὑπὲρ τῶν πτωχῶν φόρος, οὔτε ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν τελωνίου, οὔτε τὰ ἐλέη τῶν πλουσίων, τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις προέτρεψεν εἰς βοήθειαν καὶ συνδρομὴν αὐτῶν, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς μεγάλας ἀνάγκας τῶν πασχόντων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μέγας· χιλιάδες πολλὰι περιφέρονται εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Μεγάλης Βρετανίας ζητοῦσαι τροφὴν, καὶ ἐξοκέλλουσιν εἰς φρικτὰς ἀταξίας διὰ νὰ λάθωσιν ὀλίγα γαιόμηλα. Αἱ γοηραὶ φωναὶ τῶν ἀντίχησαν πολλὰκις εἰς τὰ βουλευτήρια· ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶναι μέγalon, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς θεραπείας αὐτοῦ κατεπέγουσα· ἡ δὲ Κυβέρνησις δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πάσχοντας περισσοτέρας ἀφ' ὅσας ἐχορήγησε βοηθείας ἀμέσους καὶ ἐμμέσους.

δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναιρέσωσι τὰς κηρυχθείσας παρ' αὐτοῦ ἀλη-
θείας· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μάλθου συνεδέθη μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ
πληθυσμοῦ, ὡς τοῦ Γαλιλαίου μὲ τὴν κίνησιν τῆς γῆς, καὶ τοῦ
Ἀρβίου μὲ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Δ. Δ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Ἀνάλεκτα νομισματογραφικὰ, συναρμωσθέντα ἐκ
διαφόρων συγγραφέων χάριν τῶν φίλων
τῆς Ἀρχαιολογίας. (συνέχεια)

Δ.

Ἄξια τῶν νομισμάτων.

Ἄν καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων εἶχον
ῥητὴν παρὰ τοῦ νόμου τεταγμένην ὀλκὴν, καὶ ἐκ τούτου προκύ-
πτουσαν ἀξίαν, ἀλλ' ὅμως ὅποια τις ἦτο ἀληθῶς ἡ ἀξία αὕτη, (α)
δὲν ἐξηκριβώθη ἐντελῶς μέχρι τοῦδε, διότι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς
δὲν μᾶς δίδουν περὶ τούτου ἀποχρώσας πληροφορίας οὔτε συμφω-
νοῦσι κατὰ τοῦτο πρὸς ἀλλήλους. Ἐν γένει δὲ ἄς σημειωθῶσι πε-
ρὶ τούτου τὰ ἐξῆς.

Τὸ τάλαντον καὶ ἡ μνᾶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦσαν πραγματικὰ
νομίσματα, ἀλλ' ἀπλοῦν ἄθροισμα ῥητοῦ τινὸς ποσοῦ νομισμάτων.
Τὸ τάλαντον περιεῖχε ἐξήκοντα μνάς· ἡ μνᾶ ἑκατὸν δραχμάς· τὸ
τάλαντον ἄρα εἶχεν ἐξ χιλιάδας δραχμῶν. Ὑπῆρχον πολλῶν εἰδῶν
τάλαντα, Ἀττικόν, Αἰγινητικόν, Κορινθιακόν, Εὐβοϊκόν καὶ ἄλλα.
Συμφωνοῦσι δὲ ὅτι ὁσάκις εἰς τὸ τάλαντον δὲν προστίθεται ὄνομα
ἐννοεῖται πάντοτε τὸ ἀττικόν. Τὸ ἀττικόν τάλαντον ἤξιζε τὴν εἰ-
ρημένην ποσότητα δραχμῶν· τὰ τάλαντα τῶν ἄλλων πολιτειῶν
περιεῖχον ὡσαύτως τὸ αὐτὸ ποσὸν δραχμῶν, διεκρίνοντο ὅμως ἀπὸ
τὸ ἀττικόν καὶ ἀναμεταξύ των κατὰ τὴν ὀλκὴν, ἥτις ποῦ μὲν
ἦτο βαρυτέρα, ποῦ δὲ ἐλαφροτέρα.

(a) Eckhel. D. N. V. Vol. I, Proleg.

Τὸ πραγματικὸν νόμισμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο ὁ Στατήρ, ἡ Δραχμὴ, ὁ Ὄβολος, ὁ Χαλκοῦς. Ὁ χρυσοῦς Στατήρ περιείχε εἴκοσι δραχμάς, ὁ ἀργυροῦς τέσσαρας. Ὅσακις οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λαλοῦσι περὶ ἀττικῶν, φωκαϊκῶν, κυζικηνῶν Στατήρων ἐννοοῦνται πάντοτε ἀργυροῖ. (α). Ἡ Δραχμὴ εἶχεν ἕξ Ὄβολούς. Ἦτο νόμισμα ἀργυροῦν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς δραχμῆς ἐννοεῖται εἰς τινὰς τόπους χαλκοῦν νόμισμα (β). Τῆς δραχμῆς ὑπῆρχον αἱ ἐξῆς συνθέσεις. Διδραχμον, Τρίδραχμον, Τετράδραχμον. Ὁ Ὄβολος ἦτο συνήθως ἐκ χαλκοῦ· ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἀργυροῖ Ὄβολοι, ὡς λ. χ. εἰς Ἀθήνας. Σύνθετα ἐκ τοῦ Ὄβολοῦ ἦσαν τὸ Διώβολον, Τριώβολον, Τετρώβολον. Εὐρίσκεται δὲ καὶ Ἡμιώβολον, ἐν χρήσει εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Χαλκοῦς, νόμισμα ἐκ χαλκοῦ, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἦτο τὸ ὀκταμήριον τοῦ Ὄβολοῦ. Ὁ Χαλκοῦς ἐδαιριεῖτο εἰς ἑπτὰ λεπτά. Εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους εἶχον οἱ Ἕλληνες καὶ νόμισμα λεγόμενον Ἀσσύριον, ἀπομίμημα ὡς φαίνεται τοῦ As τῶν Ῥωμαίων.

Τὸ χαλκοῦν τῶν Ῥωμαίων νόμισμα ἦτο τὸ As καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ. Εἰς τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους τὸ As καθὼ νόμισμα καὶ τὸ Pondus, ἡ λίτρα, ἦσαν ἰσοβαρῆ· διὸ καὶ ἔσχον τὸ αὐτὸ, καὶ ἀπαντᾶται καὶ Dupondius, Tripondius, νόμισμα δηλαδὴ ἐκ δύο, τριῶν Pondus (γ). Κατὰ μικρὸν ἡ ὀλκὴ τοῦ As, καθὼ νομίσματος, ἠλαττώθη. Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐγίνε κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν λέγει ὁ Πλίνιος (δ). Πρὸ τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου τὸ As ἠλαττώθη εἰς μόνον τὸ ἑκτημήριον τῆς προτέρας αὐτοῦ ὀλκῆς· εἰς τὸν δεῦτερον καρχηδονικὸν πόλεμον κατε

(α) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XLII.

(β) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XL.

(γ) Eckhel. D. N. V. Vol. V pag. 14.

(δ) Plin. H. N. XXXIII, 3. Eckhel l. c. Vol. V. pag. 7

ειδάσθη μέχρι μιᾶς βαρείας ούγκίας και ὀλίγον μετέπειτα μέχρι ούγκίας ἡμισείας.

Τὸ As εἶχε δώδεκα ούγκίας. Τὰ μέρη τοῦ As εἶναι Semis, τὸ ἕξαούγκιον, Triens, τὸ τετραούγκιον, Quadrans, τὸ τριούγκιον, Sextans, τὸ διούγκιον, και τελευταῖον ἡ Ούγκία Uncia. Ταῦτα εἶναι τὰ συνήθη Pondera. Εἰς τοὺς ὑστερωτέρους τῆς δημοκρατίας χρόνους ἐχαράσσοντο ἐνίοτε Dodrantes ἑνναούγκια ἢ τρία τεταρτημόρια τοῦ As. Τὸ As και τὰ μέρη αὐτοῦ ἔπαυσαν μετὰ τῆς δημοκρατίας τὴν κατάλυσιν, και τὰ As τοῦ Σέξτου Πομπηίου εἶναι τὰ τελευταῖα. Τῶν αὐτοκρατόρων τὰ χάλκινα νομίσματα ἦσαν συνήθως κατὰ τὸ μέγεθος τριῶν ἢ τεσσάρων εἰδῶν.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Ῥωμαίων λέγονται Denarius, Quinarius, Sestertius. Τὸ δηνάριον ἔχει τὴν ἀξίαν δέκα As. Ὁ Quinarius ἴσχυε πέντε As· ὁ Sestertius δύο και ἡμισυ As. Ἀφοῦ τὸ As κατεβιβάσθη ἴσχυεν ὁ Denarius δεκαεξ As, ὁ Quinarius ὀκτώ, ὁ Sestertius τέσσαρα. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (α) ἀναφέρουν και ἕτερον ἀργυροῦν νόμισμα τῶν Ῥωμαίων ἰσχύον τὸ δεκατημόριον τοῦ δηναρίου τὸ Libella και Semilibella ἢ Sembella. Ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δὲν εὑρέθη οὐδὲ ἐν μέχρι τοῦδε, ἴσως διὰ τὴν μικρότητά των, μολονότι ἀπὸ τὰ ἐπίσης μικρὰ ἡμιωδύλια τῶν Ἀθηναίων διεσώθησαν ὄχι ὀλίγα.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκόπτοντο συνήθως Denarii, σπανίως Quinarii, οὐδέποτε δὲ Sestertii, οἵτινες ἦσαν ἤδη σπάνιοι και κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς δημοκρατίας χρόνους. Οἱ Ῥωμαῖοι ἠριθμουν συνήθως κατὰ Σεστέρτια. Ὅταν μεταχειρίζονται τὸ Sestertius ἀρσενικῶς, τότε δηλοῖ τὸν ἀναφερόμενον ἀπλοῦν ἀριθμὸν, decem, viginti Sestertii ὃ ἐστὶ δέκα, εἴκοσι σεστέρτια. Ὅταν τίθεται ἡ λέξις οὐδετέρως Sestertium πρέπει ὁ ἀναφερόμενος ἀριθμὸς νὰ πολλαπλασιασθῇ με 1000, ὅθεν decem Sestertia δηλοῖ 10,000.

(α) Varro, de L. L. lib. IV. Numi denarii decuma, Libella, quod libram As valebat et erat ex argento parvo.

Σεστερτίων. Όταν τὸ Sestertium κείται οὐδετέρως, τοῦ δὲ παρατιθεμένου ἀριθμητικοῦ ἢ κατάληξις σχηματίζεται εἰς ies, τότε ὁ ἀριθμὸς πολλαπλασιάζεται μὲ 100,000, ὅθεν decies Sestertium δηλοῖ ἐν ἑκατομύριον, ὑπακουσμένου τοῦ centies milies.

Ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπίσης Denarius ἴσχυεν εἰκοσιπέντε ἀργυρᾶ δηνάρια. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκόπτοντο ἐνίοτε χρυσᾶ νομίσματα ἰσομεγέθη μὲ τὸν Quinarium, τοῦ ὁποίου ἔφερον καὶ τὴν ὀνομασίαν.

Ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν νομισμάτων σπανίως ἐσημειώτο ἡ ἀξία. Ὀλίγα μόνον εὐρίσκονται σημειωμένα μὲ τὸ ΔΡΑΧΜΗ, ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, ΑΣΣΑΡΙΟΝ, ΟΒΟΛΟΣ, ΧΑΛΚΟΥΣ, ΔΙΧΑΛΚΟΝ (α) κτλ.

Ἐξεναντίας εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ νομίσματα τῆς δημοκρατίας, καὶ μάλιστα τὰ ἀρχαιότερα, εὐρίσκεται σχεδὸν πάντοτε ἡ σημείωσις τῆς ἀξίας. Τὸ σημεῖον τοῦ As εἶναι ὄρθιος κεραία, I, τοῦ Semis τὸ S, ὁ Triens φέρει τέσσαρα σφαιρίδια ἢ στιγμας, ὁ Quadrans τρία, ὁ Sextans δύο καὶ ἡ Οὐγκία ἐν. Ὁ Dodrans ἔχει S καὶ τρεῖς στιγμας· ὁ Denarius ἔχει σημεῖον τὸ X, ὁ Quinarium τὸ V, ἢ Q, ὁ Σεστέρτιος IIS. ἢ HS. πρὸς δήλωσιν ὅτι ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀξίαν δέκα As, ὁ δὲ πέντε, ὁ δὲ δύο καὶ ἡμισυ, Asses dues et Semissem. Τινὲς Denarii τῶν οἰκογενειῶν, Atiliae, Aufidiae Iuliae, Titiniae καὶ Valeriae εἶναι σημειωμένοι μὲ τὸ ἀριθμητικὸν XVI. Φρονοῦσιν ὅτι οἱ Denarii οὗτοι ἐχαράχθησαν κατὰ τὸν δεῦτερον καρχηδονικὸν πόλεμον, ὅτε κατὰ τὸν Π. Μίνιον (β) ὁ Denarius κατεβιβάσθη εἰς δεκαεξὶ As. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι εἰσέτι ἀμφίβολον, διότι οἱ διάφοροι Denarii τοῦ Βαλερίου Φλάκκου, οἱ ὅποιοι ὡς ἐκ τῶν τύπων καὶ τῆς ἐργασίας αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἐχαράχθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, φέρουσιν οἱ μὲν τὸ ἀριθμητικὸν X, οἱ δὲ τὸ XVI. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βιτρούβιου (γ) ἢ

(α) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XXXVIII.

(β) Plin. H. N. XXXIII, 3.

(γ) Vitruv. III, 1, ᾧ. 6. 8. Perfectum antiqui instituerunt nu-

ἀξία τοῦ δηναρίου ἐτέθη δεκαεξ Ἀς, διότι τὸ δεκαεξ ἐλογίζετο
 ως ὁ τελειότερος ἀριθμός. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο δὲν δίδει λόγον ἀπο-
 γρῶντα διατὶ τινὰ δηνάρια εἶναι σημειωμένα μετὰ τὸ XVI, ἐνῶ
 ἄλλα σύγχρονα εἶχον τὸ X. Τὴν διαφορὰν ταύτην συμβιβάζουσι
 τινὲς παραδεχόμενοι ὅτι ὁ μὲν ἀριθμὸς XVI ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν, ὁ
 δὲ X τὸ ὄνομα τοῦ δηναρίου.

Ἡ ἑλληνικὴ Δραχμὴ καὶ ὁ ῥωμαϊκὸς Denarius λογιζόνται ἰσο-
 δύναμα κατὰ τὴν ἀξίαν.

Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος τῶν ἀρχαίων δὲν
 δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν βέβαιον τι. Ἄλλ' εἰς τὸν ἀρχαιολόγον ὀλι-
 γώτερον διαφέρει ἡ θεωρία τῶν ἀρχαίων νομισμάτων καθὸ χρημά-
 των, διότι τὰ νομίσματα παρέχουσιν ἄλλα σπουδαιότερα ἀντικει-
 μένα πρὸς θεώρησιν.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δὲν προσδιορίζουσιν ἀκριβῶς οὔτε τὴν

merum, qui decem dicitur—Mathematici vero contra disputantes
 ea re perfectum esse dixerunt numerum, qui sex dicitur—cubi-
 tum animadverterunt ex sex palmis constare digitisque viginti.
 quatuor. Ex eo etiam videntur civitates Græcorum fecisse, quem
 admodum cubitus est sex palmorum, in drachma, qua numo u-
 terentur æreos signatos uti asses exaequet sex, quos obolos ap-
 pellant, quadrantes que obolorum, quae alii dichalca, nonnulli
 trichalca dicunt, pro digitis viginti quatuor in drachma consti-
 tuisse. Nostri autem primo d e c e m fecerunt antiquum nume-
 rum, et in denario dens æris constituerunt, et ea re compositio
 nominis ad hodiernam diem denarium retinet; etiamque pars
 quarta quod efficiebatur ex duobus assibus et tertio semisse, ses-
 tertium vocitaverunt. Postea autem quum animadverterunt utros-
 que numeros esse perfectos, et sex et d e c e m utrosque in
 unum coniecerunt et fecerunt perfectissimum decussis sexis.
 Hujus autem rei auctorem invenerunt pedem; e cubito enim
 eum demti sunt palmi duo, relinquitur pes quatuor palmorum
 palmus autem habet quatuor digitos; ita efficitur, uti habeat pes
 sexdecim digitos et totidem asses æreos denarius.

διαφορὰν τῆς ὀλικῆς τῶν νομισμάτων τῶν διαφόρων πολιτειῶν, σὺν τε τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἀργυρον, τοῦ ἀργύρου πρὸς τὸν χαλκόν. Ἄλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ νομίσματα δὲν μᾶς φέρουσι πρὸς βεβαιότητά τινα, διότι ἡ ὀλικὴ τῶν νομισμάτων τοῦ αὐτοῦ εἶδους διαφέρει πολλάκις. Ἐκ τούτου γεννᾶται ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς ἀναλογίης τῶν ἀρχαίων νομισμάτων πρὸς τὰ νεώτερα. Καθόλου δὲ παραδέχονται ὅτι χρυσᾶ νομίσματα, ὡς τὰ Φιλίππου τοῦ Β'. τοῦ Μικελθόνος, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὰ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων εἶναι ἰσάζια μὲ δύο χρυσίνους [φλωρία ducats] τῶν νεωτέρων καὶ τι πλείον. Ὑπάρχουσι δὲ χρυσᾶ νομίσματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου διπλάσια τῶν συνήθων κατὰ τὸ μέγεθος, ἐπομένως διπλάσια καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν λοιπὸν ἡ Δραχμὴ καὶ ὁ Denarius ἦσαν ἄξια μὲ εἴκοσι σολδία ἢ σταυρότυπα Kreuzer τῶν νεωτέρων

Ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος προσδιορίζει καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι ὡσχύτως διάφορον. Τὸ σύνθηες μέγεθος τῶν χρυσῶν νομισμάτων εἶναι ὁμοιον μὲ τὸ τῆς Δραχμῆς ἢ τοῦ Δηναρίου. Ἄλλα ἔχουσι τὸ μέγεθος τοῦ Quinarii. Ὑπάρχουσι χρυσᾶ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, τῶν βασιλέων τῆς Συρίας καὶ τοῦ Ἀρσιμάχου ἰσομεγέθη μὲ τὰ Τετράδραχμα, ἀλλὰ ἡ γνησιότης καὶ ἡ ἀληθὴς ἀρχαιότης τῶν Ἀρσιμαχεῶν ἀμφισβητεῖται. Εὐρίσκονται καὶ χρυσᾶ μεγάλα μνημόνια ἢ εἰκονογραφικὰ νομίσματα, Medaillons, ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἰδίως δὲ εἶναι ἄξια σημειώσεως δύο, τὸ μὲν εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικὸν νομισματοφυλάκιον τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος ἰσοβαρὲς μὲ 51 I [4 οὐγγαρικῶς χρυσίνους, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ταμεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (α) ἔλκον 5 Δραχ. ἦτοι 2—3 παρισινῶν αὐγκιῶν.

Τὰ ἀργυρᾶ ἑλληνικὰ νομίσματα διαφέρουσι πολὺ κατὰ τὸ μέγεθος, κατὰ τὴν διάφορον δηλαδὴ αὐτῶν ἀξίαν. Ἡμιβάβλια, Ὁβολοί, Δραχμαὶ Διδραχμα, Τρίδραχμα, Τετράδραχμα. Τῶν Τετράδραχμων

(α) Eckel. D. N. v. Vol. I. Proleg. LI.

τὰ ἀρχαιότερα εἶναι μὲν μικρότερα παρὰ τὰ ὕστερον χαραχθέντα, ἀλλὰ παχέα καὶ σφαιροειδῆ, ἐνῶ τὰ νεώτερα ἔχουσι σχῆμα πλατύτερον καὶ στρογγύλον. Κατ' ἐξοχὴν παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὰ Τετραδράχμια τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπάρχουν ὁμῶς καὶ ἀρχαιότατα ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς τὰ ἐγκεκομμένα *incusi* τῶν πόλεων τῆς Λευκανίας, τὰ ὁποῖα εἶναι λεπτά καὶ στρογγύλα. Ὡσαύτως εὐρίσκονται ἀργυρᾶ νομίσματα τοιοῦτου εἶδους τῆς Νάξου, τοῦ Ἀθακαίνου καὶ τοῦ Πανόρμου, σικελικῶν πόλεων. Ἀργυρᾶ νομίσματα μεγαλύτερα τῶν Τετραδράχμων δὲν ἐκόπτοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιρουμένων τῶν λαμπρῶν μνημονίων τῶν Συρακουσῶν, ἐχόντων βάρος ὀκτῶ Δραχμῶν καὶ διακρινομένων καὶ διὰ τῆς ὀλκῆς καὶ διὰ τῆς ἐξόχου αὐτῶν ἐργασίας πρὸ πάντων τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαιότητος.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας εἶχον τρία διάφορα μεγέθη ἀργυροῦ νομίσματος, τὸν *Denarium*, *Quinarium*, *Sestertium*. Ἐπὶ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων ὑπῆρχον μόνα τὰ δύο πρότερα εἶδη. Τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τὰ ὑπερβαίνοντα κατὰ τὸ μέγεθος τὸ Δηνάριον δὲν ἐκόπησαν εἰς τὴν Ῥώμην, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὰ Δηνάρια ἀπὸ Τρεβωνιανοῦ μέχρι Κάρου εἶναι μεγαλύτερα παρὰ τὰ συνήθη, ἀλλ' ἐκ φαυλοτέρου ἀργύρου.

Τὰ χάλκινα νομίσματα ἔχουσι μέγεθος πολλὰ διάφορον. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι τὰ ἀρχαῖα *Pondera* τῶν ἰταλικῶν πόλεων. Τούτων ἐξαιρεθέντων, διαιροῦνται τὰ χάλκινα νομίσματα συνήθως εἰς τρεῖς τάξεις, πρώτου, δευτέρου καὶ τρίτου μεγέθους. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τὸ χάλκινον νόμισμα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἦτο μικρὸν, εἶχεν ὡς ἕγγιστα τὸ μέγεθος τῆς τρίτης τάξεως, ἀλλ' ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἦτο παχύς. Νομίσματα τοῦ δευτέρου μεγέθους ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων εἶναι σπάνια, τοῦ δὲ πρώτου δὲν ὑπάρχουσι σχεδὸν διόλου.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ κάτω ἔλαβεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ὁ ὄγκος τῶν νομισμάτων μεγαλύτεραν ἔκτα-

σιν, και τὸ χαλκοῦν νόμισμα ἔγινε μεγαλύτερον και λεπτότερον παρά πρότερον. Πολλὰ τῶν αἰγυπτιακῶν, ἀλεξανδρινῶν χαλκίων νομισμάτων διακρίνονται διὰ τοῦ μεγέθους των, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ μέχρι Αὐρηλίου πρότερον εἶχον περίπου τὸ δεύτερον μέγεθος, και ὕστερον ἔγιναν ἔτι μικρότερα, ἀλλὰ ἀδρᾶ και παχέα.

Τὰ Pondera τῶν Ῥωμαίων εἶχον ὠρισμένον μέγεθος κατὰ τὴν διάφορον αὐτῶν ἀξίαν. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐγεννήθησαν τὰ τρία εἰρημένα μεγέθη, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον τῶν μεγεθῶν τούτων, παρακμάζοντος τοῦ βασιλείου, ἐγένετο μικρότερον, και τὰ τοῦ πρώτου μεγέθους ἐξέλιπον ἐντελῶς. Ἀπὸ Γαλλικῆνου και κάτω τὰ δύο λοιπὰ μεγέθη δὲν διακρίνονται πλέον διόλου, ἀναφανταί δὲ και μικρότατα νομίσματα, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ χαρακτηρήσωμεν ὡς τετάρτου μεγέθους.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος ὑπῆρχον παντοῖα χάλκινα νομίσματα. Ἐκτὸς τῶν τριῶν συνήθων εἰδῶν διεσώθησαν και ἄλλα, τὰ ὅποια εἶναι κατὰ τι μεγαλύτερα παρά τοῦ τὰ πρώτου μεγέθους, και ἄλλα κατέχοντ' ἀμέσην τάξιν μεταξύ τοῦ πρώτου και δευτέρου μεγέθους. Τοῦ Αὐγούστου δὲν ὑπάρχουν νομίσματα χάλκινα τοῦ πρώτου μεγέθους τυπωμένα εἰς Ῥώμην. Τὰ μεγάλα χάλκινα νομίσματα, τῶν *Triumvirorum Monetalium*, τὰ ὅποια ἦσαν τότε ἐν χρήσει, φέρουν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Αὐγούστου, ἀλλ' ὄχι και τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἐπὶ Δεκίου ἀνεφάνησαν χάλκινα νομίσματα μεγάλου μεγέθους, τὰ ὅποια διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς *S. C.* ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἦσαν νόμισμα πραγματικὸν και σύνθηδες. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποίου φέρονται μεγάλα χάλκινα νομίσματα, εἶναι ὁ Ἰουστινιανός.

Νομίσματα χάλκινα τοῦ τρίτου μεγέθους δὲν ἐτυπώνοντο εἰς Ῥώμην ἐπὶ Αὐγούστου και Τιβερίου, ἐξαιρουμένων τῶν παρά τῶν *Triumvirorum Monetalium*. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Καλιγούλα και ἐφεξῆς ἔγιναν συχνότερα, μάλιστα δὲ ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι τῶν

Ἀντωνίων. Μετὰ ταῦτα ἐξέλιπον, καὶ ἀνεράνησαν πάλιν ἐπὶ Δεκίου, μεθ' ὃν ἔπαυσαν.

Τὰ χαλκίνα νομίσματα, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν τὸ πρῶτον μέγεθος, καὶ ἔχουσιν ὄγκον μεγαλύτερον λέγονται *Medaillons*, νομίσματα εἰκονογραφικὰ ἢ μνημόνια, καὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς γενόμενα πρὸς μνήμην τινός. Διακρίνονται δὲ ἀπὸ τὰ συνήθη χαλκίνα ῥωμαϊκὰ νομίσματα ὅτι ἐπ' αὐτῶν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή *S. C.* διότι συνήθως δὲν ἐχαράσσοντο παρὰ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ κατὰ προσταγὴν τῶν αὐτοκρατόρων. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθησαν εἰς Ῥώμην τοιαῦτα νομίσματα ἐπὶ Ἀδριανοῦ· ἀλλ' εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐφάνησαν πολὺ πρότερον, καὶ μεταξὺ τούτων ἀνήκουσι τὰ ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου τυπωθέντα, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν *ROM. ET. AUG.* τῶν ὁποίων πατρὶς εἶναι τὸ Αὐγούδουον τῆς Γαλλίας. Αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι ἀνέδειξαν τὰ πλεῖστα νομίσματα τοιοῦτου εἶδους, ἀλλ' ὄχι περὶ ὅλων τῶν αὐτοκρατόρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ περὶ Δομιτιανοῦ, Ἀδριανοῦ, Σεβήρου, Καρακάλλα·

Ε΄.

Ἐπιμέλεια περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν νομισμάτων.

Τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα ἦτο ἀνέκαθεν προνόμιον τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς. Τῆς Ἑλλάδος αἱ αὐτόνομοι πολιτεῖαι ἔκοπτον νόμισμα ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα. Ὅπου ἤρχον βασιλεῖς τὸ νόμισμα ἔφερε τὴν εἰκόνα ἢ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἢ καὶ ἀμφότερα.

Ἡ Ῥώμη ἐνόσω ὑπῆρχεν εὐλεύθερα ἐνήργει ὡσαύτως τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ μετέπειτα, ἐπεριωρίσθη τὸ δικαίωμα εἰς τρόπον ὥστε τὴν μὲν τύπωσιν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματος, ἀνέθεσαν οἱ αὐτοκράτορες εἰς ἑαυτοὺς, εἰς δὲ τὴν σύγκλητον κατέλιπον μόνου τοῦ χαλκίνου νομίσματος τὴν χαραγὴν, τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο εἶναι σημειωμένον μετὰ τὰ ἀρχικὰ γράμματα *S. C. Senatus Consulto*. Ὅσάκις τὰ

γράμματα ταῦτα ἀπαντῶνται ἐπὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν αὐτοκρατόρων δὲν ἀναφέρονται πρὸς τὸ νόμισμα, ἀλλὰ πρὸς τὸν τύπον αὐτοῦ. Δὲν σημαίνουν ὅτι τὸ νόμισμα ἐχαράχθη παρὰ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ δηλοῦσιν ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ νομίσματος παριστανόμενον ἐτέθη κατὰ πρόσταξιν τῆς συγκλήτου. Οὕτω ἡ καθιέρωσις τοῦ Οὐεσπασιανοῦ προῆλθε παρὰ τῆς συγκλήτου καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καθιερώσεως νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφή **EX. S. C.**

Τὰ γράμματα **S. C.** παρελείφθησαν μόνον εἰς τινὰ χάλκινα νομίσματα τοῦ Τιβερίου, Οὐεσπασιανοῦ καὶ Δομιτιανοῦ, τῶν ὁποίων τὸ ὄπισθεν μέρος φέρει κηρύκειον ἐν τῷ μέσῳ δύο κεράτων τῆς Ἀμαλθείας· καθότι ὁ τύπος οὗτος, καθὼ σύμβολον τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ, ἔκαμνε περιττὴν τὴν προσθήκην τῶν γραμμάτων. Ταῦτα ἔλειπαν καὶ εἰς τὰ μνημόνια, διότι δὲν ἦσαν πραγματικὸν νόμισμα, ἀλλ' ἐχαράσσοντο πρὸς μνήμην. Τοῦτο τὸ **S. C.** εὐρίσκεται εἰς νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλίνου, ὅτε ἐκλείπει ὀλοτελῶς δι' αἰτίαν ἄγνωστον.

Τίς εἶχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐπιμέλειαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων δὲν διδασκόμεθα οὔτε ἀπὸ τὰ νομίσματα αὐτὰ, οὔτε ἀπὸ τινος ἀρχαίου συγγραφέα. Εἰς τὴν Ῥώμην ἡ ἐπιστασία αὕτη τὸ ἀρχαῖον ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς Κοιαιστορας. Περὶ τὸ 465 ἔτος τῆς πόλεως (α) ἐκλέχθησαν πρὸς τοῦτο ἐπίτηδες ἄνθρωποι, οἱ **Triumviri Monetales**, σηματινομένοι ἐπὶ τῶν νομισμάτων διὰ τῶν γραμμάτων **TRIVIR. A. A. A. F. F.** τούτεστι, **Triumviri Auro, Argentio, Aere, Flando, Feriundo**· εἰς χρυσᾶ νομίσματα τῶν οἰκογενειῶν **Livinejæ** καὶ **Mussidiae** εὐρίσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή **TRIVIR. A. P. F.** τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται **Auro Publice Feriundo ἢ Ad Pecuniam Feriundam**, (β). Ἀσυνήθης

(α) Eckhel D. N. v. vol. v. pag. 61.

(β) Eckhel, D. N. v. vol. v. pag. 64.

εἶναι ἡ ἐπιγραφή δηναρίου τινὸς τῆς οἰκογενείας Κορηθίας, LENT-CVR. X. FL. EX. S. C. ἐξ ἧς προκύπτει ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὠνομάζοντο ἐνίοτε Curatores X (denariorum) FL andorum. Ἐν καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τριάνδρων ἡ ἐπιστασία ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἦτο ἐμπεπιστευμένη εἰς αὐτοὺς μόνους, ἀλλ' ὅμως οἱ ἐπὶ πλείονων οἰκογενειακῶν νομισμάτων σημειούμενοι Πράιτορες Αἰδίλιαι, καὶ Κοιαίστορες καθιστῶσι πιθανὴν τὴν γνώμην ὅτι καὶ οὗτοι εἶχον ἐνίοτε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν νομισμάτων. Ἄλλ' εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐδίδετο ὡς φαίνεται παρὰ τῆς συγκλήτου ἡ ἐπιταγὴ πρὸς χαραγὴν νομισμάτων μόνον ὡσάντις ὑπῆρχε χρεὶα χρημάτων πρὸς τινα ῥητὸν σκαπὸν (α), οἷον ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς πανηγύρεις, πρὸς ὠνὴν σίτου, πρὸς ἀνέγερσιν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ τῶν τοιούτων, καὶ συνάμα ἐχορηγεῖτο καὶ ὁ πρὸς τοῦτο ἀργυρος, τὸν ὁποῖον ὅμως αὐταὶ πάλιν παρέδιδον εἰς τοὺς Τριάνδρους πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Διὰ τοῦτο ἐτίθεντο τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχῶν τούτων ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἐφ' ὧν πολλάκις προσετίθετο καὶ τὸ S. C. ἢ EX. S. C. πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐπιταγῆς τῆς συγκλήτου. Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους ἀνδρας ἐπρόσθεσεν ὁ Καῖσαρ περὶ τὸ 709 ἔτος τῆς Πόλεως καὶ τέταρτον.

Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐξ αὐτῶν τῶν νομισμάτων φερόντων ἐπιγραφὴν IIIIVIR. A. P. F. Ὁ Αὐγούστος ἀποκατέστησε πάλιν τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάνδρων. Τοῦ Αὐγούστου τὰ νομίσματα εἶναι τὰ τελευταῖα τὰ ὁποῖα φέρουσι τοὺς τριάνδρους τούτους, ἀλλ' οὗτοι φαίνονται ἐπὶ μαρμάρων καὶ εἰς τὸ μετέπειτα. Οἱ Τριάνδροι ὠνομάζοντο καὶ XXvirī ὁ Αὐγούστος ἐσύστησε δηλαδὴ τὸν σύλλογον τῶν εἴκοσι ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἀνεπληροῦντο αἱ κεναὶ τῆς συγκλήτου θέσεις. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ Triumviri monetales, εἰς τοὺς ὁποίους δύναται εὐλόγως νὰ δοθῇ καὶ ἡ ἀνωτέρω ὀνομασία.

Ἄλλὰ μολοντί ὁ Αὐγούστος ἐφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα

(α) Eckhel, D. N. Vol. V. p. 165.

τοῦ κόπτειν χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα, τὸ ὁποῖον ἐπέμεινε καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν σύγκλητον ἐπατρέπετο μόνον ἢ χαραγὴ χαλκοῦ νομίσματος, μολοντοῦτο τὴν ἐπιστασίαν τῆς τυπώσεως καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἶχον οἱ *Triumviri monetales*. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν χαλκῶν ἐπὶ Αὐγούστου χαραγμένων νομισμάτων, ἐφ' ὧν προσετέθη εἰς τῶν τριάνδρων τὸ ὄνομα τὸ *A. A. A. F. F.* Ὑπάρχουν μάλιστα ἀργυρᾶ τοῦ Σαγκυϊνίου (*Sanquinius*) δηνάρια μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Αὐγούστου, καὶ χάλκινα τοῦ αὐτοῦ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ὡς μαρτυρεῖ τὸ παρατεθειμένον *S. C.* ἐχαράχθησαν παρὰ τῆς συγκλήτου. Εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους τοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν νομισμάτων ἔφερον τὸ ὄνομα *Procuratores* ἢ *Praepositi Monetae*.

Περὶ τῶν νομισματοκοπειῶν τῶν Ἑλλήνων δὲν γνωρίζομεν τίποτε, καὶ μῆτε ἐκ τῶν συγγραφέων μαθάνομεν τί βέβαιον περὶ τούτου. Ὅσον πιθανὸν καὶ ἂν εἶναι ὅτι τὰ νομίσματα ἐκόπτοντο εἰς τοὺς τόπους, τῶν ὁποίων φέρουσι τὰ ὀνόματα, ἢ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνίκουσιν, εἶναι μολοντοῦτο δυνατὸν ἢ τύπως νὰ ἐγίνετο καὶ εἰς ἄλλα μέρη, καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἐκάστη πόλις, ἴσως οὐδὲ χώρα ἐκάστη ἴδιον νομισματοκοπεῖον.

Περὶ τῶν νομισματοκοπειῶν τῶν Ῥωμαίων ἠμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν μὲ μεγαλητέραν βεβαιότητα. Διχρούσης τῆς δημοκρατίας τὸ νόμισμα ἐκόπτετο συνήθως εἰς τὴν Ῥώμην· ἀλλὰ πολλάκις ἐκασκευάζετο καὶ ἄλλαχοῦ. Οὕτω διάφορα νομίσματα οἰκογενειῶν ἐχαράχθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας διαρκούντων τῶν ἐμφυλίων πολέμων (α). Οὕτω τὰ δηνάρια τοῦ Λεντούλου Σπινθήρος καὶ τοῦ Δομιτίου δεικνύουσιν ὅτι πατρίς αὐτῶν ἦτο ἡ Ὀσκα τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐκ τῆς ἐν Λυσιτανίᾳ Ἐμερίτης κατάγονται δηνάρια τοῦ Καρυσίου. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ ὑσπερον ὑπῆρχεν εἰς μόνην τὴν Ῥώμην νομισματοκοπεῖον. Ἄλλ' ἐντοσούτω τινὲς τῶν αὐτοκρατόρων ἐσύστην ἑνίῳτε καὶ εἰς ἄλλας πόλεις νομισματοκοπεῖα· ὁ Οὐε-

(α) Eckhel. D. N. vol. v. p. 69.

σπασιανὸς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, ὁ Πεσκήνιος εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Κλώδιος Ἀλβίνος εἰς τὴν Γαλίαν. Κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τοῦτο ἐγένετο συνεχέστερον, ὅτε οἱ αὐτοκράτορες πρὸς ἀμυναν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης βαρβάρων λαῶν διέμενον μετὰ τῶν στρατῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθῶν ἔκοπτον ἐκεῖ νόμισμα. Τοῦτο ἐγένετο μάλιστα ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, διὸ καὶ ἐπὶ τῶν τότε νομισμάτων φαίνονται συχὰ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ὅπου ἐχαράχθησαν (α), οἷον Ἀλεξάνδρεια, Καρχηδών, Κωνσταντινούπολις, Δούγδουνον, Ῥάβεννα καὶ ἄλλα.

Ἀναρίθμητα σχεδὸν εἶναι τὰ διασωθέντα τῶν ἀρχαίων νομίσματα καὶ καθημέραν εὐρίσκονται καὶ ἄλλα. Ὅτι μεγάλα βασίλεια ὡς τὸ ῥωμαϊκόν, τὸ μακεδονικόν, κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ὅτι πόλεις πλούσιαι ὡς αἱ Ἀθῆναι, αἱ Συρακοῦσαι κατέλιπον μέγα νομισμάτων πλῆθος δὲν εἶναι θυμασμοῦ ἄξιον. Ἀλλ' ἄπορον εἶναι ὅτι χῶραι καὶ πόλεις αἱ ὁποῖαι δὲν διεκρίθησαν μῆτε διὰ τὴν δύναμιν, μῆτε διὰ τὰ πλοῦτη των ἐχάραττον τοσοῦτον νομισμάτων ἀριθμὸν, ὅσος διετηρήθη λ. χ. ἐκ τῆς Θάσου, ἐκ τοῦ Δυρράχίου καὶ τινων πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐπίσης παράδοξον φαίνεται ἐκ τούναντίου ὅτι ἀπὸ πόλιν τόσον μεγάλην καὶ πλουσίαν οἷα αἱ Ἀθῆναι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἐν χρυσοῦν νόμισμα, ἐνῶ ἡ Κυρῆνη, πόλις δευτερεύουσα εἰς τὴν ἱστορίαν, ἔκοπτε συχὰ χρυσοῦν νόμισμα.

Ὅτι εἰς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα παρατηρεῖται ὡς ἰδιόζων εἶναι ὅτι νομίσματα τοῦ αὐτοῦ εἶδους, τοῦ αὐτοῦ χαράγματος ὁμοιάζουσι σπανίως πρὸς ἄλληλα, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ αὐτὸ σημαντήριον, ἀπὸ τὴν αὐτὴν σφραγίδα. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν γνώμην, ὅτι δι' ἕκαστον νόμισμα ἐκατασκευάζετο καὶ χωριστὴ σφραγίς, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ ἀπίθανον, καθότι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα νομίσματα, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλα ἔχουσι τοιαύτην πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητα, ὥστε εἶναι προφανές ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ κοινὸν σημαντήριον. Ἡ ἀτέλεια τῆς

(α) Eckhel. D. N. Vol. VIII. p. 518

μηχανικῆς τῶν ἀρχαίων κατὰ τὴν τύπωσιν ἦτον ἴσως τὸ αἴτιον διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ συχνὴ χρῆσις τῆς αὐτῆς σφραγίδος, τοῦ αὐτοῦ σημαντηρίου, καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ νόμισμα εἶχον χρεῖαν διαφορῶν σφραγίδων, τῶν ὁποίων ἦτο ἀδύνατος ἢ κατὰ πάντα ὁμοία ἐργασία, τὴν ὁποῖαν ἴσως οὐδ' ἐθήρευον ἀκριβῶς. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σφραγίδος ὁ τρόπος τῆς τυπώσεως ἠδύνατο νὰ γεννήσῃ τὴν διαφορὰν τῶν νομισμάτων, καθότι ἡ σφύρα μὴ καταφερομένη πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν ὀρμὴν, ἀλλ' ἄλλοτε σφοδρότερον, ἄλλοτε ἀσθενέστερον ἐνεχάραττε τὸν τύπον ποτὲ μὲ ὀξύτερον ποτὲ δὲ ἀμβλύτερον· ἐνίοτε μετεκινεῖτο ἴσως καὶ τὸ πέταλον τοῦ νομίσματος, ἐκ δὲ τούτου ἐφλάπτετο ὁ τύπος, καὶ ἐγεννῶντο διαφοραὶ τοῦ χαραγματος. Πολὺ συντελεῖ εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν νομισμάτων καὶ ἡ μακρὰ ὑπὸ τὴν γῆν αὐτῶν διαμονή, ὑπὸ τῆς ὁποίας παρεβλάφθη ὁ τύπος καὶ ἡ ἐπιγραφή κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον.

ΣΤ΄

Κατασκευὴ, σχῆμα καὶ ἐξωτερικὴ τῶν νομισμάτων ἐξεργασία.

Δύο εἶδη ἐργασίας ἐλάμβανον χώραν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νομισμάτων, ἡ χράνευσις καὶ ἡ ἐκτύπωσις ἢ σφράγισις. Τοῦτο μαρτυροῦσι ῥωμαϊκὰ νομίσματα, ἐφ' ὧν ὀνομάζονται οἱ ἐπὶ τοῦ νομίσματος *Triumviri Auro, Argento, Aeri, Flando, Feriundo* (α). Πρῶτον ἐχύνετο τὸ ἔλασμα, τὸ πέταλον, τοῦ νομίσματος διὰ νὰ λάβῃ τὸ προσῆκον μέγεθος καὶ τὴν ἀκριβῆ ὀγκὴν, μετὰ ταῦτα ἐγίνετο ἡ ἐκτύπωσις, ἢ σφράγισις. Σημεῖα χροανεύσεως φαίνονται εἰς τὸν γύρον τῶν νομισμάτων. Ἐκ τούναντίου ἡ λειότης τῆς ἐπιφανείας τοῦ νομίσματος, ἡ ὀξύτης καὶ ἀκριβεία τοῦ χαραγματος ἀποδεικνύουσι τὴν ἐκτύπωσιν, τὴν σφράγισιν.

(α) Εὐρίσκονται καὶ ἐπὶ μαρμάρων ἐπιγραφαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται *Flatuarium Auri et Argenti Mone ar. καὶ Malleatores Monetæ Caesaris*. Eckhel. *Doctr. N. V. Vol. I. Proleg. LIII.*

Τὰ ἐργαλεία, τῶν ὁποίων ἔκχωναν χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι νομισματοκόποι ἦσαν ὁ ἄκμων, καὶ ἡ σφύρα. Ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ἐτίθετο ἡ μήτρα, τὸ σημαντήριον ἐφ' οὗ ἔχαράσσοντο οἱ τύποι, αἱ εἰκόνες, συγκείμενον ἐκ δύο μερῶν τοῦ ἔμπροσθεν, ἀντωπίου, avers, καὶ τοῦ ὀπίσθεν, revers, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἔκειτο τὸ μετάλλινον ἔλασμα τοῦ νομίσματος. Ὁ κτύπος τῆς σφύρας ἐδίδοε τὸ σφράγισμα εἰς τὸ ἔλασμα τοῦτο.

Ἰπάρχουν ὅμως καὶ ἐξ ὀλοκλήρου χυτὰ ἀρχαῖα νομίσματα. Οὕτω τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἰταλίας Pondera ἐγίνοντο διὰ χροανεύσεως, τῶν ὁποίων ἡ ὄψις καὶ ἡ παχύτης μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἐτυπώθησαν, καὶ τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας αὐτῶν χαρακτηριστικῆς καὶ τὴν ἀμβλύτητα αὐτῶν. Φέρονται δὲ καὶ νομίσματα αὐτοκρατορικῶς ὕλως χυτὰ, ὡς τὰ τῆς Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, τὰ τῆς Σάμου, Ἐφέσου καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἀπὸ τοῦ Δεκίου μέγχι Κλαυδίου τοῦ Γοθικοῦ.

Τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τὸ σχῆμα δὲν εἶναι σχεδὸν ποτὲ τόσον κανονικὸν καὶ στρογγύλον ὡς τὸ τῶν νεωτέρων· ὁ γῦρος αὐτῶν εἶναι ἀνώμαλος, ὅπως ἐσημακτίσθη κατὰ τὴν χροανέυσιν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα σφράγισιν.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ νομίσματα ἦσαν ἀδρᾶ καὶ παχέα, σχεδὸν σφαιροειδῆ. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀρχαιοτάτα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἐξεναντίας τινὲς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἐχάρασσον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους νομίσματα, τῶν ὁποίων τὸ ἔλασμα εἶναι λεπτόν. Εἰς τὸ μετέπειτα ἀπέκλιναν ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων· καὶ τὸ μὲν ἐλεπτύνθη τὸ δὲ ἔλαβε ὄγκον μεγαλύτερον, καὶ οὕτως ἐγεννήθη τὸ σύνθετος εἶδος, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ μετάλλινον ἔλασμα ἔλαβεν ἀνάλογον ὄγκον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ νομίσματος.

Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐπεκράτησε ἱκανὸν χρόνον· ἀλλὰ τελευταῖον παρακμάζοντος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐλεπτύνθη πάλιν τὸ ἔλασμα. Ἀπὸ τοῦ Γαλλήνου καὶ ὕστερον τὰ νομίσματα παρουσιάζουν λεπτόν ἔλασμα. Εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν Βυζαντινῶν

αυτοκρατόρων τὰ λεπτὰ αὐτὰ ἐλάσματα ἐλάμβανον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιάζον σχῆμα, δηλ. ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους ἔχουσι τύπον ἐξέχοντα, ἐπὶ τοῦ ἐτέρου δὲ κοῖλον, διὸ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος ὠνομάσθησαν παρὰ τῶν νομισματολόγων *scyphati*, οἱ Βυζαντινοὶ τὰ ὠνομάζουσι *Καυκία*. Ἰδίῃ μορφῇ ἔχουσι τὰ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, τὰ Ἀλεξανδρινὰ μέχρι τοῦ Κομμύδου καὶ τινὰ τῆς Ἰουδαίας. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ὁμοιάζει μὲ κῶνον τετρακμήνον. Ἡ ἐμπροσθεν ἢ ἄνω διάμετρος τοῦ νομίσματος εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ ὀπίσθεν μέρους· ἀλλὰ τὴν μορφῇ ταύτην ἔχουσι μόνον τὰ χάλκινα νομίσματα, ὅχι τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Εὐρίσκονται καὶ χάλκινα τῶν Ἀκραγαντίνων νομίσματα ἔχοντα τοιοῦτον σχῆμα, ὡσαύτως καὶ Ἀσσάρια τινὰ ἐκ τῶν ὑστέρων τῆς δημοκρατίας χρόνων.

Σημειωτέα ἔτι εἶναι τὰ νομίσματα τὰ λεγόμενα ὀδοντωτὰ ἢ *πριονοειδῆ*, *pu ni mi serrati*, λαβόντα τὴν ὀνμακσίαν ἀπὸ τὸν ἐγκεχαραγμένον, ἢ κεηλωμένον αὐτῶν γῦρον. Μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων εὐρίσκονται μόνον χάλκινα νομίσματα τοιοῦτου εἶδους βασιλέων τινῶν τῆς Συρίας συγχρότερα εἶναι μεταξὺ τῶν οἰκογενειακῶν ῥωμαϊκῶν νομισμάτων. Ὁ *πριονοειδῆς* γῦρος ἐγένετο ἀναμφιβόλως χάριν καλλωπισμοῦ. Τινὲς δὲ δυσχυρίζονται (α) ὅτι εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ νομίσματα ἐμεταχειρίζοντο τὸν τοιοῦτον γῦρον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς νοθεύσεως, καὶ πρὸς εὐχερεστέραν ἀποκάλυψιν τῶν ὑποχάλκων, *subaerati*. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τόσῳ πλέον ἀπίθανον, ὅσῳ μεταξὺ τῶν οἰκογενειακῶν νομισμάτων μικρὸς μόνον ἀριθμὸς *πριονοειδῶν* εὐρίσκεται, ἐνῶ ἐξεναντίας ὑπάρχουν ὅχι ὀλίγα νόβα καὶ ὑπόχαλκα νομίσματα μὲ γῦρον *πριονοειδῆ*. Ἀλλ' ἐκ τῆς τούτου εἰς τὰ χάλκινα τῶν βασιλέων τῆς Συρίας νομίσματα ἡ αἰτία αὕτη δὲν δύναται παντελῶς νὰ ὑπάρξῃ. Ἐν τοσοῦτῳ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι πολλάκις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τινὰ μὲν δηνάρια εἶναι *πριονοειδῆ*, ἄλλα δὲ μὴ, καθὼς λ. χ. τὰ δηνάρια τοῦ Ἐγνατίου (*Egnatius*), τῶν οἰκογενειῶν Παπίας καὶ

(α) *Ekhel. D. N. vol. v. P. 94.*

Προκιλίας (Papia, Proclia). Τοιαῦτα προιονοειδῆ νομίσματα ἀπαντῶνται μεταξύ τῶν ὑπατικῶν, τῶν εἰσέτι μὴ φερόντων οἰκογενείας ὄνομα, ἐκ δὲ τῶν οἰκογενειακῶν προιονοειδῶν νομισμάτων τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τὰ τῆς οἰκογενείας Κορνηλίας, τοῦ Σκηπίωνος Ἀσιαγενοῦς (Scipio Asiagenes), χαραγμένα περὶ τὸ 564 ἔτ. τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ ἐν χρήσει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος, ὅτε ἔπαυσαν.

Τὰ νομίσματα τὰ ὀνομασθέντα N. Contorniatī (α) διακρίνονται ὅτι περὶ τὸν γῦρον αὐτῶν τρέχει κύκλωθεν βραθεῖα γραμμὴ, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα· πλὴν ταῦτα δὲν ἦσαν κυρίως νομίσματα, ἀλλ' ἐχρησίμευον, ὡς φαίνεται, ἀντὶ εἰσητηρίων εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας. Ἀξίαν ὡς ἐκ τῆς τέχνης δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν. Οἱ τύποι αὐτῶν εἶναι κακῶς ἐξεργασμένοι καὶ ἔγιναν εἰς καιροῦς τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης, πιθανῶς εἰς τὸν αἰῶνα Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Ἐπάρχουν χάλκινα νομίσματα ἐκ διπλοῦ μετάλλου, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἔνδον μέταλλον περιχειλοῦται μὲ γῦρον ἐκ μετάλλου ἄλλοιου χρώματος. Τὰ πλεῖστα ἐκ τούτων εἶναι τοῦ πρώτου μεγέθους, ἀλλὰ διαφόρου πάχους· μόνοι οἱ Ῥωμαῖοι ἔκοπτον τοιαῦτα νομίσματα. Ὅτι ὁ γῦρος προσηρμόσθη πρὸ τῆς σφραγίσεως μαρτυρεῖ ὁ ἀκριβὴς αὐτοῦ σύνδεσμος μὲ τὸ ἔνδον μέταλλον, καὶ ὅτι ἐνίοτε τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς σκεπάζουσιν τὰ μέταλλα ἀμφοτέρωθεν. Τοιαῦτα νομίσματα εὐρίσκονται πρὸ πάντων τοῦ Ἀδριανοῦ, Κομμόδου, Πρόβου, Διοκλητιανοῦ, Μαξιμιανοῦ. Εἶναι δὲ κομφῶς ἐξεργασμένα. Ἄλλο εἶδος χαλκῶν νομισμάτων διακρίνεται διὰ τῆς ἐξῆς ιδιότητος, ὅτι ὁ τύπος τῶν συνήθων χαλκῶν νομισμάτων πρώτου μεγέθους κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλάσματος καὶ περικυκλοῦται ἀπὸ πλατῶν γῦρον μὲ ὀκτῖα ὁμόκεντρα. Ἡ διάμετρος τῶν νομισμάτων τούτων εἶναι συνήθως δύο δακτύλων. Ἐφερον κατ' ἐξοχὴν τὰς εἰκόνας τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ Ἀντωνίνου, τοῦ

(α) Eckhel. D. N. v. v. vol. III. P. 277.

Λυρηλίου, τοῦ Οὐήρου. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὅτε ἀκόμη δὲν ἐγνώριζαν τὴν τέχνην νὰ ἐντυπώνωσιν εἰκόνα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοῦ νομίσματος, τὸ ὄπισθεν μέρος εἶχεν ἀμορφὸν τι βαθέως ἐγκεχαραγμένον τετράγωνον τὸ λεγόμενον Quadratum incusum, τετράγωνον ἐντύπωμα· τοῦτο πιθανῶς ἐγενήθη κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Τὸ μέταλλον τοῦ νομίσματος ἔπρεπε νὰ τεθῆ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος τοιοιτοτρόπως, ὥστε νὰ μένη στερεὸν εἰς τοὺς κατ' ἐπιανάληψιν κτύπους τῆς σφύρας. Πρὸς τοῦτο ἐχρησίμευε ἀμβλειάτις ἀκωκὴ στερεωμένη ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, ἔχουσα τὸ σχῆμα τοῦ τετραγώνου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν φορὰν τῆς σφύρας διὰ τῆς ἀντιτυπίας ἐσχημάτιζε τὸ κοίλωμα.

Εἰς τὰ χάλκινα νομίσματα εὐρίσκεται ἐνίοτε κατὰ τὸ μέσον ἐπὶ τοῦ τύπου μικρὰ τις κοιλότης ἡ ὁποία ὡς φαίνεται ἐχρησίμευεν ὡσάυτως πρὸς στερέωσιν τοῦ μεταλλίνου ἐλάσματος. Εὐρίσκεται εἰς τὰ πλειότερα τῶν Πτολεμαϊκῶν εἰς τινὰ τῶν βασιλείων τῆς Συρίας, καὶ εἰς διάφορα αὐτοκρατορικὰ νομίσματα χαραγμένα εἰς τὰς ἐπικροχίαις. (ἀκολουθεῖ).

ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΣΑΒΙΓΝΥ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΕΡΑΝΙΣΜΑ ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ.

§ α. Πολλαχόθεν μὲν τὰ περιστοιχοῦντα τὸν ἄνθρωπον περιθλίβουσιν αὐτὸν καὶ πιέζουσιν, ἐκεῖθεν δὲ μάλιστα ἐναργῶς, ὅθεν αἱ σχέσεις αὐτῷ πρὸς τὰ ὄντα, τὰ τὴν αὐτὴν αὐτῷ φύσιν καὶ τὸν αὐτὸν εἰληχότα προορισμόν· ὅπως δ' ἂν ἐλεύθερα ὄντα οὕτως ἀλλήλοις συναντώμενα βοηθῶσιν ἑαυτοῖς, μηδὲ συμφθαρῶσι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκάστου τούτων ἐνεργείας, ἐχρῆν περιγεγράφθαι τοὺς ὅρους, ἐν οἷς μέλλοι ἀσφαλῆς τε καὶ ἐλεύθερα διεξάγεσθαι ἢ παράλληλος ἀπάντων ἀνάπτυξις. Ὅ τοίνυν ὑπογράφων τοὺς ὅρους τοὺς δε καὶ τὸ ἐλεύθερον ἀσφαλιζὼν κανὼν Δίκαιον κέκληται.

§. β. Ἔστι δὲ τὸ Δίκαιον, ὡς ἔπος εἶπεῖν, δύναμις τις περιβάλουσα ἡμᾶς καὶ ἀμφιφρόουσα, ἧς ἢ ἐκάστου δεσπόζει θέλησις συναινούντων ἀπάντων ἀνθρώπων· τοῦτο δ' οὐδέποτε ἄλλοτε ἀριδηλότερον ἀναδεικνύεται, ἢ ἐπειδὴν ὀλιγωρουμένου Δικαστήριον τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτασιν ἀναφαίνῃ, ἀναμετροῦν αὐτὸ, ὡς περ γενικῶ κανόνι, τοῖς Νόμοις, ὧν τὴν ἔκδοσιν πεποιήται ἢ ὑπερτάτη Ἀρχή. Καθόλου μὲν οὖν τὰς πηγὰς τοῦ Δικαίου ἀναζητοῦσιν, οὔτε τύχη, οὔτε περιστάσεις, οὔτε συνέσει παρήχθαι τοῦτο ὑποληπτέον, ἀλλὰ ζῆν τε αἰεὶ ἐν τῇ τοῦ Λαοῦ συνειδήσει, κακείθεν ὡς ἀπὸ πηγῆς τῷ χρόνῳ ἀναδύεσθαι τῷ τοι καὶ οὐκ ἀτόπως Δίκαιον τοῦ Λαοῦ ὀνομάσκειμεν αὐτό. Ἄλλ' οὖν οὐθ' οὕτως οἰκτερόν τοὺς τὸν Λαὸν συνιστῶντας κατὰ τὸ ἐπελθὼν ἐκάστοις τὸ Δίκαιον παραγαγεῖν· οὕτω γὰρ ἂν παντοῖα παρήγαγον Δίκαια αἱ τῶν ἐν μέρει θελήσεις ἀλλήλοις ἀντιφρονούντα· ἀλλ' ἢ τοῦ Δικαίου ἐνόησε

ἐνὶ ἐκάστῳ συνομολογούμενη τῆς γενικῆς πάντως διανοίας, τῆς σύμπαν ζώουσης τὸ ἔθνος, ἐστὶν ἀποκείμενον, καὶ οὔτε τύχη, οὔτε ἀνθρωπίνη βούλησις ὅσα τε θεσμοθετεῖν, ὡς περ ἀμέλει καὶ τὴν Γλῶσσαν, ὀριζομένην τε καὶ ἐρμηνεύουσαν τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, ἢ ἐθνικὴ δῆπουθεν παρήγαγε διάνοια, καὶ ταῦτα πρὸ τῆς Νομοθεσίας.

§. γ'. Ἀλλὰ δὴ τῆς ζωῆς τῶν ἔθνῶν τῷ χρόνῳ ἀναπτυσσομένης, τῷ χρόνῳ καὶ τὸ Δίκαιον ἐπιφθόωννται· ἰδέα γάρ τις οὐτινοσοῦν δικαίου ἐπιφουεῖσα Λαῶ, ἐπὶ πλέον αἰεὶ ριζοῦται ὅσημέραι, ἀρδευομένη ταῖς ἐφαρμογαῖς· εἶτα δὲ ποθ' ἢ πρότερον ἀμυδρὰ πούτου συναίσθησις φαινομένη, ὀριστικὸν περιεβάλετο τύπον. Ἀλλ' οὖν αὖ καὶ ἀλλοιοῦται γε τῷ χρόνῳ τὸ Δίκαιον· καὶ εἰκότως ἄρα ἢ τῶν Λαῶν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ζῶην παραβληθεῖν τὴν αἰεὶ ὀργανικῶς ἀλλοιουμένην· οὕτω γὰρ αἱ, τε γλῶσσαι καὶ τὸ Δίκαιον ταῖς αἰεὶ ἀλλοιώσεσιν ὑφ' ἐστῆκασιν· ταύτας δ' ἐπιφέρουσιν αἱ πικραγωγοὶ αὐθις ἀρχαὶ τῇ αὐτῇ μὲν ὑποχωροῦσιν ἀνάγκη, ἐλεύθεραι δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς τύχης καὶ τῆς ἀτομικῆς θελήσεως. Αἱ μὲν οὖν συνεχεῖς ἀλλοιώσεις ἰθυποροῦσιν αἰεὶ ἀμετατρέπτων εἶχουσαι σειρᾶ συμβαμάτων, ὧν ἕκαστον ἰδίῳ δεσμῷ ἔχεται τῶν παντοίων ἐμφάσεων τοῦ Λαοῦ, παρ' ᾧ τὸ ἀοριφυές Δίκαιον. Τοῦτοις ἀπκσιν ἐπελθοῦσιν Θεσμοθεσίαι τε καὶ ἡ τοῦ Δικαίου ἐπιστήμη δικαθίθεαι τὸ Δίκαιον, τὰ μὲν προστιθεῖσαι, τὰ δὲ μεταποιοῦσαι, ἐστὶν ἃ δὲ καὶ καταργοῦσαι, ὅσα τῷ χρόνῳ ἀπαρχιωθέντα, ἀλλότρια εἶη τῆς νῦν διανοίας τοῦ ἔθνους καὶ ταῖς ἐνεστῶσαις χρεῖαις ἀχρεῖον.

§. δ'. Τοιοῦτον μὲν οὖν ἐν γένει τὸ Δίκαιον, οὐ ἢ ὑπαρξίς καὶ ἢ ἀνάγκη οὐδὲν, τάληθές εἶπείν, ἀλλ' ἢ συνέπειά ἐστι τῆς ἀτελείας, ἣν ἐν τῷ αἰῶνι τῷδε τῆς παροικίας ἡμῶν περικείμεθα. Ἴδια δὲ παρὰ ταῖς ἐκάσταις θεωρούμενον χρεῖαις σχέσις ἐστὶν ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον ἐφ' ὅροις τεθεσπισμένοις, ἐν οἷς, ὡς περ ἐν κύκλῳ, ἐρεῖται τῇ ἐκκάστου θελήσει, δεσπόζειν αὐτοῦ πάσης ἄλλης

θελήσεως ἐλευθέραν. Ἄνά πασαν οὖν χρειαν δύο ταῦτα στοιχεῖα συναπαντάται αὐτό τε, δῆλον ὅτι, τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ τοῦ τὴν περιπτωσιν ταύτην ὀρίζοντος κανόνος ἰδέα. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἂν πασαν ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον σχέσιν περιλάβοι τὸ Δίκαιον· τῶν γὰρ ἐνδεχομένων χρειῶν, αἱ μὲν πάνπαν, αἱ δ' ἐν μέρει, ἔναι δὲ καὶ οὐδὲ τὸ παράπαν τοῖς τοῦ Δικαίου κανόνις συνέχονται· τῶν δὲ τριτῶν τούτων ἡνδεσθω παραδείγματα κείσθω ἢ κτήσις, ὁ γάμος, ἢ φιλία.

§. ε'. Τῆς τοίνυν τοῦ Δικαίου θεωρίας οὕτως ἐν ἐπιτόμῳ πεπερασμένης, ἐχόμενον ἂν εἶη καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, περὶ ὃν τὸ Δίκαιον, βραχέ' ἄττα προσθεωρῆσαι. Φαμέν δῆτα, ἵνα γενικωτάτω χρησώμεθα τῷ εἶδει, τὸν ἀνθρωπον ἐπιδραῖν ἔκ γε τῆς ἰδίας θελήσεως, τὰ μὲν ἐφ' ἑαυτὸν, τὰ δὲ καὶ ἐκτὸς ἑαυτοῦ· τούτων δὲ τῶν ἐκτὸς ἦ, τε μὴ ἐλευθέρᾳ φύσιν ἐστὶ καὶ αἱ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἴσα καὶ ἡ ἡμετέρα, ἐλεύθερα θελήσεις. Τούτων δὲ οὕτω τεθέντων, εἰς τρεῖς ὅλας ὑπακτέον τάξεις τὰ, ἐφ' ὧν ἡ ἀνθρωπίνη ἐνεργεῖ θέλησις, αὐτό τε τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν μὴ ἐλευθέραν φύσιν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Ἄναληπτέον οὖν αὐθις ἐξῆς ἐκάστην ἰδίαν τῶν τριῶν τάξεων ἐπ' ἀκριβὲς καὶ πρῶτον αὐτὸν ἀνευρενητέον τὸν ἀνθρωπον, ἃ τε εἰδικῶς ἐπιδεκτικὸν δικαιοματίων.

§ ζ'. Ἔστι τοίνυν περὶ αὐτοῦ δόξα εἰς πολλοὺς περιήκουσα ἢ, δεῖ τὸν ἀνθρωπον ἐσχηκέναι φασὶν ἐφ' ἑαυτὸν δικαίωμα, ἀρχόμενον μὲν σὺν αὐτῷ κατ' ἀνάγκην, παῦρον δὲ ἅμα θανόντι· τὸ δὲ Δίκαιον τοῦτο Ἀρχικὸν ὀνομάζεσθαι, ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὰ προσκρητὰ, μεταβατικὰ ὄντα, οἷς ἂν χρήσαιτό που τις, τυχόν, ἐς τ' ἂν ζῆν, ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων. Τὴν δὲ δόξαν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον προήγαγον τῷ Συγγραφεῶν συχνοί, ὡς καὶ τὴν τοῦ νοῦ κίνησιν ἰδιοκτησίας δικαίωμα εἶναι ὑπολαβεῖν· κἀνευθεν τὴν τοῦ διανοεῖσθαι ἐπορίσαντο ἐλευθερίαν. Ἄλλὰ γὰρ πῶς ἂν τις ἀπαγορεύσειεν ἕτερον, ἢ καὶ, νῆ Δί', ἀναγκάσειε διανοεῖσθαι, ἐν οὕτω παρῆν βιάζεσθαι τὴν ἰδιοκτησίαν ταύτην, ἢ τοιαύτη; Καὶ

μήν οὐδ' ἂν ἐν τῷ αἰσθητῷ αὐτῷ σώματι τὸ ἀρχικὸν δικαίωμα περιστείλωμεν, οὐδ' οὕτως ἐναργεστέραν τε καὶ εὐκρινεστέραν τὴν δόξαν ποιήσομεν· οὐδὲν γὰρ ἦττον ἀχρεία τε ἔσται καὶ ἀπυθρόπαιος, νομιμοποιούσα τὴν αὐτοχειρίαν. Ὅτι μὲν τοι θέμις παντὶ διατιθέναι κατὰ θυμὸν ἑαυτὸν τε καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦ, οὐδεὶς ἔστιν, ὅστις οὐκ ἔρει, ὅπου καὶ πᾶν ἀκραιφνὲς δικαίωμα τῷ δικαιοῦματι τούτῳ πέφυκεν ἐπεσιδεσθαι. Πλὴν ἢ ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς δεσποτεία οὐδεμιᾶς προσδεῖται ἀναγνωρίσεως, οὐδ' ὀρισμοῦ.

§ ζ'. Ἐὼντες τοιγαροῦν ἐν μέρει τὰ ἀρχικὰ τάδε παρά τισι καλούμενα δικαιοῦματα, μόνοις δὲ τοῖς ἀκραιφνεσι, λέγω δὴ τοῖς προσκεκτητοῖς, τὴν ἔρευναν περιστέλλοντες, δυσὶ μόνοις τοῖς λοιποῖς ἀντικειμένοις, οἷς ἐπενεργεῖ ἢ θέλησις, ἐπιστήσομεν, τῇ τε μὴ ἐλευθέρῃ φύσει καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις. Τῆς μὲν οὖν μὴ ἐλευθέρως φύσεως ἀμήχανον ἀπάτης ἡμᾶς δεσπόζειν μέρος μὲν τοι γε ταύτης κατασχεῖν ὠρισμένον ἀποσπῶντας τοῦ ὅλου, καὶ μάλα δυνατόν· τουτὶ δὴ τ' ἀποσπώμενον πρᾶγμα κέκληται· ἐνθέν δε που καὶ τὸ πρῶτον δυνατόν ἀρχεται τῶν δικαιομάτων εἶδος, τὸ ἐπὶ πρᾶγμα δικαίωμα, οὗ τὸ ἀγνότατόν τε καὶ τελεώτατον ἰδιοκτησία ἤκουσεν. Οὐχ οὕτω δ' ἀπλᾶ καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους εἰσὶ δικαιοῦματα· οὐ γὰρ ἐκ μιᾶς οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐκ δύο καὶ πάνυ διαπερυσσῶν προσόψεων ἡμῖν παρίστανται· ἐξὸν γὰρ ἀνθρώπον ὑπονενευκότα τῇ ἡμετέρᾳ θελήσει, τῇ μὲν ἐν μέρει, τῇ δὲ καὶ πάντῃ δεσπόζεσθαι ὑφ' ἡμῶν καὶ πλήρους μὲν οὔσης τῆς κυριότητος, τελέως ἀπαμφιένυσθαι ταύτεξούσιον, καὶ τὸν ἀνθρώπον μηκέτ' ἐν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐν πράγματος μοίρᾳ λελογίσθαι, ὅπερ ἰδιοκτησίας ἐπὶ ἀνθρώπου δικαίωμα ἔστι, καὶ τοιαύτη τις ἢ δουλεία παρά Ῥωμαίοις· ἐν μέρει δὲ προσκειμένης τῆς δεσποσύνης, ὅσον περ ἄθικτον ἔᾶν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἀνέπαρον, μίαν τινὰ μόνην ἔξιν ἢ πρᾶξιν, τῆς ἐκείνου ἀποσπωμένην αὐθαιρεσίας, εἴκειν ἐντελῶς τῷ κράτει τῆς ἡμετέρας θελήσεως, ὃ δὴ καὶ ἐν-σχεσις (obligatio) ἤκουσε. Κοινῆς δ' ἐκύρησαν φύσεως ἢ, τ' ἐν-σχεσις καὶ ἡ ἰδιοκτησία, οὐ μόνον τῷ ἀμφοτέρως προσεκτείνειν τὸ

κράτος τῆς ἡμετέρας θελήσεως ἐπὶ τι τῶν ἐκτὸς ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἔτι καὶ τοῖς δεῖ· ἢ γὰρ ἐνσχέσεις ῥᾶσ' ἂν εἰς χρήματα μεταποιηθεῖν, ὡςθ' οὕτω τὴν τῶν χρημάτων ἰδιοκτησίαν προσγίνεσθαι. Πάλιν δὲ αὖ τῶν ἐνσχέσεων αἱ πλείους καὶ σπουδαιότεραι εἰς τὴν ὀριστικὴν τείνουσι πρόσκτησιν, ἢ γοῦν τὴν ἐπίκαιρον τῆς ἰδιοκτησίας νομῆν. Οὕτοι τοίνυν ἄμφω τὰ δικαιώματα, ἰδιοκτησία τε καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ χρεωθετοῦντος (stipulans) ἐνσχέσεις, τῶν φυσικῶν τοῦ ἀτόμου ὀρίων ἐπέκεινα τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπεκβάλλει· καὶ τὸ μὲν τῶν σχέσεων τῶν δε σύνολον, ἐν αἷς τὸ κράτος τοῦ ἀνθρώπου ἔχει παρεκτείνεσθαι καλεῖται τὰγαθὰ· τὸ δὲ τῶν τὰς τοιάς δε σχέσεις ὀρίζουσῶν θεσμοθεσιῶν, δίκαιον τῶν ἀγαθῶν.

§ ἡ. Ἄλλ' οὖν περισκοπήσαντες ἤδη καθ' ἑαυτὸν οὕτως τὸν ἀνθρώπον μεμονωμένον τε καὶ ἀπηλλοτριωμένον τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ περ ὁμοφυῶν τε καὶ ξυγγενῶν, σκοπῶμεν νῦν αὐτὸν αὖ χἀτέρωθεν, ὡς ἔχει, κατὰ γε τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων· οὐκέτι γὰρ κἂν τούτοις παρέσται μεμονωμένος, μέλος δὲ καὶ μέρος τοῦ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπαρτιζόντος ὀργανικοῦ ὄλου, ᾧ συνέχεται, ὡς ἂν δι' ἀρμῶν, ὠρισμένων τινῶν ὄντων, τάξιν τινὰ διὰ τοῦτο κατέχων ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν, ἥτις κρηπίς ἐστὶ καινοῦ καὶ ἰδίου εἶδους ἐνόμων σχέσεων, αἵτινες τοῦτο διεννηόχασιν τῶν ἐνσχέσεων, ἢ δεικνῦσιν οὐκέτ' οἴκοθεν ὑφιστατικὰ τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' ἐλλειπῆ τε ὄντα, καὶ τῆς ἐν τῷ γενικῷ ὀργανισμῷ δεόμενον τελειότητος· κακείσε μὲν περὶ τῆς τοῦδε τινὸς πρὸς τὸν δε τινὰ ὑποταγῆς ὁ λόγος ἦν, ἐπὶ δὲ τῶν οἰκογενειῶν περὶ σχέσεως φυσικῆς τε καὶ ἠθικῆς καὶ ἄμα νομικῆς συνδεούσης τὰ ἄτομα τὸν ἔσσει χρόνον δεσμῷ ἀρρήκτῳ, τιμῷ τε παρ' ἅπασιν καὶ ἱερῷ.

§ θ'. Τὸ δ' ἐλλειπές τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ προσδεῖν πάντως τελειοῦσθαι μὴνύει ταδί· πρῶτον μὲν ὅτι, διὰ τὴν τῶν φύλων διαφοράν, ἀτελῶς ἐμφαίνει οὗτος, ἀπὸ γ' ἑαυτοῦ, τὴν ὅλην τοῦ ἀνθρώπου ιδέαν, καὶ χρῆζει ἄρα τῆς ἐκ τοῦ γάμου ἀποπληρώσεως, ἵνα τὴν καθ' ἑκάτερον ἐνδειαν τῆ ἑκατέρου πλημμελείᾳ ἔχοι ἀντιστηκαῦν· εἶτα δὲ, ὅτι καὶ χρόνῳ ὠρίσται αὐτῷ, καὶ τούτῳ βραχεῖ

πάντων, ἢ ὑπαρξίς· ὅθεν δὴ ἀνάγκη τεκνοποιῆσαι εἰς δικαιοσύμῳν οὐ μόνον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐκυτοῦ· ἄλλως τε αὐτὸν καὶ ὁ κατὰ φύσιν ὄργανισμὸς ἀνίκανον καθίστησιν ἐπαρκεῖν ἐκυτῷ, αὐτίκα τοῦ ζῆν ἀρχομένου, ὅπερ ἀναπληροῖ αὐτῷ ἢ πρὸς τῶν γενιαιμένων τροφή. Τὴν δὲ διττὴν ταύτην ἀτέλειαν μαρτυροῦσιν αἱ, τε περὶ πατρικῆς ἐξουσίας θεσμοθεσίαι καὶ αἱ ταύτη παρεπόμεναι περὶ συγγενείας· καὶ τὸ μὲν τῶν σχέσεων τούτων σύνολον, ὃ, τε γάμος καὶ ἡ πατρικὴ ἐξουσία καὶ ἡ συγγένεια, τὴν οἰκογένειαν ἀποτελοῦσιν· αἱ δὲ περὶ τούτων θεσμοθεσίαι τὸ αἰκογενειακὸν ἀπεργάζονται Δίκαιον.

§ ι. Πρόσις δὲ τὸ τοῦ γένους δικαίωμα ἐκ σχέσεων φυσικῶν, ἐν αἷς ἡ ἀνθρωπότης συνέστηκε καὶ συνέχεται. Διὸ δὴ καὶ οἷος-δήπου ἡ ἐκασταχόσε ἐπὶ τε τοῦ γάμου καὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς συγγενείας ὁ τύπος, ἀνάγκης τοῦτο ἀεὶ περιβέβληται χαρακτῆρα, τοῦ θετικοῦ Δικαίου ὅπως ἂν ἄσχετον. Ἡ δὲ δὴ σχέσις ἡ φυσικὴ πέφυκεν, ἐν γε τῷ ἀνθρώπῳ οὔσα ἠθικὴ κατ' ἀνάγκην· τούτοις γε μὴν προστεθέντος καὶ τοῦ νουομισμένου τύπου, τρία τάδε συνάπτεται τῷ γένει στοιχεῖα, τὸ φυσικόν, τὸ ἠθικόν, τὸ νομικόν· ἔνθεν τοι καὶ τὰ τῆς Οἰκίας ἐν ἐλαχίστη μοίρᾳ, οὐκ οὐσιωδῶς ὑπέκειν τῷ θετικῷ δικαίῳ ζυμβαίνει.

§ ια. Ἀλλὰ γὰρ ἀποδόντες τῷ γένει πρὸς τῷ ἠθικῷ καὶ νομικῷ καὶ τὸ φυσικὸν στοιχεῖον, οὗτ' ἴσον ἐκείνοις τοῦθ' ὑπελήφραμεν, οἷτ' αὐτὸ ἐκυτῷ ὑφίστασθαι ἂν πεπιστεύκαμεν· τὰ μὲν γὰρ ἄλογα τῶν ζώων ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸν γενικὸν τῆς φύσεως ἐλαύνεται σκοπόν· παρὰ δὲ ἀνθρώποις, ἐπεὶ γὰρ μὲν οὐδὲν ἦττον καὶ ἡ ἀνάγκη καὶ πρὸς ταῦτο παρορμα, ὑπέρκειται μὲν τοι, τὸν ἀνθρώπον ὅλον χειραγωγῶν ὁ νόμος ὁ ἠθικός, καὶ ἡγεμονεύει, οὗτ' ἀφανίζων, οὔτε παραιμιῶν ὅπως τὸ φυσικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ἀνακοσμῶν καὶ περιεπιπῶν καὶ τῷ ὕψει, πρὸς ὃ καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ ἀνθρώπου ἀρεταί, συναξάρον. Οὕτως ἄρα τὸ γένος, καθὰ προλαβὸν δέδεικται, ἀποπληροῖ ἀτελεῖ ψυχότα τὸν ἀνθρώπον, τάξίς τις οὔσα ἐν τῷ βίῳ, ἣν αἱ διάφοροί σχέσεις αὐτῷ διδράσκιν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς περ

συζύγῳ ἢ πατρὶ ἢ υἱῷ θεωρουμένῳ, οὐδὲ αὐτῷ ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκείας θελήσεως ἐξαρτωμένῳ, ἀλλ' ἐπὶ τεταγμένοις ἀκριβῶς καὶ ὀρισμένοις ὑπάρχοντι, καὶ πρὸς τὴν ὅλην φύσιν συνδεωμένῳ.

§ 16'. Τὴν μὲν οὖν πρὸς ἀλλήλους πίστιν τῶν συζύγων καὶ τὸ ἀνηρτῆσθαι ἀλλήλων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τέκνων τὴν πρὸς τοὺς τεκόντας ὑποταγὴν καὶ τὸ σέβας, τῷ γάμῳ τε καὶ τῇ πατρικῇ ἐξουσίᾳ, δῆλον ὅτι, προσνεμητέον, ὡς ἐκαίθεν τῷ πράγματι ἐκπηγάζοντα· ἄμφω δὲ τῷδε, καὶ περὶ πολλοῦ μάλιστα ὄντε, τὴν ἠθικὴν προβεβλήσθην, ἀλλ' οὐ τὸν νόμον προστάτην ταύτηναι καὶ τοῖς ἥθεσιν ἀφείται ἢ χρησιμότης καὶ ἢ φιλανθρωπία, ἀ δὲ συμπαραμαρτεῖ τῇ πατρικῇ ἐξουσίᾳ. Ἦν οὖν ἐν μέρει σκοπῶμεν τὸ δίκαιον ἔθνος οἰουδιητινosoῦν, καὶ μὴ καὶ τὰ ἦθη αὐτὰ τὰ τὸ δίκαιον παρ' αὐτῷ ἀπαρτίζοντα ζυλλήβδην περισκοπῶμεν, ἀμυδρὰν ἂν εἶπμεν ἐσχηκότες τῶν κατ' αὐτὸ οἰκιακῶν σχέσεων τὴν γνῶσιν καὶ ἀτελεῖ. Ἦδη δὲ καὶ τῶν τὰ ἐθνικὰ νόμιμα ζυγγραφεμένων πολλοὶ τὴν τοιάνδε τοῦ Δικαίου καὶ τῶν ἠθῶν ἀρμονίαν μηδαμῶς συνιδόντες, τοῦ τῶν Ῥωμαίων Οἰκιακοῦ Δικαίου κατέγνωσαν οὐ σὺν δίκῃ, ὡς περ τυραννικοῦ δῆθεν καὶ ἀπανθρώπου, ἐκείνου μοι δοκοῦσι καὶ πάμπαν ἐπιλαθόμενοι, ὅτι τῶν πώποτε νενομοθετηκῶτων ἐθνῶν παρ' οὐδενί, ἢ παρὰ Ῥωμαίοις ἐλευθερώτερον ἢ γυνὴ τετίμηται, ἢ, τε δουλικὴ τῶν τέκνων καὶ ψογερά ὑποχρῆσις θεσμοῖς ἀπελήλαται πολὺ πάντων ἀξιοπρεπεστάτοις, ἐφ' οἷς ἂν οἱ παῖδες πάντων ἀπολαύοντες, ὅσα καὶ πολίταις καθήκει, ἀρχαῖς τε καὶ ἀξιώμασι προαγόμενοι ἐσεμνύοντο, ἄλλως τε καὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας αὐδ' ὅτιοῦν μειουμένης.

§ 17'. Ἐτι δ' ἂν ἐναργέστερος ὁ τοῦ Δικαίου τούτου καταφαίνοιτο χαρακτήρ, ἐὰν τὸ νομικὸν στοιχεῖον τὸ ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτοῦ θεσμοθεσίαις ὀρίσωμεν ἐν ἐκάστη γὰρ τούτων εὐρήται τὸ νομικὸν στοιχεῖον, σκοποῦν μὲν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν ὅρων τοῦ Δικαίου, περιειληφὸς δὲ τρία ταῦτα τῆς νομικῆς σχέσεως, τὴν γέννησιν, εἶτα τὴν μόρφωσιν, εἶτα τὴν διάλυσιν. Ταῦτα πάντα ἀρμόδιά ἐστι τῷ τε γάμῳ, τῇ τε πατρικῇ ἐξουσίᾳ

καὶ τῇ συγγενείᾳ, πληροῦντα τῶν σχέσεων τούτων, ὅσαι νομικαί, αὐτοτελῶς θεωρούμεναι. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐπιρροίας ἐκάστης τῶν θεσμοθεσιῶν ἐπ' ἄλλας θεσμοθεσίας τὸ νομικὸν στοιχείον ἐστὶ τὸ ὀρίζον· ταύτας δ' ἐπὶ τῶν Οἰκιακῶν τριῶν μεγάλων σχέσεων ἐναριθμητέον.

§ 18. Τοῦ μὲν οὖν γάμου ἐπιρροαί εἰσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων νομικῶν σχέσεων αἱ δεῖ· πρῶτον μὲν, ὅτι πηγὴ πέφυκεν οὗτος τῆς ἐπὶ τὰ ἐκ τοῦ γάμου τέκνα πατρικῆς ἐξουσίας· καὶ τούτου νέα τις αὖ σχέσις Οἰκιακῆ, τῶν συζυγικῶν σχέσεων παντάπασιν ἄλλοια καὶ ἰδιάζουσα· δεύτερον δ', ὅτι, τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας ἐπηρεαζομένης, ἐφεῖται αὐτῷ ἐπαρωγὸν προκαλεῖσθαι τὸ ἐγκληματικὸν Δίκαιον· τρίτον δ', ὅτι καὶ τῷ τῶν πραγμάτων δικαίῳ πολλὰς ἂν ἐπαγάγοι τροπὰς, οἷον περὶ προικὸς, φαρῆν, καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς. Ἀλλὰ δὴ τῶν θεσμοθεσιῶν τούτων αἱ πλεῖσται καὶ μάλιστα οὐσιώδεις οὐκ ἀμέσως, οὐδ' ἀναγκαιῶς συνεισίσαι τῷ γάμῳ, πλὴν ἀλλ' αὐται, καὶ περ ἐξ ἰδιοθελῶν καὶ ἀσχέτων προκύπτουσαι πράξεων, πάντως γαῦν τὸν γάμον προὑποτιθεῖσι· καὶ αὗται μὲν αἱ τοῦ γάμου ἐπιρροαί. Αἱ δὲ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας τοιαῖ δεῖ· Ῥωμαίου μὲν τέκνω οὐκ ἐξῆν ἑαυτῷ τι κτᾶσθαι, ἀλλὰ τῷ πατρὶ ἰδιόκτητα κατέχοντι τὰ τοῦ υἱοῦ· Γάλλου δὲ νῦν, οὐδὲ διέπειν, οὐδὲ καρπῶσθαι τὴν ἰδίαν ἐφεῖται οὐσίαν, τοῦ πατρὸς, διὰ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἀμφοτέρω ποιῶντος. Τρίτης δὲ αὖ τῆς Συγγενείας, ἡ εὐρυτάτη τε οὔσα τῶν κατ' οἶκον σχέσεων καὶ ἀοριστοτάτη, ἐπ' ἄπειρον μὲν τοὶ πολλαπλασιασθεῖσα, φθινύθει ἐν τῇ ἐκτάσει, ταύτης δὲ ἐπιρροαί· πολλαί τε καὶ συχναί, οἷον πρὸς μὲν τὸν γάμον τὸ κωλύειν τε καὶ διεύργειν τοὺς τῷ γένει προσήκοντας, ἢ ἀθέμιτον ἄλλως ἠγεῖσθαι τὸν γάμον καὶ βέβηλον, καὶ τοὺς τοῦτο τολμῶντας ἀσχήμενας ταῖς ψυχαῖς καὶ τῶν τιμιωτάτων λυμάντορας· πρὸς δὲ τὴν οὐσίαν ἢ, τ' ἐπικλήρωσις, καὶ ἢ πρὸς διατροφήν τῶν ἔγγιστα συγγενῶν ὑποχρέωσις καὶ ἄλλ' ἄττα.

§ 19. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν πάρεστι κατιδεῖν, ὅτι αἱ ἐν Οἴκῳ σχέσεις πεφύκασι μὲν οὔσαι φυσικαί τε αἱ αὐταὶ καὶ ἠθικαὶ καὶ

ὅλως ἀτομικαί, οἷον τοῦδε πρὸς τόν δε· γίγνονται δὲ ἅμα καὶ νομικαί, οἷον τοῦδε πρὸς πάντα, τοῦ καθόλου κύρους ἕκ γε τῆς ἐκυτῶν οὐσίας τετευχυῖαι· αὐτίκα πρόσεστι τῷ πατρὶ δικαίωμα ἀπαιτεῖν παρὰ παντός, καὶ τοῦ ἰδίου παιδὸς ἀπόδεκτον αὐτῷ εἶναι καὶ ἐγνωσμένην τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἣ περ δὴ καὶ ἀναμφιλέκτῳ καταστάσει, παμπληθῆ παρέψεται δικαιώματα, ὅσα περὶ τὴν κτῆσιν καὶ τοὺς κλήρους καὶ ἄλλα τούτοις παρεμφερῆ. Ἄλλὰ καὶ περὶ τούτων ἄλλῃ εἰρήσθω ταῦτα.

§ ις'. Ἐπει δ' οὐκ ἐφ' ἐνός, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων ἔθνος πᾶν βέβηκε καὶ συνέστηκε, φυσικῆς ἐνότητος κυρῆσαν οὐδεμιᾶς οὐδαμῆ, προὔργου ἦν τὸ λοιπὸν ὑλικὴν τινα καὶ ὀργανικὴν τῆς νοεράς καὶ ἀύλου ἐνότητος θέσθαι τὴν ὑπατύπωσιν, ἣτις ἐστὶ τὸ Κράτος· τούτου δὲ αὖ τοῦ Κράτους τὰ γενέθλι' ἀνερευῶσιν, ἀνάγκη τις ὑπερτέρα, ὡς περ κἂν τῷ καθόλου δικαίῳ, εἴτ' οὖν δύναιμις ἐσωτερικῆ, τῶν ἀτόμων ἐκπροϊούσα, φανήσεται, τὸ Κράτος ὡς ἄτομον χαρακτηρίζουσα, ὡς τε αὐτὴν μὲν τὴν τὸ Δίκαιον παράγουσαν δύναμιν καὶ τὸ Κράτος παράγειν· τὴν δὲ τοῦ Κράτους ὑπόστασιν τὸ ἄκρον ἐκπερηνέαι τοῦ ἔθνους ἅωτον.

§ ιζ'. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενοι, καὶ ἐς τὸ ὅλον δίκαιον ἀναδραμονότες τῷ νῷ, ἔθνη μὲν τὸ δημόσιοι, ἔθνη δὲ τὸ ἰδιωτικῶν κατοπτέυσουσι δίκαιον, τὸ μὲν σκοποῦν τὸ Κράτος, τὸ δὲ τὰς ἐνόμους σχέσεις ἰδιώτου πρὸς ἰδιώτην. Ἐπιδρᾶ δὲ τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ τὸ Κράτος τὰ μέγιστα· εἰκότως· ἐκπροσωποῦν γὰρ τὸ ἔθνος, δραστικὴν αὐτῷ περιβάλλεται ἰκανότητα· κἂν τευθεν ἢ νομοθεσία εἴκοι προκύπτουσα· ἔπειτα δὲ τὸ μὲν δίκαιον ἀληθῶς ἢ ἀνάρρησις ἐστὶ τῆς τοῦ ὅλου ἔθνους διανοίας, λέγομεν δὴ τῆς γενικῆς θελήσεως, ἣτις καὶ παντός ἅμ' ἐστὶ θέλησις, εἴ γε ἐκ τούτων ἐκεῖνο συνέστηκε. Ἄλλ' οὖν ἔξεστί γε καὶ παντὶ βουλομένῳ, διὰ τὴν ἐποῦσαν οἱ ἐλευθερίαν, ἣν, εἰς ὧν τοῦ ἔθνους καυτός, συνωμολογῆκει γνώμην, ταύτης τάναντία πολιτευόμενος φωρᾶσθαι· ἐντεῦθεν οὖν ἢ ἀγομία, εἴτ' οὖν ἢ τοῦ νόμου κατεξάνισταται παραβίασις, ἣν αὐτίκα περισταλτέον, ἵνα ἢ ἰσχύς τῷ Δικαίῳ τετ-

ρημένη εἶη· ἵνα δὲ προπόντως εἶη ταύτην καὶ ἀκριβῶς κατορθοῦν, ἐπιστητέον τὸ Κράτος· τούτῳ γὰρ δέδοται μόνῳ τοῖς τοῦ Δικαίου κανόσι καὶ τοὺς σχολιοτέρους στοιχίζειν. Οὕτω τοίνυν τῇ ἀτομικῇ ἐλευθερίᾳ εὐμαρῆς οὔσα ἢ τοῦ Δικαίου λώσῃ, κατέχεται τε ἀεὶ καὶ δέδεται τῇ γενικῇ θελήσει.

§ ιθ'. Οὐ μόνον δὲ προϊστασθαι τοῦ Δικαίου τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ προὔπτον καὶ βέβαιον αὐτὸ τοῖς πᾶσι καθιστάναι χρῶν. Καλοῦμεν δὴ πολιτικὴν μὲν Δικονομίαν τοὺς κανόνας, ἐξ ὧν βοθηεῖν τοῖς ἀδικουμένους τὸ Κράτος καθέστηκε· Νόμον δὲ ποινικὸν καὶ Δικονομίαν ποινικὴν, οὗς ὁ Νομοθέτης, οὐ πρὸς τὸ ἰδίᾳ τισι, πρὸς δὲ τὸ κοινῇ ζυνοῖσον ἀπιδὼν, ἔθετο, τό, τε Δίκαιον τηρῶν, καὶ τοὺς παραβάτας ποιναιῖς ταῖς προπούσαις κολάζων· τοῦτο δὲ τίποτ' ἐστίν, ἢ τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν πλασθέντα τὴν Θεῖαν μιμεῖσθαι Δικαιοσύνην τιμωροῦντα τὴν ἀμαρτίαν; Ἡ τοίνυν πολιτικὴ Δικονομία, ὅ, τε ποινικὸς Νόμος καὶ ἡ ποινικὴ Δικονομία εἰς τὸ δημόσιον ἀναγεγράφθωσαν Δίκαιον.

§ ιθ'. Καὶ τοσαῦτα μὲν ἀρκούντως ἂν ἔχοι περὶ τῆς τοῦ Κράτους οὐσίας τε καὶ συστάσεως διαλαβεῖν· τὰς δὲ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν λαῶν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ τῶν Κρατῶν πρὸς ἀλλήλα, ὅπως ποτ' ἔχουσιν ἀνερευνῶντες παραπλησίας εὐρήσομεν, ὡς περ ἂν εἴ τινες τῷ γένει διάφοροι ἄλλος ἄλλοθεν ποθεν κατὰ τινα μοῖραν ἐπὶ ταῦτ' συναλισθέντες, ἠθῶν τε εὖ ἔχοντες, πρὸς δὲ καὶ καλῶς πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι, τῇ τυχαίᾳ ταύτῃ κοινοπραγίᾳ ἐς μέσον ἅπασι φέροντες καταθεῖεν, ἀς ἰδίᾳ νενομίκασι ἕκαστοι τοῦ δικαίου γνώσεις, καινόμορφόν τε σφίσι αὐτοῖς συμπλάσειαν Δίκαιον, τῇ μὲν αὐτοὶ πάντα νοήσαντες, τῇ δὲ τῶν παρ' ἄλλοις εὐρημένων ὀνάμενοι. Οὕτω γὰρ καὶ Κράτει παντὶ ἐν ταῖς πρὸς ἀλλοτρίους σχέσεσιν ἐξέσται μὲν τῷ ἰδίῳ κεχρηῆσθαι Δικαίῳ, ὅσον γε ἔνεστιν αὐτῷ καὶ ζυμφέρει· ἀλλ' οὐ πάντως ἴδιον οὕτω Δίκαιον προκύψει. Κοινῶν δὲ ἀπὸ τε γένους καὶ θεῖων δογμάτων ὑπαρχουσῶν παρ' ἕκαστοις ἰδεῶν, οἷα εἰσιν αἱ τὸ ἐθνικόν, ὡς εἴρηται, Δίκαιον παράγουσαι, τὸ τῶν Ἐθνῶν ἀναθρόσκει αὐτὸ Δίκαιον, οἷον

παρὰ τοῖς ἀν' Εὐρώπην χριστεπωνύμοις λαοῖς καθέστηκεν. Ἔστι δὲ τὸ τῶν Ἐθνῶν Δίκαιον θετικὸν μὲν, οὐκ ἀρραγές δέ· οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐφέδρασται, ἐφ' ἧς καὶ τὸ θετικὸν ἔθνος ἐκάστου Δίκαιον, τῆς τοῦ Κράτους δηλονότι ἰσχύος, καὶ τοῦ κύρους τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς μάλιστα. Ἄλλως τε ὁ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ἐκλικμισθεὶς πολιτισμὸς ἐπὶ τοσοῦτον ἤλασεν, ὥς κἂν ταῖς πρὸς τοὺς ἀσεβοῦντας σχέσεσιν ὁμοίον τι δίκαιον τηρεῖν ἡμᾶς, οὐδὲ ὅπως τῇ πρὸς ἐκείνων ἀμοιβῇ προσέχοντα· ὅπερ ἠθικὸν ὅπως περιέκειται χαρακτῆρα τοῦ θετικοῦ δικαίου ἀλλότριον.

Γ. Α. Μαυροκορδάτος.

Π Ο Ι Κ Ι Λ Α .

Ο ΜΙΚΡΟΜΕΓΑΣ. Διήγημα.

Ὁ Βολταίρος ὠνόμασε Μικρομέγαν ἓνα ἥρωα τῆς φαντασίας του, τὸν ὁποῖον παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Σύριον, ἓνα τῶν μεγαλητέρων πλανητῶν τοῦ Κόσμου. Ὁ Μικρομέγας τοῦ Βολταίρου ἦτο Γίγας, εἶχεν ἀπείρους πόδας τὸ ὕψος καὶ μὲ τὴν πτέρναν τοῦ ποδός του ἐκάλυπτεν ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ὁ ὠκεανὸς ἐφαίνετο εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ὡς μικρὰ λίμνη, τὰ μεγαλήτερα πλοῖα ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὴν θεάν του ὡς ἰχθύες ἐπιπλέοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς λίμνης, καὶ οἱ ἄνθρωποι ὡς ἔντομα μόλις διακρινόμενα διὰ τοῦ μικροσκοπέου.

Ὁ ἐδικός μου Μικρομέγας δὲν εἶναι διόλου Γίγας· εἶναι ἄνθρωπος καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς λέξεως, καὶ ἄνθρωπος μικρὸς, μικρότατος, ἔχων μάλιστα τεσσάρων μόλις ποδῶν ὕψος ἰσχυρότητα, διακεκριμένην, καὶ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ πάθη καὶ τὰς ιδιότητας ὅλας τοῦ ἀνθρώπου.

Διατί λοιπὸν, ἤθελε μὲ ἐρωτήσῃ τις, διατί τὸν ὀνομάζεις Μικρομέγαν; — Διατί;

Ἴδου ὁ λόγος.

Ὅπότεν ὁ Βότσαρης καὶ ὁ Καραϊσκάκης, οἱ Μαυρομιχάλοι, ὁ Παπατζώνης, ὁ Νοταρᾶς καὶ ὁ Τσαμαδὸς προσέφερον ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς δόξης, θύματα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ὅπότεν οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου ὑψώσαντες πρῶτοι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως διέτρεχον τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας, πολεμούμενοι καὶ πολεμοῦντες, διώκοντες καὶ διωκόμενοι· ὅπότεν ἔχυναν τὰ πλοῦτητων εἰς τὰ στρατόπεδα, καὶ ἐβλεπον μὲ γενναιότητα καὶ ἀδιαφορίαν πυρπολουμένας τὰς οἰκίας των καὶ τὰς ἰδιοκτησίας των καταστρεφόμενας χάριν τῆς ἐλευθερίας· ὅπότεν

οὐ ἄρχοντες τῶν νήσων ἔχρον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τὴν πατρίδα τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν τὸν ὅποιον μὲ τοσοῦτους μόχθους καὶ μὲ τοσοῦτον κίνδυνον ἀπέκτησαν ἄλλοτε διὰ τοῦ ἐμπορίου· ὅπoταν ἡ ἀθάνατος φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου προτιμοῦσα τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν δουλείαν ἐξέπληττε τὸν κόσμον μὲ τὸ μεγαλῆτερον δεῖγμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ τὸ ὅποιον ἐφάνη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἱστορίαν· ὅπoταν ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἠγωνίζετο κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν προσπαθῶν ἡ ἀνακτῆσι δι' αἱμάτων τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἀποτινάξῃ τὸν πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἐπιβαρύνοντα τὸν τράχηλόν του ζυγόν, ὁ Ἕρως μας διέτρεχε τὰς πρωτεύουσας τῆς εἰρηνικῆς Εὐρώπης, κοιμώμενος ἡσύχως ὅπoταν οἱ Ἕλληνες ἔμενον ἄγρυπνοι διανικητεύοντες, καὶ ἐντροφῶν ἴσως εἰς τὰς διασκεδάσεις τῶν Μεγαλοπόλεων ἐνῶ οἱ συμπατριῶταί του ἐσφάζοντο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ἦτον τάχα τόσον ἀδιάφορος, τόσον ψυχρὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν συμπολιτῶν του, εἰς τοὺς κινδύνους τῆς πατρίδος του; ὅχι βέβαια· τόσον ἀδίκον δὲν πρέπει νὰ τῷ ἀποδώσωμεν. Ὁ Μικρομέγας ἐπεθύμει μεγάλως τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐλλάδος, καὶ ἀπειθῦνεν εἰς τὸν Ἰψιστον εὐχὰς ἐνθέρμους ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ἐλλήνων, εὐχὰς αἰτινες ὡμοιάζον πολὺ τὴν πολυθρύλλητον ἐκείνην ἐπιστολὴν, τὴν ὅποιαν, νομίζω, εἰς τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐμπόρων ἐλλήνων διεύθυνεν εἰς τινὰ τῶν ἐν τῇ ἐλλάδι ἀγωνιζομένων συμπατριωτῶν του, λέγων αὐτῷ μὲ ἐνθουσιασμόν· α ἢ νὰ χαθῆτε ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν! »

Ὁ Ἕρως μας διέτρεξε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὅλας σχεδὸν τὰς μεγαλητέρας τῆς εὐρώπης πρωτεύουσας· διέμεινεν εἰς τὸ Βερολίνον, εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὰς καλητέρας τῆς λοιπῆς Γερμανίας πόλεις, διέτρεξε τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὑπῆγε καὶ εἰς τὸ Λονδίνον καὶ εἰς τὰ Παρίσια, προσέβη καὶ μέχρι τῶν Βρυξέλων καὶ μέχρι τοῦ Ἀμστελλοδάμου, κατήντησεν ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ εἰς τὰς πρωτεύουσας τῆς Βλαχο-Μολδαυίας, ἀφοῦ διέβη ἐκ τοῦ Στοκχόλμου καὶ τῆς Κομ-

πενάγης, ὥστε δὲν τῷ ἔμνευε πλέον εἰμὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν εἶδεν ἐπομένως ὁπόταν ἡ ἐπανάστασις τῶν ἑλλήνων ἔλαβε τὸ τέρμα της.

Ἄλλὰ τί ἔκαμνευε εἰς ὅλα τὰ μέρη ταῦτα; ἐπεριηγείτο, ἐσπούδαζεν, ἐμπορεύετο ἢ διεσκέδαζεν;

Ἐἴσαι περίεργος νὰ τὸ γνωρίσης ἀναγνώστα;

Ἄκουσον.

Ὁ Μικρομέγας ἦτον υἱὸς ἐνὸς πτωχοῦ καὶ εὐτελοῦς κατοικοῦ μικρᾶς τινος παραλίας τῆς ἐλλάδος πόλεως· μετὰ τὴν λέξιν ἐλλάδος δὲν ἐννοῶ τὸν περιορισμένον αὐτὸν τόπον, τὸν συγκείμενον ἀπὸ τᾶς νῦν ἐλευθέρως ἐλληνικᾶς ἐπαρχίας, ἀλλὰ τὰ μέρη ὅλα τὰ συνιστῶντα ἄλλοτε τὸ μέγα ἐλληνικὸν ἔθνος. Δὲν ἐνθυμοῦμαι οὔτε τὸνομα οὔτε τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ἤξεύρω εἶναι ὅτι ἡ πατρίς τοῦ Ἡρώδους μας ἦτο πόλις μικρὰ καὶ παραλία. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Μικρομέγα ἦτο Πάλκος· οὗτος δ' ἐκαλέσθη νηπιόθεν Δῆμος. Ὁ Πάλκος ἦτον, ὡς προεῖρηται, πτωχὸς, οὐχὶ ὅμως τόσον πτωχὸς ὥστε καὶ νὰ ψωμοζήτῃ· εἶχε μικρὰ τινα κεφάλαια δι' ὧν ἐκράτει ἐργαστήριον, ἢ μᾶλλον κάτι τι ὁμοιάζον ἐργαστήριον, καὶ οὕτω προσεπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν τῆς πολυαριθμοῦ αὐτοῦ οἰκογενείας. Τέσσαρας θυγατέρας εἶχε καὶ τέσσαρας υἱοὺς τῶν ὁποίων ὁ Δῆμος ἦτον ὁ νεώτερος· τοὺς τρεῖς τῶν υἱῶν τοῦ μετεχειρίζετο εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις του, τὸν δὲ τέταρτον βλέπων ἀνήσυχον καὶ ὄχι πολὺ διατεθειμένον πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν, ὁποία ἀπηρεῖτο εἰς ἐργαστήριον τοσοῦτον περιορισμένον, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ξενιτεύσῃ· τὸν ἔστειλε λοιπὸν εἰς τὴν Σμύρνην παρὰ τιμὴν τῶν ἐκεῖσε μεγαλεμπόρων φίλων του· ἐκεῖ ὁ Δῆμος ἤρχισε νὰ διατελῇ ὡς ὑπηρετικὸς ἐνὸς μεγάλου ἐμπορικοῦ καταστήματος· ὁ κύριός του δὲν ἐβράδυνε ν' ἀνακαλύψῃ ἐν αὐτῷ στοιχεῖα τινα δεικνύοντα πλειοτέραν ἐκινότητητα καὶ δίδοντα χρηστοτέρας περὶ τοῦ νέου ἐλπίδας· καθότι ὄχι μόνον ἐξπλήρου τὰ ἀνατιθέμενα αὐτῷ χρέη μετὰ ταχύτητα καὶ προθυμίαν, ἀλλ' ὠφελεῖτο τοῦ ὀλίγου καιροῦ ὅστις τῷ ἔμνευε ἐκ τῆς ὑπηρε-

σεις του δια να σπουδάζη ἐν τοῖς σχολείοις· μετ' ὀλίγον προσβιβάσθη ὁ νέος εἰς τὴν θέσιν τοῦ καταστιχοφύλακος τῆς ἐμπορικῆς εταιρείας, θέσιν ἣτις τῷ ἐχορήγει πλειότερον καιρὸν πρὸς τὴν μελέτην τῶν σπουδῶν του, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐστάλη παρὰ τοῦ κυρίου του εἰς τὴν Αἰθῶρον παρὰ τινι τῶν ἐκεῖσε συναϊτέρων του.

Οὕτω, ὁ Δῆμος Πάλλος μετέβη εἰς τὴν εὐρώπην κατὰ πρῶτον· ἐκεῖ βέβαια ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὰ ὀλίγα προτερήματά του, καθότι κατόρθωσε ν' ἀποσπασθῆ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὰ μαθήματα τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἰταλίας δαπάνῃ τῶν κυρίων του. Ἄν νομίση ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Δῆμος ἔτρεφεν ἐν ἑαυτῷ ἕξοχόν τι προτέρημα, τὸ ὅποιον περιέμενε τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοῦς καὶ περιστάσεις διὰ ν' ἀναφανῆ, ὅτι ἐκαλύπτετο εἰς αὐτὸν Ναπολέων τις ἢ Μιραβώ, ἢ Φραγκλῆνος, θέλει εὐρεθῆ ἀπατημένος, ὡς πολλοὶ γονεῖς καὶ συγγενεῖς ἀπατῶνται καθ' ἑκάστην ἀπὸ πρόωρον ζωηρότητα ἢ ἀπατηλὰ τινα ἀγγυνοῖας δείγματα παιδῶν, διὰ τὰ ὅποια πλάττουσι προορισμὸν μεγάλον εἰς τὴν φαντασίαν των, καὶ τὰ ὅποια ζῶσι καὶ ἀποθνήσκουσι συνήθως εἰς τὸ σκοτὸς τῆς ἀσημασίας.

Ὁ Δῆμος Πάλλος καὶ τοι ἀναδειξας προθυμίαν πρὸς τὴν μάθῃσιν μεγάλην, εἶχεν ὅμως νοῦν τὰ πλεῖστα περιωρισμένον· καὶ ὅπου ἔβλεπεν ὑπάρχει στέρησις νοῦς ἢ μάθησις δὲν συντείνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰμὴ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον σχολαστικόν, φίλαυτον καὶ ἐγωῖστὴν·

«Ὡς οὐδὲν ἢ μάθησις ἂν μὴ νοῦς παρῆ.»

Ἦρχισε μόλις νὰ γενῆται τῆς μαθήσεως τὰ νάματα, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἠσθάνετο κάτι τι ἐν ἑαυτῷ τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰ τὸν ὑψώσῃ ὑπεράνω τῶν ἀνθρώπων ὄλων. Ἡ ἱστορία τῶν παρελθουσῶν καὶ συγχρόνων ἐποχῶν κατεζάλισεν ἐπὶ τέλους τὰ μέγιστα τὴν κεφαλὴν του. Τί ἦσαν ἐνώπιόν του ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Καῖσαρ, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Κᾶτων ὁ Δημοσθένης, ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Κικέρων; τίποτε ἕξοχον ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο ὑποθαλαπομένην εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν του. Ἐκ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν

μεταγενεστέρων ὁ Νέκερ καὶ ὁ Μιραβώ, ὁ Γιζότος, ὁ Περιέρος καὶ ὁ Θιέρσιος τῷ ἐφαινότο ὡς νήπια, οὐδ' ὁ Ναπολέων αὐτοὺς ἠδύνατο νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἦτο Μέγας! ἄς μὲ βοηθήσωσιν αἱ περιστάσεις, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, ἄς ἀποκτήσω πλοῦτη, ἄς εὕρω ἔθνος ισχυρὸν ὡς ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ναπολέων καὶ θέλουσιν ἰδεῖ οἱ ἄνθρωποι ὅτι δὲν εἶναι ὁ Ναπολέων μόνος τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ θαυμάζωσιν ὡς τὸν μεγαλύτερον τοῦ γένους των.

Μὲ τοιαύτας ἰδέας καὶ φρονήματα ἐννοεῖ ἕκαστος εὐκόλως ὅτι ὁ νέος Πάλλκος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προβῇ εἰς τὰς σπουδὰς του, καὶ ὅτι ἐπομένως ἔμελλε νὰ μείνῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡμιμαθῶν, καὶ τὸ χερίστον εἰς τὴν τῶν μικρονόων ἡμιμαθῶν, ἧτις εἶναι ἡ χειροτέρα εἰς πεπολισμένην κοινωνίαν. Μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἰταλία δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν χωρέσῃ πλέον, ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ περιέλθῃ τὴν Εὐρώπην ὅλην διὰ νὰ σπουδάσῃ ἀπὸ πλησίον τὰς κοινωνίας ἐκάστου ἔθνους, πρᾶγμα ἀναγκαιότατον εἰς αὐτὸν διὰ τὸ μέγα στάδιον τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διατρέξῃ· ἀλλὰ τίμη τρόπον νὰ ἐπιχειρηθῇ τοσοῦτον δαπανηρὰς ὁδοιπορίας, ἐνῶ ἐξῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ τὰς βοηθείας ἄλλων; ἀφοῦ ἀνεκίνησε διάφορα σχέδια εἰς τὴν ζαλισμένην κεφαλὴν του, ἀπεφάσισε νὰ προσπαθήσῃ νὰ μεταβῇ κατὰ πρῶτον εἰς Παρίσιον, καθότι τὰ Παρίσιον ἦτον ἡ πόλις τὴν ὁποίαν πρὸ πάσης ἄλλης ἐπεθύμει νὰ ἐπισκεφθῇ. Δὲν ἤξεύρω ὅποια μέσα λογικῆς καὶ εὐγλωττίας μετεχειρίσθη παρὰ τῷ μεγαλεμπόρῳ εἰς ὃν ἦτο συστημένος διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διδομένην αὐτῷ σύνταξιν καὶ εἰς τὰ Παρίσιον, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν ἀπῆντησε δυσκολίας πολλὰς εἰς τὸ νὰ τὸ κατορθώσῃ.

Ἴδου λοιπὸν ὁ Δῆμος Πάλλκος ἔτοιμος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῶν Γάλλων, εἰς τὴν ἐστίναν αὐτὴν τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ὅμως ἐσκέφθη περὶ ἐνὸς πράγματος τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο μικροῦ λόγου ἄξιον ὡς πρὸς τοὺς σκοπούς του· τὸ ὄνομά του καθὼς καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας του τῷ ἐφαινότο κακίφωνα· τὸ γαλλικὸν ἔθνος, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, εἶναι ἐλαφρὸν,

ἔπειτα ὑπάρχει εἰς τὴν Γαλλίαν γενικὴ ἰδέα ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν γένει, ἔχουσι πολλὴν γλυκύτητα, νὰ μὴ ἀκούσωσιν αἰφνης Ἕλληνα καὶ καλούμενον τόσον κακοφώνως *Δῆμον Πάλλικον*, θέλω κάμει πιθανὸν κακὴν ἐντύπωσιν· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τροποποιήσῃ ἀμφότερα τὰ ὀνόματά του, καὶ τὸ μὲν τῆς οἰκογενείας μετέβαλεν εὐκόλως ἀπὸ τὸ Πάλλικον εἰς Παλκιδίην, καὶ τὸ κατέστησεν οὕτω γλυκύτατον καὶ ἑλληνικώτατον· τὸ ἰδικόν του ὅμως ὄνομα τὸ κύριον πῶς ἠδύνατο εὐστόχως νὰ τροποποιήσῃ; ἐδῶ εὔρε μυρίας δυσκολίας· μετὰ πολλὰς καταλήξεις τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὴν λέξιν Δῆμος, μόλις εὔρε τὴν λέξιν Δῆμιος ὅπως οὖν γλυκεῖαν καὶ Ἑλληνικὴν, σκεφθεὶς ὅμως ὀλίγον ὠρημότερον παρετήρησεν ὅτι καὶ αὕτη ἐκ τῆς μεγάλης Ἑλληνικότητός της ἐπαρουσίαζε τὸ μεγαλύτερον ἀτόπημα καθότι ἦτον ταυτόσημος μὲ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐκτελεστοῦ τῶν ἔργων τῆς ὑψηλῆς *Δικαιοσύνης*, ἐσυλλογίσθη λοιπὸν, καὶ τότε ἦτον ἡ μόνη φορὰ καθ' ἣν ὅπως οὖν ὁρθῶς ἐσυλλογίσθη, ὅτι ἦτον καλλίτερα ν' ἀφήσῃ τὸ κύριον ὄνομά του τοιοῦτον ὅποιον ἦτον, ἐπαρκούμενος εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας, τὸ ὅποιον μόνον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προφέρεται εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπεφάσισε τοῦ λοιποῦ νὰ ὀνομάζεται Δῆμος Παλκιδίης.

Ὁ Κ. Παλκιδίης ὑπῆγεν εἰς τὰ Παρίσια καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεκράτη εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐνθουσιασμὸς μέγας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπῆρχον ἐκεῖ συστημέναι διάφορα ὑπὲρ αὐτῶν ἑταιρίαι· εἶχε τὸ πνεῦμα νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης περιστάσεως, καὶ κατορθώσῃ διὰ τῆς συνήθους περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύτητός του, νὰ τῷ δοθῇ παρὰ τῆς ἐν Παρισίοις φιλελληνικῆς ἐταιρείας ἐνιαυσία τις βοήθεια, ἥτις ἐνωμένη μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε σύνταξιν ἐπήρκει ὅπως οὖν εἰς τὰ ἔξοδα σπουδαστοῦ ζῶντος οἰκονομικῶς.

Ἡ εἰς Παρίσιον διαμονὴ του δὲν συνέτεινεν εἰς ἄλλο τι εἰμῆ εἰς τὸ νὰ ἐπισωρεύσῃ ἐτέρας τινὰς ἰδέας εἰς τὴν κεφαλὴν του ἄνευ

ρυθμοῦ καὶ τάξεως, νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του, καὶ νὰ καταστήσῃ ὀγκωδεστέραν τὴν περιφιλαυτίαν του.

Ὁ Παλκίδης ἐπεθύμει πολὺ τὰ πλούτη τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἔμελλον ταῦτα νὰ τὸν βοηθήσωσι· μεγάλως εἰς τὸν προορισμόν του, ἡ πολυτέλεια λοιπὸν τῶν Παρισίων καὶ ἡ ζωὴ τινῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν παρ' αἷς εἶχεν εἰσαχθῆ διὰ συστάσεων ἐπηύξησε τὸ πάθος τοῦτο ἔτι μᾶλλον· ὁπότεν ἐπιστρέφων, ἐνόητε ἀπὸ τὰ θεάτρα ἢ ἀπὸ χοροὺς μεγάλους ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς κλίνης του, ὁ ὕπνος ἦτον ἀδύνατον νὰ κλείσῃ μέχρι πρωΐας τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν του, ἡ λαμπρότης τῶν οἰκιῶν, ἡ πολυτέλεια τῶν οἰκοδεσποτῶν, ἡ δόξα ἀνδρῶν διακεκριμένων εἰς τὴν κοινωνίαν ἐδασάνιζε σκληρῶς τὴν φαντασίαν του· αὐτὸς δὲν θὰ ἔλθω κ' ἐγὼ εἰς τοιαύτην στάσιν, ἔλεγε; ὦ βέβαια! ἂν δὲν ἀποθάνω γλήγωρα, καὶ ἐπλαττε καὶ ἀνέπλαττεν αἰωνίως διάφορα παλάτια ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ. Ἄλλ' ὅσον περισσότερον ἐπλεεν εἰς τοιοῦτους πλοῦτου καὶ δόξης διαλογισμοὺς τοσοῦτον κατετήκετο εἰς βίον ἐνδεῆ καὶ στενοχωρημένον, τοσοῦτον κατεβυθίζετο εἰς σκότος ζωφροδέστατον. Ἐνόσω μ' ὅλα ταῦτα διήρκει τῆς φιλελληνικῆς ἐταιρίας ἡ ἐπιγορηγήσεις ἐξ ἡ Παλκίδης, ποτὲ μὲν καλῶς ποτὲ δὲ κακῶς, ἐξ ἡ ὅμως πάντοτε εἰς τὰ Παρίσια. Πλὴν τὸ τέρμα τῆς ἐταιρείας ἦλθε κατὰ δυστυχίαν καὶ αἱ βοήθειαι αὐτῆς ἐξέλιπον, τότε αἱ συνέπειαι τοιοῦτου δυστυχήματος δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐμφανισθῶσιν. Ὁ δυστυχὴς Παλκίδης διέβαινε τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων μὲ τετριμμένον πῖλον, μὲ χιτῶνα χυδαῖον καὶ χονδρὸν, μὲ φορέματα σαθρὰ καὶ πεπαλαιωμένα. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀπεδείχλια παντελῶς ὡς πρὸς τὰ μεγάλα σχέδιά του. Ἄν δὲν ἐνυπνιάζετο πλέον τὸν πολυτελεῆ βίον καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἀριστοκρατῶν, ἐστράφη ὅμως ἡ φιλοδοξασία του πρὸς τὸ ἀντίθετον· ἤρχισε νὰ θαυμάζῃ τοὺς φιλοσόφους, τοὺς δημοσιογράφους, τοὺς ῥήτορας, τοὺς Δημοκράτας, αἱ ἰδέαι του ἦσαν τότε ὅλως συνταγματικαὶ, ὅλως φιλελεύθεροι, ἀντὶ τῶν θεάτρων καὶ τῶν μεγάλων συναναστροφῶν, ἐσύγναζε τὰς βουλὰς, ἐσύγναζε τὰ Πανεπιστήμια, ἀνεγίνωσκεν

ἀπλήστως τὰς ἐφημερίδας, ἐφθόνηε τὴν θέσιν τοῦ Βιλμάνου, τοῦ Βενιαμίν-Κωνσταντῶν, τοῦ Θιέρσου, τοῦ Κορμηλίνου, τοῦ Ἀρμάν-Καρέλλου· εἰς τὴν μέθην ταύτην τῆς συνταγματικότητος του ἐλεεινολόγει ἑαυτὸν διότι ἐφαντάσθη ποτὲ νὰ μεταβάλῃ τὸ κύριόν του ὄνομα, τὸ ὁποῖον εὑρισκεν ἤδη ὠραῖον ὠραιώτατον ἢ λέξις Δῆμος ἦτον ταυτόνομος τῆς λέξεως λαός· ὁποῖον ἄλλο ὄνομα δημοτικώτερον καὶ δημοκρατικώτερον ἠδύνατο νὰ ἔχη;

Ὁ Παλκίδης ἐγνώρισε μετ' οὐ πολὺ ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διαμείνῃ εἰς Παρίσι· ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ; νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του; πλὴν πῶς ἠδύνατο ἐκεῖ νὰ ζήσῃ; νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτον πολὺ γρήγορα ἀκόμη, ἢ τύχη τοῦ τόπου τούτου δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποφασισθῆ, νὰ ἐπανέλθῃ παρὰ τῷ ἐμπόρῳ τῆς Λιβόρνου; ἀλλ' οὕτω οἱ σκοποὶ του ἐθάπτοντο διὰ παντός. Ὁ νοῦς τοῦ Παλκίδου ἦτον εὐφορος εἰς σχέδια, δὲν ἐβράδυνε λοιπὸν νὰ εὑρῇ τὸ προσφορώτερον εἰς τὴν περίστασιν· ἐξέθετα δὲ ἐπιστολῆς τὰ τῆς στάσεώς του ὅλα εἰς τὸν ἐν Λιβόρνῳ μεγαλέμπορον προστάτην του, τῷ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στάδιον τοῦ ἐμπορίου, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸν σταίλῃ εἰς ὅποιανδήποτε πόλιν τῆς Εὐρώπης ἠθέλε νομίσει ὅτι ἠδύνατο νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις του.

Ὁ Παλκίδης ἦτον τυχερὸς, εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ κινήματα ἐπέτυχε καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο καὶ εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ νὰ ἀποτύχῃ, ὁ προστάτης του ἐνέδωκεν εἰς τὴν αἴτησίν του καὶ τὸν διώρισε νὰ συνοδεύσῃ ἔμπορον τινα ἀνταποκριτὴν του ἀπερχόμενον εἰς Γερμανίαν· οὕτω λοιπὸν ἀπὸ ἐπιχειρήσιν εἰς ἐπιχειρήσιν ἐμπορικὴν, ἀπὸ ὁδοιπορίαν εἰς ὁδοιπορίαν διέβη ἀφ' ὅλας σχεδὸν τῆς Εὐρώπης τὰς μεγαλοπόλεις, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Οἱ ἄνθρωποι ὅλοι πλάττουσι καὶ ἀναπλάττουσι πολλάκις διάφορα πλάνγια τῆς φαντασίας. Τίς φιλόσοφος, τίς σοφιστὴς, τίς πνευματώδης, τίς ἄνθρωπος θετικὸς καθ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς λέξεως δὲν ἐφαντάσθη ποτὲ εἴτε περιπατῶν χάριν διασκεδάσεως, εἴτε περιμένων ἐπὶ τῆς κλίνης του τὸν ὕπνον, δὲν ἐφαντάσθη

λέγω, πλούτη, δόξαν καὶ εὐτυχίας ἄλλας ἀπεχούσας πολὺ τῆς πιθανότητος; τίς ἄνθρωπος, καὶ ὁ ζῶν ἀνέτως, καὶ ὁ ἐνδεὴς ῥακενδύτης, καὶ ὁ περιφερόμενος ἐν ταῖς ὁδοῖς μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, καὶ ὁ φρόνιμος καὶ ὁ μωρός, τίς δὲν ἐνόμισε μίαν στιγμὴν αὐτὸν ἰσχυρόν, ἐπιπλέοντα εἰς τὰ πλούτη, κεκαλυμμένον ἀπὸ τοὺς στεφάνους τῆς λαμπροτέρας δόξης, καὶ εὐδαιμονοῦντα;

Ναί, ὄλοι! ὁ Παλκίδης ὅμως κάμνει ἐξάρεστιν τῶν ὄλων· ὅχι διότι ἦτον ἀπηλλαγμένος τοιούτων φαντασιωδῶν παιγνίων, ὡ πολλὰ μακρὰν, ἀλλὰ διότι ἀπ' ἐναντίας ἔδιδε μεγάλην εἰς αὐτὰ προσοχὴν καὶ πίστιν, διότι περιέμενε μὲ πεποιθήσειν καὶ ἀδιστακτικῶς τὴν πραγματοποίησίν των, διότι κατετήκετο ἀενάως πλάττων καὶ σχεδιάζων εὐδαιμονίας τὰς ὁποίας δὲν τῷ ἦτον δυνατόν νὰ εὔρη εἰς τὸν κόσμον ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ του, ἐνῶ ἅπαντες ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἂν κατεχόμεθα ἐνίοτε στιγμὰς τινεὶ ἀπὸ τοιαῦτα φαντασιώδη θέληγτρα, διασκεδάζομεν ὅμως αὐτὰ μετ' οὐ πολὺ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὸν νοῦν μας, τὰ θεωροῦμεν ὡς ἀποτελέσματα μιᾶς μέθης τῆς φαντασίας μας, καὶ στρέφομεν τοὺς διαλογισμούς μας, πρὸς τὸ δυνατόν, τὸ πιθανόν, τὸ θετικόν.

Ὁ Παλκίδης ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐγνώριζε τὴν στάσιν του, εἰμὴ ὁπότεν ἔθετε τὰς χεῖρας εἰς τὰ θηλάκια τῶν ἐνδυμάτων του διὰ νὰ εὔρη χρήματα· ποσάκις εἰς τὰ Παρίσια τὰς ἀπέσυρε κενὰς, ὀλοτελῶς κενὰς! Τότε μόνον συνησθάνετο μίαν στιγμὴν τὴν ἐνδειὰν του, καὶ ἡ θλιβερὰ αὐτῆ συναίσθησις ἐπηύξανε ἐτι μᾶλλον τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας. Ἀλλὰ δὲν κατετήκετο μόνον ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο ὁ Παλκίδης, εἰς ὅλας του τὰς ἐπιθυμίας ἦτον μέγας, ἦτον εὐγενὴς· ἠγάπα τὴν δόξαν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν, καὶ παρίστα εἰς τὴν φαντασίαν του τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σύζυγον ὠραίαν, εὐγενῆ καὶ πλουσιωτάτην· ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῆ, ἔλεγε πολλάκις, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπου βεβαίως θέλει εἶσθαι ὁ μᾶλλον ἐπιζήτητος γαμβρός, ἀλλὰ νὰ εὔρη σύζυγον ὠραίαν, καλῶς ἀνατεθραμμένην, ἀνήκουσαν εἰς μίαν τῶν προτίστων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου, πλουσίαν καὶ πεπαιδευμένην· ἦτον ἔμως ἀρκετὰ φιλόκαλος

ἄσπε ν' ἀπαιτῆ εἰς μίαν γυναῖκα πρὸ παντὸς ἄλλου προτερήματος τὴν ὠραιότητα· ὅσον δὲ περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, τῆς συζύγου του, δὲν ἀμφίβαλε παντάπασιν ὅτι ἤθελε λατρεύεσθαι ἀπ' αὐτὴν.

Εἰς ὅλας του μ' ὄλον τοῦτο ταύτας τὰς ἐπιθυμίας εἰς ὅλα του σχεδὸν τὰ σχέδια ἐπέτυχεν ὁ Παλκίδης ἐκτὸς εἰς ἓν μόνον ὡς θέλομεν ἰδῆ περαιτέρω.

Ἡ εἰς τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης μετ' ἄλλων ἐμπόρων περιήγησίς του δὲν ἔμεινε διόλου ἄκαρπος, ἐπέφερεν ἀπ' ἐναντίας εἰς τὸν κύριόν του κέρδη οὐχὶ εὐκαταφρόνητα, ἐξ ὧν ἡ στάσις τοῦ Παλκίδου ἐλάβε βελτίωσιν ἐπαισθητήν. Ἄν δὲν ἦτον εἰσέτι ὁ Παλκίδης πλούσιος εἶχεν ὅμως τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, καὶ ἀνεδείκνυε μάλιστα ἐξωτερικὴν τινὰ κομψότητα καὶ πολυτέλειαν ὑπερυψοῦσαν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ στάσιν, καὶ ὅλα ταῦτα χωρὶς νὰ ἔχη εἰσέτι κατάστασιν ἰδίαν ἀλλὰ λαμβάνων ἀπὸ τὸν κύριόν του προσδιωρισμένον τινὰ μισθὸν δυνάμενον νὰ ἐπαρκέσῃ ἀφθόνως εἰς τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Ἡ βιογραφία τοῦ ἥρωός μας Μικρομέγα ἤθελε καταστήσει οὐκ ὀκνήσας καὶ πολύτομος, ἂν ἐπεχείρουν νὰ τὸν ἀκολουθήσω εἰς ὅλας ὅσας διέτρεξε πόλεις, καὶ περιγράψω λεπτομερῶς τὰς πράξεις του, ἓν μόνον ἐπαρκοῦμαι νὰ εἶπω, ὅτι πανταχοῦ ἦτον ὁ αὐτός, καὶ ὅτι ἂν ἐβελτιώθη ἡ στάσις του κατὰ τι δὲν μετέλλαξεν ὅμως οὐδὲ τοὺς σκοποὺς οὐδὲ τὰ σχέδιά του.

Ἄπὸ πόλιν εἰς πόλιν μεταβαίνων ἔφθασεν ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὸ Βουκουρέστιον, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας· ἐκεῖ ἔμελλε τὸ ἐμπορικὸν του στάδιον νὰ λάβῃ τέρμα· κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς Βουκουρέστιον ἀφίξεώς του, αἱ ταραχαὶ τῆς Ἑλλάδος καθησύχασαν καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ ἔθνους ἤρχισε νὰ στερεοῦται· ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτον ἐκπαλαί προσδιωρισμένη ἀπὸ τὸν Παλκίδην ὡς ἀπαρχὴ τοῦ πολιτικοῦ του βίου, ὅστις ἔμελλε ν' ἀναίξῃ ἐνωπίον του τὸ στάδιον τῆς δόξης.

Ἄλλὰ πῶς νὰ ἐλθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα; Ἄνθρωπος ἄγνωστος μεμονομένης καὶ τὸ χεῖρον ἐνδεῆς τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ εἰς ἓνα τόπον

εἰς μίαν κοινωνίαν ζήνην πρὸς αὐτὸν ὀλοτελῶς; νὰ ἦτον πλούσιος τοῦλάχιστον, ἠδύνατο διὰ τοῦ πλούτου του νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι ἠέλειψις τῶν ἄλλων μέσων παρουσιάζει ἀκατόρθωτον. Τοιαῦτα διελογίζετο ὁ Παλκίδης πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὅσον καὶ ἂν ἦτον μάταιος, ὅσῃν πεποιθήσιν καὶ ἂν εἶχεν εἰς τὸ μέλλον καὶ εἰς τὸν προορισμὸν του, ἰκανὸς ὅμως νοῦς τῷ ἔμενον ἀκόμη ὥστε νὰ συναισθάνῃ τὴν στάσιν του.

Πλὴν εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπόφασιν ἀκλόνητον καὶ ἀμετάτρεπτον, ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελεν ἀντιβῆ ἄλλως εἰς τὴν θείαν ἔμπνευσιν, ἥτις τῷ εἶχε προσδιορίσει μέλλον λαμπρὸν εἰς τὴν ἔνδεξον καὶ κλασικὴν πατρίδα τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Τιμολέοντος καὶ τοῦ Περικλέους.

Αἱ σχέσεις καὶ ἡ κοινὴ ὑπόληψις δὲν ἀποκτῶνται εἰς διάστημα μικροῦ χρόνου καὶ τόσον εὐκόλα, ἢ πολιτικὴ ἐπιρροή ἀποκτᾶται ἔτι δυσκολώτερον, ἐστράφη λοιπὸν ὁ Κ. Παλκίδης εἰς τὴν μόνην πιθανότητα εὐκολωτέρας ἐπιτυχίας, ἥτις τῷ ἔμενε: τὸ νὰ γίνῃ πλούσιος.

Ἄλλ' εἶναι τάχα τόσον εὐκόλον τὸ νὰ γενῆ τις πλούσιος; ὄχι βέβαια! ἴσως εἶναι μάλιστα τὸ δυσκολώτερον ἀφ' ὅσα δύναται τις νὰ φαντασθῆ; Πῶς λοιπὸν ὁ Παλκίδης ἐνόμιζεν εὐκολώτερον τὸ νὰ γενῆ πλούσιος εἰς Βουκουρέστιον παρά ν' ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις καὶ ὑπόληψιν; Ὁ Παλκίδης δὲν ἐλανθάνετο εἰς τοὺς συλλογισμοὺς του, ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὴν Βλαχίαν τὰ πλούτη εἶναι συγκεντρωμένα εἰς ὀλίγας τινὰς οἰκογενείας πρὸς βλάβην τῶν πολλῶν, ἐπληροφορήθη ὅτι αἱ νεάνιδες τῆς Βλαχίας δὲν ἐδυσχεραστοῦντο ν' ἀλλάξωσι τὸν τόπον των μετὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπου ἐφραντάζοντο πλειοτέραν κίνησιν εἰς τὴν ζωὴν· ἂν λοιπὸν κατώρθωνε νὰ παγιδεύσῃ τινα ἀπὸ τὰς πολυταλάντους ταύτας νέας, δὲν καθίστατο πλούσιος διὰ μιᾶς, δὲν ἀπέκτα ἀμέσως, ὅ,τι τοσοῦτον δυσκόλως ἀποκτᾶται εἰς τὸν κόσμον, τὸν πλοῦτον; Καὶ πλούσιος ἅπαξ τί δὲν κατώρθωνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα; τί ἠδύνατο ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν

ἔρμην του; ποῖος δὲν ἤθελε προσκυνήσει τὸ παντοδύναμον αὐτοῦ
μέταλλον;

Ὁ ἀναγνώστης παρατηρεῖ ὅτι οἱ συμπερασμοὶ τοῦ Παλκίδου
δὲν ἦσαν πάντῃ λαθασμένοι· ἔστρεψε λοιπὸν ὁ ἥρωας μας τὴν προ-
σοχὴν του πρὸς ἀνεύρεσιν συζύγου πλουσίας ἀλλὰ καὶ συγχρόνως
ἑραίας καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένης, καθ' ἃ ὄνειρεύετο ποτέ· κατὰ
δυστυχίαν ὅμως οὐδεμία τῶν Βλαχίδων τῶν μᾶλλον διακεκρι-
μένων ἠθέλησε νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ μ' ὄλας τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις
του μ' ὄλην τὴν λαμπρὰν καὶ εὐάρεστον ζωὴν, ἥτις περιέμενεν εἰς
τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγον του.

Ἄλλὰ τί δυνατόν διὰ τῆς ἐπιμονῆς δὲν κατορθοῦται; μία πρῶ-
τη, μία δευτέρα, μία τρίτη, μία δεκάτη ἄρνησις δὲν τὸν ἀπῆλπι-
σεν. Ἐνῶ ἐξηκολούθη τὰς προτάσεις καὶ τὰς προσπάθειάς του ἡ
τύχη τῷ ἦλθεν αἴφνης, ὅθεν παντελῶς δὲν τὴν περιέμενε.

Εὗρέθη μία Κυρία, ἡ πλουσιωτέρα τοῦ τόπου, μία κυρία ἄγαμος
εἰσέτι, μία κυρία ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔχουσα εἰσόδημα εἴκοσι χιλιάδων
σχεθῶν φλοριῶν, ἥτις προσέφερε τὴν χεῖρά της, τὰ πλούτη της,
τὴν καρδίαν της, τὸν ἐαυτὸν της ὅλον εἰς τὸν Κ. Παλκίδην.

Ὅποια σπανία ἀφοσίωσις! ὅποια ἀπροσδόκητος διὰ τὸν Παλκί-
δην εὐτυχία! ὁπότεν κατὰ πρῶτον τῷ ἔδωσαν τὴν εἰδήσιν, ἡσθάν-
θη τὴν καρδίαν του ἐκλείπουσαν ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ὀλίγον ἔλει-
ψε μάλιστα νὰ πέσῃ ἐν λειποθυμίᾳ ἄνευ τῆς βοήθειάς, ἥτις τῷ
ἐχορηγήθη ἀπὸ τινος περιστάτως.

Τοσοῦτον εἶχε καταθορυβηθῆ ἡ κεφαλὴ του ὅτε ἤκουσε τοσαῦτα
πλούτη, ὥστε λησμόνησε νὰ ἐρωτήσῃ τι περὶ τῶν ἄλλων τῆς μελ-
λούσης συζύγου του ἠθικῶν καὶ φυσικῶν προτερημάτων, καὶ χω-
ρὶς παντάπασι νὰ συλλογισθῆ προσδιώρισε τὴν ἐπαύριον ὡς ἡμέ-
ραν τῆς πρώτης συνεντεύξεως καθ' ἣν ἔμελλε νὰ τελεσθῆ ὁ ἀρρα-
θῶν τὸν ὁποῖον ὁ γάμος ἔμελλε νὰ παρακολουθήσῃ μετὰ τρεῖς ἡ-
μέρας. Ἄλλ' ὅταν ὅμως μετὰ τινος ὥρας καθισούχασεν ὁπωσοῦν ἡ
κεφαλὴ του, καὶ ἠλαττώθη ὀλίγον ἡ θερμότης τὴν ὁποίαν ἐγέννη-
σεν ἐν αὐτῇ εἰδήσις τόσον εὐτυχῆς καὶ ἀπροσδόκητος, ἐνθυμήθη ὅτι

ἐκτός τοῦ πλούτου τίποτε ἄλλο ἐκ τῶν λοιπῶν χαρακτηριστικῶν τῆς μεμνηστευμένης του δὲν ἤκουσε· τοῦτο τὸν ἔκαμεν ὀλίγον νὰ συλλογισθῆ, ἐπέφερε μάλιστα στιγμᾶς τινας καὶ δισταγμὸν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναλάβῃ τὴν σταθερὰν ἐκείνην πεποιθήσιν ἣτις προηγείτο συνήθως εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ὡ! ἔχω πεποιθήσιν, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι εἰμὴ χαρίης καὶ εὐμορφος καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένη!

Μὲ τοιαύτας ἰδέας, μὲ τοιαύτας ἐλπίδας ἔφερε τὴν ἐπαύριον τὰ βήματά του πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς μελλούσης συζύγου του συνοδευόμενος ὑπὸ τινων συγγενῶν αὐτῆς· ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἴδῃ τις τὸ πρόσωπόν του, τὴν φυσιογνωμίαν του, τὴν συμπεριφορὰν του ὅπου εἰσελθὼν εἰς εὐρύχωρον αἶθουσαν εἶδεν ἐκ τῆς θύρας πρὸς τὸ ἄνω μέρος γυναῖκα ὑψηλὴν καὶ λαμπρῶς κεκοσμημένην, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασαν εἰς αὐτὸν ὡς μεμνηστευμένην του.

Ὁ δυστυχής! τί εἶδεν ἀντὶ τῆς ὠραίας, ἀντὶ τῆς χαρίεσσης, ἀντὶ τῆς κομψοτάτης αὐτῆς νεάνιδος τὴν ὁποίαν ἔπλαττε πάντοτε εἰς τὴν φαντασίαν του; ἐν ᾧ φέρον σχῆμα τεσσαρακονταετοῦς περίπου γυναικός· ἐν ᾧ ἔχον προσωπὸν σφαιροειδές, κεντημένον πυκνὰ ἀπὸ εὐλογίας στίγματα, διεσχισμένον ἀπὸ συνεχεῖς ριτίδας, καὶ παρουσιάζον ἕνα ὀφθαλμὸν λαμπρὸν καὶ ζωηρότατον (καθότι εἰς τὸν τόπον τοῦ ἄλλου δὲν ἐφαίνετο εἰμὴ οὐλὴ βαθεῖα καὶ εὐρύχωρος). Τὸ σῶμα τοῦ ὄντος τούτου ἦτον ἰσχνὸν καὶ ὑψηλὸν, μολονότι ἐξοχῆ τις περὶ τὰν δεξιῶν ὤμων καθίστα ὀλίγον κυρτὴν τὴν κεφαλὴν· αἱ χεῖρές του ἦσαν μακραι, οἱ βραχίονες ἰσχνοὶ ὡς ἄτρακτοι, καὶ τὰ δάκτυλα ξηρὰ καὶ ὀγκώδη περὶ τὰς ἀρθρώσεις.

Ὅπουταν ἐνατένισε πρὸς τοιοῦτον ὃν τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅπουταν ἡ γυνὴ αὐτὴ δραμοῦσα πρὸς προὔπαντήσιν του ἔτεινε τὴν ξηρὰν τῆς χεῖρα, καὶ ἔλαβεν ἐν αὐτῇ τὴν ἐδικήν του, ψυχρὸς ἰδρῶς ἐπεχύθη καθ' ὅλον τὸ σῶμα τοῦ δυστυχοῦς Παλκίδου· εἶδος τι ἀπολιθώσεως τὸν κατέλαβεν ὀλόκληρον, δὲν ἠδυνήθη πλέον οὐδ' ἐν βῆμα νὰ προβῆ οὐδὲ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ ἡ ἀθλία χεὶρ του ἔμεινεν ὡς νεκρὰ εἰς τὴν χεῖρα τῆς μεμνηστευμένης του· ἔμφυτός τις

ῥοπή τὸν ὠθησε μίαν στιγμὴν εἰς τὸ νὰ παρκιτήσῃ ὅλους ὡς ἦσαν εἰς τὴν αἴθουσαν, ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν δραματικῶς καὶ νὰ διαφύγῃ. Ἄλλ' ἂν μετανοήσω, ἐσυλλογίσθη ἔπειτα, τὸ πρᾶγμα μένει ἀδιόρθωτον, τοσαῦτα πλούτη μὲ διαφεύγουσι καὶ μένω εἰς τὸ σκότος ἄγνωστος καὶ ἄσημος, ἔπειτα τί διακινδυνεύω ἤδη; ὁ ἀράβων δὲν εἶναι γάμος, ἔχω καιρὸν ἀπόψε νὰ σκεφθῶ· la nuit porte conseil καὶ νὰ διαλύσω τὸν ἀράβωνα ἂν δὲν μὲ ἀρέσῃ. Οἱ διαλογισμοὶ οὗτοι διῆλθον ὡς ἀστραπή ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ Παλκίδου, καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ ὑπομείνῃ τὰς βασάνους τοῦ ἀράβωνος μετὰ γενναϊότητος.

Ἄλλὰ δὲν εἶχεν ἀδικον εἰς τοὺς συλλογισμοὺς του· ἂν ἤκουε τὴν πρώτην ῥοπήν τῆς φύσεως ἤθελε χεῖρ ἔπειτα πικρὰ μετανοίας δάκρυα ἀνωφελῶς, καθότι καίτοι τοιαύτη οὖσα ἢ μεμνηστευμένη του εἶχεν ὅμως εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν γυναικίαν φιλοτιμίαν ἣτις δὲν συγχωρεῖ ἀτιμώρητον τοιαύτην περιφρόνησιν. Ἐσκέφθη καλῶς τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ Παλκίδης, ἐσκέφθη ἀκόμη τὴν ἐπαύριον, ἐσύγκρινε τὴν ἀηδίαν τῆς μετὰ τοιαύτης γυναικὸς συμειώσεώς του μὲ τὴν εὐτυχῆ καὶ μεγάλην μεταβολὴν τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ ἐπιφέρουν εἰς αὐτὸν τὰ πλούτη της, καὶ τὴν εὐρεν ἀνεκτὴν, καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη παρέλθωσιν αἱ τρεῖς ἡμέραι ὁ Δῆμος Πάλκος ἢ Παλκίδης ἐγένετο πλούσιος, βαθύπλουτος!

Οὕτω λοιπὸν ἐνυμφεύθη διὰ πλοῦτον τὸ ἀηδέστερον ἔκτρομα τοῦ γυναικείου φύλου ὁ Παλκίδης ἐκεῖνος, ὅστις ἐφαντάζετο ἄλλοτε ὅτι ἡ σύζυγός του ἔμελλε νὰ ἦναι ὡς ἐνάεριον ὄν ὠραία καὶ χαρίεσσα.

Ἦλθε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἦλθε μὲ τὰ πλούτη του, μὲ τὰ ὀχήματά του, μὲ τοὺς ἵππους του, μὲ τὴν σύζυγόν του. Ἡ ἐμφάνισις ἀνδρὸς τοιοῦτον πλουσίου εἰς ἓνα τόπον, ὅπου πολυχρόνιος δουλεία καὶ τὰ δυστυχήματα μακρᾶς ἐπαναστάσεως, κατέστησαν σπάνιον τὸ μέταλλον τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, δὲν ἐδράδανε νὰ γενῆ ἀπαιτητῶν γνωστή. Ὁ Παλκίδης

περικυκλώθη άμέσως από κόλακας αποδύποντας εις τούς θησαυρούς του· τὰ προτερήματά του άνυψούντο ύπ' αὐτῶν μέχρις οὐρανοῦ· κατήντησαν εις τὸ νὰ τὸν εἴπωσιν ὅτι ἢ εις τὴν Ἑλλάδα ἔλευσίς του εἶναι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος, ὅτι οὗτος μόνος ἐφάινετο ἰκανὸς νὰ λάβῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὅσα δύναται τις νὰ φαντασθῆ. Ὁ Παλικίδης ἤκουεν ὅλα, ἐπίστευεν ὅλα μ' εὐχαρίστησιν ἀνέκφραστον.

Καὶ διατί τάχα νὰ μὴ τὰ πιστεῖ; μήπως πάντοτε δὲν ἐφαντάζετο τὴν μεγάλην περιουσίαν, εις ἣν ἐνομίζετο προωρισμένος, μήπως δὲν εἶχεν ἐνδομύχως ἰδέαν μεγάλην περὶ τῶν προτερημάτων του; ἢ μήπως δὲν συνηθάνετο τὴν ἰσχὺν τοῦ πλοῦτου του! ὦ! τὴν ἠσθάνετο, τὴν ἠσθάνετο μεγάλως μάλιστα, καθότι ἄλλως τόσον ἀνόητος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὥστε νὰ θυσιάσῃ δι' αὐτὸν τὸ πᾶν!

Ἄλλὰ μ' ὅλα ταῦτα εἶχον παρέλθει ἤδη μῆνες ἰκανοὶ ἀπὸ τῆς ἀφιξέως του, χωρὶς ἀκόμη ἡ Κυβέρνησις νὰ φανῆ δίδουσα τὴν παραμικρὰν εἰς τοῦτον προσοχὴν· τὴν ἀδιαφορίαν αὐτὴν τῆς Κυβερνήσεως παρετήρησεν ὁ Παλικίδης συμμεριζομένην καὶ ἀπὸ πολλοῦς γέροντας τῆς ἐπαναστάσεως, οἵτινες ἐγκουχόμενοι εἰς τὴν δόξαν των καὶ ἀνακαλοῦντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὐδαιμονίαν, περιφρονοῦσι καὶ τὴν ματαιότητα τῶν νεοπλοῦτων, καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὅποιαν ἠδύνατο νὰ λάβωσιν ἐκ τῆς φιλίας των. Τοιαύτην ἀδιαφορίαν, τοιαύτην περιφρόνησιν ὁ Παλικίδης δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῆ· ἐβρίβθη λοιπὸν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἀντιπολιτευομένων καὶ τῶν δημοκρατῶν, διένειμεν ἀφθόνως χρηματικὰς βοηθείας εἰς τὰς ἐφημερίδας των, ἐπλήρου τὰς στήλας αὐτῶν ἀπὸ μακρὰ καὶ σχοινοτενῆ ἄρθρα, γέμοντα ἀπὸ τὰς πλέον συνταγματικὰς, ἀπὸ τὰς πλέον δημοτικὰς καὶ δημοκρατικὰς ιδέας· καὶ αἱ ἐφημερίδες ἀνέκραζον καθ' ἐκάστην διχσαλπίζουσαι τὰ προτερήματά του, συνιστῶσαι εἰς τὸ ἔθνος τὰς ιδέας του, καὶ παριστῶσαι αὐτὸν ὡς τὸν μόνον κατάλληλον καὶ ἄξιον νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν διεύθυνσιν τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν ἤξεύρω πῶς, πόθεν, τίνι τρόπῳ, ἐξημερώθη μίαν ἀγγλὴν ὁ

Παλικίδης ὑπουργός, καὶ ὑπουργός μέγας καὶ πῶλύς! Τί εὐτυχία διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τί εὐτυχία διὰ τοὺς δημοκράτας φίλους του, τί εὐτυχία διὰ τὰς ἐφημερίδας! Βεβαίως δὲν ἐβράδυναν αὐταὶ νὰ ἐκφράσωσι τὴν ἐπαύριον τὴν ἔκστασιν των, νὰ διακηρύξωσι τὴν τοιαύτην τῆς Κυβερνήσεως πράξιν ὡς ὅλως ἐθνικὴν καὶ νὰ προβλέπωσιν ἐκ ταύτης τὴν ἐθνικὴν εὐδαιμονίαν.

Ὁ Παλικίδης ὑπουργός! ὁ Παλικίδης πλούσιος! ὁ Παλικίδης μέγας! Ἄλλ' αἱ ἐλπίδες του, ἄλλ' ἡ πεποίθησίς του δὲν ἦσαν ὄνειρο-πωλήματα! εἶχεν ἐμπνευσιν θείαν, ἐγνώριζε τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του, καὶ πῶς τοιοῦτος ἀνὴρ αὐτὸς ἑαυτὸν νὰ μὴ θαυμάζῃ;

Ἦθελες νομίσαι ἴσως ἀναγνώστα, ὅτι γενόμενος ὁ Παλικίδης ὑπουργός ἤρχισε νὰ ἐπασχολῆται τίνι τρόπῳ ἐμελλε νὰ ἐφαρμώσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ὁποῖα ἐπρέσβευεν ὀλίγον πρότερον φρονήματα εἰς τὰς ἐφημερίδας, τίνι τρόπῳ ἐμελλε νὰ ὠφελήσῃ τοὺς πολιτικούς του φίλους, τίνι τρόπῳ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἀνδρας τοῦ Ἀγῶνος καθὼς καὶ τοὺς λογίους. Ἄλλ' ἀπατάσαι! διατί νὰ ζαλιζέται μὲ τοιαύτας ἀσχολίας; τὰ πρότερον πρεσβευόμενα παρ' αὐτοῦ φρονήματα εἰς τί τῷ ἦσαν πλέον ἀναγκαῖα; ἀπ' ἐναντίας ἠδύνατο νὰ τῷ φέρωσι πρόσκομμα εἰς τὴν νέαν στάσιν του· εἰς τί τῷ ἐχρησίμευον πλέον οἱ πολιτικοὶ του φίλοι, ὅποταν αἱ ἀρχαὶ των δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ τὴν Κυβέρνησιν. Ὅσον διὰ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας, διὰ τοὺς ἀνδρας τοῦ Ἀγῶνος οὐδὲ κἂν τοὺς ἐσυλλογίζετο. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κωλέττης, ὁ Ρίζος, ὁ Χρηστίδης καὶ ὁ Μεταξᾶς ἐφαίνοντο ὡς μύρμηκες ἐνώπιόν του. Ὁ Κουντουριώτης, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Νοταρᾶς καὶ ὁ Δελιγιάννης εἶναι γέροντες τῶν ὁποίων παρῆλθεν ἤδη ἡ ἐποχὴ. Ἄν ὑπερέτησαν, ἔλεγε τὴν πατρίδα των ποτὲ, δὲν ἔκαμον ἄλλο ἐμὴ νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ χρέος των, ἤδη ζῶσιν ἐλευθέρως καὶ ἡσύχως, τί ἄλλο λοιπὸν θέλουσιν; εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς ἐποχὴν προόδου, αἱ γεγηρακυῖαι κεφαλαὶ των δὲν δύνανται πλέον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν· ἡμεῖς ἄνθρωποι νέοι, ἄνθρωποι

ποι άμέτοχοι τῶν παθῶν καὶ τῶν διχονοιῶν των, ἡμεῖς θέλομεν μεγαλύνει τὸ ἔθνος.

Τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς τοῦ Παλκίδου ἦτο τὸ νὰ ζήσῃ ἐπαξίως τῆς περιοπῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασε, τὸ νὰ ζήσῃ δηλ. ὡς ζῶσιν οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ἀριστοκράται τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, τῶν ὁποίων τὴν ζωὴν ἐφθώνει καὶ ὠνευρεύετο τόσον ἄλλοτε. Κατέσχε λοιπὸν τὴν εὐρυχωροτέραν τῆς πρωτευούσης οἰκίαν, τὴν ἐστάλισε μ' ἐπιπλα κομψά καὶ πολυτελῆ, ἐμίσθωσε πολυαριθμούς ὑπηρέτας, ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ἀμάξας συρομένας ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους τῆς Δακίας ἵππους· ὁπότεν οἱ ἄνθρωποι ἐπήγαινον εἰς ἐπίσκεψίν του εἴτε δι' ὑποθέσεις των εἴτε πρὸς ἀπλοῦν⁷ χαιρετισμῶν δὲν ἦτον εὐκολον νὰ τὸν ἰδῶσιν, ὄχι διότι εἶχεν ἀσχολείας, ἀλλὰ διότι ἔπρεπε ν' ἀπομιμηθῇ καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Κ. Παλκίδης τὰ μεγάλα τῆς Εὐρώπης ὑποκείμενα περιέμενον πρῶτον ἰκανὴν ὥραν εἰς τὸ κάτω τῆς οἰκίας πάτωμα, ἐκεῖθεν ὠδηγοῦντο παρά τινος ὑπηρετοῦ μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ ἀνωτέρου οἰκήματος, ὅπου παρελάμβανεν αὐτοὺς ἕτερος ὑπηρετικ, τοὺς ἔφερεν ἀφ' ὅλας σχεδὸν τὰς αἰθούσας τῆς οἰκίας διὰ νὰ ἐπιδείξῃ οὕτω τὴν πολυτέλειαν τοῦ κυρίου του καὶ τοὺς ἀνήγγειλεν ἐπομένως ἕνα πρὸς ἕνα εἰς τὸν Κ. Παλκίδην, ἰστάμενον εἰς τὸ βάθος σκοτεινοῦ θαλάμου, ἔχοντα μέχρι τοῦ στόμακος σχεδὸν τὸν σιαγῶνά του βυθισμένον εἰς τὸν λευκὸν λαίμοδέτην του ἀπὸ μεγαλοπρέπειαν, καὶ χαιρετῶντα μὲ τὴν γελοιωδεστέραν ἀριστοκρατικὴν σοβαρότητα.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύστημα τῆς πολιτικῆς του, ἄλλο δὲν ἦτον εἰμὴ τὸ νὰ φαίνεται πάντοτε εὐάρεστος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, πλὴν καὶ τοῦτο ἂν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἤθελεν ἴσως πάλιν ἐπιτύχει. Ἄλλ' ἦτο τόσο ἀνόητος καὶ τόσο κουφός, ὥστε πολλάκις ἢ μᾶλλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνήργει πράξεις τὰς πλέον ἀθλίας, τὰς πλέον ὀλεθρίας, νομίζων ὅτι ἤθελε συστηθῆ δι' αὐτῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐνῶ ἀπ' ἐναντιᾶς ἐβλάπτετο παρ' αὐτῇ οὐσιωδῶς.

Ὁ Δημοκράτης, ὁ Συνταγματικὸς Παλκίδης κατέστη ὁ μεγαλύτερος διώκτης τοῦ τύπου καὶ τῶν ἐφημερίδων, καὶ ὁπότεν ἤρχισαν αὐταὶ

νά τὸν προσβάλλωσι καιρίως, κατήντησε καὶ μέχρι τῆς ἀπονοίας τοῦ νά διατάξῃ ἀναικίρτως τὴν φυλάκισιν τινῶν ἐκ τῶν δημοσιογράφων καὶ τὴν παῦσιν τῶν ἐφημερίδων των. Πρὸς τοὺς συναδελφούς του ἐφέρετο πάντοτε μὲ οἴησιν, πάντοτε ἐπροσπάθει νά τοῖς δεικνύῃ τὴν ὑπεροχὴν του, καὶ μολονότι ποτὲ σχεδὸν δὲν εἶχε λόγους ὀρθοὺς διὰ νά ἐπιστηρίξῃ ἰδέαν τινὰ ἣτις τῷ ἤρχετο τυχαίως εἰς τὸν νοῦν, ὁπόταν εὐρίσκετο εἰς ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἐπέμενε μὲ ὅλα ταῦτα εἰς αὐτὴν καὶ δὲν ἀνεχώρει ἀπὸ τοῦ Συμβουλίου ἂν πρῶτον οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ δὲν ἤθελον τὴν παραδεχθῆ. Πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους του ἦτον ἀγέρωχος, ποτὲ δὲν ἐγέλα ἐνώπιόν των, ποτὲ δὲν τοῖς ἐσυγχώρει νά κἀθηνται πλησίον του διὰ νά συναρῶσθωσι, τοῖς ἐπέτρεπε μόνον νά ἐργάζωνται καὶ νά τῷ πέμπωσι τὰς ἐργασίας των ἐπομένως πρὸς ὑπογραφήν.

Οὕτω φερόμενος ὁ Παλιδίης ἐφείλκυσε μετ' οὐ πολὺ τὴν ἀποστροφήν ἀπάντων, οἱ ὑπάλληλοί του τὸν ἐχλεύαζαν, οἱ συναδελφοὶ του τὸν ἐπεριφρόνουν, οἱ ἐφημεριδογράφοι, ἄνθρωποι παλαιοὶ καὶ νέοι, μέτριοι καὶ δημοκράται τὸν ἐμίσουν ὅλοι καὶ τὸν ἀπέστρέφοντο, οἱ ξένοι διεδρόμηγύοντο γελῶντες ὡσάκισ τὸν ἐβλεπον χρυσοενδεδυμένον καὶ ἐνασχολούμενον εἰς τὸ νά θαυμάζῃ περιπατῶν τὴν χρυσοκέντητον στολήν του. Εἰς οὐδεμίαν τάξιν πολιτῶν εἶχε πλέον φίλους, ἐκτὸς μόνον τινῶν παρασίτων κολάκων οἵτινες ἔμενον πλησίον του εἰσέτι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νά ὠφελθῶσιν ἐκ τῆς ὑπουργικῆς δυνάμεώς του.

Αἴφνης μίαν αὐγὴν ὁ Παλιδίης ἐξυπνήσας εἶδεν ἑαυτὸν πεπτωκότα ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου· τί κεραυνός! ἔτριψε μὲ τὰς χεῖρας ἀπαῶθις, τρίς τοὺς ὀφθαλμούς ἀναγινώσκων ἐπανειλημμένως τὸ διάταγμα τῆς παύσεώς του, καὶ πάλιν δὲν ἤθελε νά πιστεύσῃ ὅτι δὲν ἦτο πλέον ὑπουργός· ὁ ἠλίθιος! τί πρᾶγμα ἦτον ἀπλοῦστερον ἀπ' αὐτὸ καὶ πιθανώτερον ὁπόταν ἐβλεπε πόσον ἐκορυפוῦτο καθ' ἐκάστην ἐναντίον του ἡ ἀποστροφή τοῦ ἔθνους!

Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη ἦτον ἡμέρα χαρᾶς δι' ὅλους τῆς Πρωτευούσης τοὺς κατοίκους· εἰς τὰς ὁδοὺς εἰς τὰ καφενεῖα δὲν ἤκουε δὲν ἔ-

ἔλεπε τις εἰμὴ ὕβρεις κατὰ τοῦ Παλκίδου, εἰμὴ ἀνευφημίας ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ δυστυχὴς Παλκίδης κατεβίβροσκε μόνος μεμονομένος τὴν θλίψιν του, κλεισμένος πάντοτε εἰς τὴν οἰκίαν του χωρὶς νὰ ἔχη τι νὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, χωρὶς νὰ ἔχη οὐδεμίαν συναναστροφὴν, καθότι καὶ αὐτοὶ οἱ κολακίαι του πεπτοκότα τὸν παραίτησαν, χωρὶς καὶ νὰ δύναται ν' ἀναπνεύσῃ εἰς τὸν περίπατον ἀέρα καθαρὸν· ἐπροσκάλεσε πρὸς βοήθειάν του τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐφαίνετο ἀδύνατος εἰς τοιαύτην δυστυχίαν· μήπως τοῦλάχιστον εἶχε τὴν οἰογένειαν, εἶχε τοὺς συγγενεῖς διὰ νὰ τῷ δώσωσι τινὰ παραμυθίαν. Καὶ ἡ σύζυγός του αὐτὴ τὴν ὁποίαν διὰ νὰ νυμφευθῆ ἔπρεπε νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ν' ἀποβάλῃ τὸ λογικὸν καὶ νὰ καταθλίψῃ τὴν καρδίαν του, καὶ ἡ σύζυγός του αὐτὴ ἐπυύξῃσε τὰ δυστυχήματά του ἔτι μᾶλλον.

Ὅχι μόνον δὲν τὸν ἐπλησίασε διόλου ὄχι μόνον δὲν ἐπροσπάθεισε παντάπασιν νὰ τὸν παρηγορήσῃ, ἀλλὰ τὸν ἄφησε πεπτοκότα καὶ ἀναθεματιζόμενον ἀπὸ τὸν ὄχλον, παρέλαβε τὰ πλούτη καὶ τὴν περιουσίαν τῆς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της χωρὶς οὐδὲ καὶ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ.

Μείνας μόνος, ἔρημος, ἐνδεής, πλειότερον ἐνδεής ἀφ' ὅ,τι ποτὲ ἦτον, ἀποστρεφόμενος ἀπὸ ὅλους παραιτημένος ἀπὸ ὅλους ὁ ἄθλιος Παλκίδης δὲν εἶχε πλέον ἄλλην ἐλπίδα σωτηρίας εἰμὴ τὴν ἀπόδρασίν του ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς ὅπου ἐτάφησαν ἡ δόξα του, τὸ μέλλον του, ἡ εὐδαιμονία του.

Ἀνεχώρησεν ὄχι πλέον ὡς ἦλθεν, ἀλλὰ κρυφίως, ἐπιβιβασθεὶς ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς ἔμπορικόν τι πλοῖον, μὲ μόνην τὴν κάπαν του ἀντὶ τῶν ὀγκωδεδστάτων σκευῶν τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἄλλο τε μεθ' ἑαυτοῦ ἀποβιβαζόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ποῦ ὑπῆγεν ποῦ ἐδιευθύνθη; εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του; παρὰ τῷ προστάτῃ ποιτῷ μεγαλεμπόρῳ τῆς Λιβέρνου ἢ εἰς Βουκουρέστιον πρὸς ἀναζήτησιν τῆς συζύγου του;

Ὁ Παλκιδῆς ἦτον μικρὸς καὶ κατέστη μέγας καὶ ἐπανῆλθεν πάλιν εἰς τὴν σμικρότητά του· ἦτον πτωχὸς καὶ κατέστη πλούσιος καὶ ἐβυθίσθη πάλιν εἰς τὴν ἔνδειαν, ὧν μικρὸς ἦτον μέγας κατὰ τῆς ἰδέας καὶ ὧν μέγας ἦτον μικρὸς κατὰ τὸν νοῦν, ἐστάθη ἀλεπαλλήλως καὶ μικρὸς καὶ μέγας, ἦτον συγχρόνως καὶ μέγας καὶ μικρὸς· ποῖον ἄλλο ὄνομα παρὰ τὸ Μικρομέγας ἦτον δι' αὐτὸν καταλληλότερον;

Ἰ. Δ.

ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ.

(Συνέχεια) *]

ΚΕΦ. Β΄

Διοίξεις.

Ἴσως ἡ Πελοπόννησος ποτὲ πρότερον καὶ ποτὲ μετὰ ταῦτα δὲν ἦτο εἰς τόσον δεινὴν κατάστασιν, ὅσον ἄταν μετῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βενετῶν.

Σκληρὸς ἐχρημάτισεν ὁ πόλεμος· πρὶν ἐκκενώσουν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξερήμωσαν μετὰ τὴν μάχην τῶν Πατρῶν π. γ. ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀχαΐας καὶ κατέστρεψαν τὴν Κόρινθον· μετολίγον ἦλθε καὶ ἡ πανώλης. Ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἀδυνατίσει κατ' ἀπίστευτον τρόπον (1), πέραν τοῦ τετάρτου μέρους τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγρῶν ἐξωλοθρεῖθησαν, καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χώρας ἔμενον ἀκκληιέργητον. Πρὸς τούτοις αἰῶνας ὀλοκλήρους δὲν ὑπῆρχον ὁδοί, οὔτε τὴν ἀπλῆν ἐφεύρεσιν τῶν ἀμαξῶν δὲν ἐγνώριζον, καὶ μετεχειρίζοντο τ' ἀγθοφόρα διὰ νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Καὶ αἱ γέφυραι, αἵτινες τυχὸν ὑπῆρχον, ἦσαν καταστραμμέναι ἐπὶ τοῦ Ἀλφειοῦ ποτὲ τοιαύτη δὲν εἶχε κατασκευασθῆ καὶ τὸν διέπλεον ἐπὶ κοιλωμένου κορμοῦ πλατάνου. Σωστά κατὰ τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας εἶχον τὰ ξύλα εἰς τὰ παραμεινόμενα καὶ βλαφθέντα δάσκη, ἦσαν κατασκευασμένοι αἱ οἰκίαι.

*] Ἴδε Φυλ. Α΄ Τόμ. Α΄ τοῦ Β΄ ἔτους, σελ. 36, καὶ Φυλ. Β΄ σελ. 96.

(1) Gradenigo: Le vicende della guerra e del contagio hanno quasi spopolato il regno.

Ὑπετάσσοντο οἱ κάτοικοι εἰς τὴν φύσιν, τὴν ὁποιάν δὲν ἠσθάνοντο τὴν δύναμιν νὰ ἐξουσιάσουν. Ποτὲ δὲν ἐσήμειναν τί αἱ πόλεις· τώρα ἦσαν ἐντελῶς ἐξολοθρευμένοι διὰ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς κατακτισεως. Οἱ Βενετοὶ παρωμοιάζον τὴν Χερσονήσον, ὅπως τὴν εὐρον, μ' ἐρείπιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε μανῆ πυρκαϊά. Περὶ θεσμῶν δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος· οὔτε περὶ ἀνωτέρων, καθὼς ἐννοεῖται ἀφ' ἐαυτοῦ του, καθότι ἡ διοίκησις ἐξαρτάτο μόνον ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς· ἀλλ' οὔτε περὶ διοργανισμοῦ τῶν κατὰ χώραν κοινοτήτων. Μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς ὑπετάσσοντο ὅλοι μὲ σέβας.

Οἱ Βενετοὶ ἐγκατεστάθησαν ὅπως ἠδυνήθησαν ἐντὸς τῆς χώρας. Διετήρησαν τὴν γενικὴν του διαίρεσιν καὶ μὲ ὀλίγας παραλλαγὰς ἀνταποκρίνονται τὰ Βενετικά 24 ἐδάφη (territorii) εἰς τὰς ὀθωμανικὰς 23 δικαιοδοσίας (1). Κατὰ τὴν πάτριον συνθήκην τῶν ἡνωσάν οἱ Βενετοὶ πολλὰ ἐδάφη εἰς ἓνα νομόν. Καταρχὰς διοργάνισαν ἑπτὰ νομοὺς, τὰς Πάτρας, τὸ Καστελτορνέζι, τὴν Μεθώνην, Κωρώνην, Κέλερον, Μονεμβασίαν καὶ τὸ Ναύπλιον. Μετὰ ταῦτα εὗρηκαν ὅτι καὶ αὐτὰ ἦσαν πολλὰ καὶ ἐπιβρέσθησαν μὲ τέσσαρας νομοὺς, τὴν Ῥωμανίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν καὶ Ἀχαΐαν, τῶν ὁποίων πρωτεύουσαι ἦσαν τὸ Ναύπλιον, ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναυαρίνον καὶ αἱ Πάτραι. Εἰς ἐκάστην τούτων ἐγκατεστάθη ἀρμοστής (proveditore) βενετὸς διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν, εἰς διευθυντὴς τῆς δικαιοσύνης (rettore) καὶ εἰς οἰκονομικὸς ἐπίτροπος (camerlingo). Καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα διετήρησαν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων καὶ ἐπεσκεύασαν ὅπως ἦτο δυνατόν, ἐρωδιάσθησαν μὲ βενετοὺς διοικητὰς. Εἴκοσι πέντε βενετοὶ εὐγενεῖς ἦσαν ἐνσχολημένοι ἐντὸς τοῦ τόπου καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἦσαν ἀντιπρόσωποι τῆς ἐξουσίας. Ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων ἦτο ὁ γενικὸς

(1) Ἴδε τὴν ὀθωμανικὴν διαίρεσιν εἰς τὸν Χατζῆ Κάλφην καὶ εἰς τὸν Χάμμερ· Ἴστ. τοῦ Ὄθ. Κρ. VI. σ. 183. τὴν βενετικὴν εἰς τὸν πίνακά μας ἐπὶ τέλους. Ἡ διαφορά εἶναι εἰς τὴν Μάτιν, ἧτις σχηματίζει κατὰ τοὺς Βενετοὺς περισσότερα ἐδάφη.

ἀρμοστής, ὅστις εἶχεν ἓν εἶδος αὐλῆς καὶ ἀμέσως ἀντεπέστειλεν μετὰ τὴν βουλὴν.

Ὅταν παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ ἐντόπιοι οὔτε εἰς τὴν διοίκησιν, καθὼς βλέπομεν, εἶχον μέρος, οὔτε εἰς τὸν πόλεμον — ἀλλ' οὔτε ἐδείκνυον διάθεσιν ἢ ἰκανότητα διὰ ἐθνικὴν φρουράν, πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἀναλάβουν τὴν φύλαξιν τῶν φρουρίων καὶ τοῦ τόπου καὶ πάντοτε ξένα τάγματα ἔπρεπε νὰ εἰσάγωνται — ὅταν περιπλέον συλλογισθῶμεν, ὅτι οἱ Βενετοὶ ἦσαν καθολικοὶ καὶ εἰς τὰς πρωτευούσας εἰσήγαγον τὴν καθολικὴν λατρείαν (τὸ ὅποιον κατὰ τὸ αἰσθημα τῶν ἱερέων ἐξισούτο σχεδὸν μετὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ Μωάμεθ καὶ τὴν λατρείαν τῶν Μουσουλμάνων) κατὰ πρῶτον βλέμμα δοκιμάζομεν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσωμεν κατὰ τί διέφερον ἡ ὀθωμανικὴ ἀπὸ τὴν Βενετικὴν διοίκησιν, ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰς Εὐρωπαϊκὰς σχέσεις καὶ μόνον ἀναφορικῶς εἰς τὸν τόπον.

Ἡ μεταβολὴ εἶναι μολοντούτο ἀπείρου σημασίας, καθότι κατὰ τί κυρίως διαφέρει ἡ πολιτισμένη διοίκησις ἀπὸ τὴν βάρβαρον; δὲν εἶναι διότι αὕτη μὲν καταναλίσκει τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου δι' ἀνάγκας τῆς στιγμῆς, πρὸς ὄφελος ἐξουσιαζούσης τάξεως, αὐθαιρέτως καὶ ἀτάκτως, ἐνῶ ἡ ἄλλη βλέπει εἰς τὸ μέλλον καὶ πρὸ πάντων σκοπεῖ νὰ προάξῃ τὸν τόπον διὰ τῆς αὐξήσεως, τῆς προόδου καὶ τῆς ἀκμῆς τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων του; Τὸ Τουρκικὸν σύστημα συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἀνεγνώριζε τοὺς Ὀσμανλίδας, ἀποτελοῦντας τὸν στρατὸν, ὡς κυρίους τοῦ τόπου καὶ ὑπεχρέονεν εἰς προστατικὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὅλους τοὺς κατοίκους. Τοιοῦτόν τι ἐπὶ τῶν Βενετῶν δὲν ὑπῆρχε· τὸ στράτευμα συνίστατο ἀπὸ μισθωτοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ ἐπιτρέψουν αὐθαιρεσίας· ἐκπαλαὶ ὑπῆρχε πρόνοια ἀναριθμητῶν μέσων πρὸς χαλίνωσιν τῶν ἐπιτετραμμένων τὴνκυβέρνησιν εὐγενῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἠνάγκαζε τοὺς Βενετοὺς νὰ ἐπιμεληθοῦν σπουδαίως τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τόπου. Ὅπως ἦτο δὲν ἰδύνατο νὰ διατηρηθῆ, ἦτο ἀνίκανον νὰ χρηρηθῆ τὰς δαπάνας τῆς διοικήσεως καὶ τῆς φύλαξέως του, καὶ ἤθελεν εἶναι διὰ τὸ ταμεῖον τῆς δημοκρατίας συνεχῆς βλάβη.

ρος. Οὕτω ἦτο ὁ πρῶτος στοχασμὸς τῶν Βενετῶν νὰ καταστήσουν τὴν Πελοπόννησον ὅ,τι ἠδύνατο νὰ εἶναι. Δὲν εὗρῃκαν προνομιούχον εὐγένειαν καθὼς εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐπαρχίας των καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ κάμουν συμβάσεις· εἶχον ἐλευθέραν χεῖρα ὡς πρὸς τοῦτο. Ἡδὴ εἶχε λάβει τὸ πνεῦμα τοῦ χρόνου τὴν διεύθυνσιν τῆς νέας οἰκονομικῆς. Ὅ,τι πληροῖ καὶ ζωογονεῖ τὸν 18 αἰῶνα ἤδη ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 17 ἀνοίγει τὸ στάδιόν του. Ἴσως καὶ διὰ τὴν σοφίαν τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἔχει ἀξίαν νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὴν τὴν διοίκησιν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς σημερινῆς Πελοποννήσου εἶναι ἀπαραίτητον. Δὲν εἶναι οἱ χρόνοι τῆς Λακεδαιμόνος, πρὸς τοὺς ὁποίους προσκαλοῦνται σήμερον ἐκεῖ νὰ προσηλθόνουν τὸ βλέμμα· τὸ πλησιέστερον παρελθόν, τὸ ὁποῖον δίδει φῶς ἐπὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως, εἶναι πραγματικῶς ἡ ἐποχὴ αὕτη τῶν Βενετῶν.

Νομίζω ὅτι κατὰ τὴν φύσιν τῆς πραγματευομένης ὕλης θέλει εἶναι κατάλληλον νὰ τὴν διαιρέσωμεν κατὰ τὰ κύρια σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐνησχόλησαν τὴν γενικὴν ἐπιμέλειαν.

Ἀποικισμὸς.

Κάμνομεν ἀρχὴν μὲ τὰς σχέσεις τοῦ πληθυσμοῦ, ἐξ ὧν κυρίως ὅλα πηγάζουν.

Ἐπὶ τῶν Ὀθωμανῶν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι ἠδύναντο νὰ συμποσοῦνται εἰς 250 χ. ψυχῶν· τόσον πλῆθος δύναται τις τοῦλάχιστον νὰ συμπεράνη ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὁ ὁποῖος συνίστατο εἰς ἓν ρεάλιον διὰ τὰ ἔγγαμα καὶ εἰς ἡμισυ διὰ τὰ ἄγαμα μέλη ἐκάστης οἰκογενείας, τὸ ὅλον 167 χ. ρεάλια (1). Ἀλλὰ, καθὼς εἶπομεν, ὁ πόλεμος καὶ ἡ πανώλης ἐπέφεραν δεινὸν ὄλεθρον. Ἐκ τῶν 2115 χωρίων καὶ κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἠριθ-

(4) Ὁ Γριμάνης δίδει αὐτὸ τὸ ποσὸν τοῦ testatego (Spenza ὄχι Carazzu). Τὰ ρεάλια, περὶ τῶν ὁποίων ἐδῶ γίνεται πάντοτε λόγος, σχεδὸν ἰσοδυναμοῦν μὲ χρυσοῦν δουκάτον, καὶ ἡ διαφορὰ εἶναι 1|30 κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκεῖνα ὑστεροῦν.

μοῦντο ἐπὶ τῶν Τούρκων, μόνον 1459 ἔμενον, 656 ἔκειντο ἔρημα. Ὁ πρῶτος γενικὸς ἀρμολτὴς διέταξεν ἀπογραφὴν, καὶ τίς θέλει τὸ πιστεύσει; καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον ἐκτὸς τῆς Μάνης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κορίνθου, εὔρε μόνον 20123 ἀνδρας δυναμένους νὰ φέρουν τὰ ὄπλα καὶ ἐν γένει μόνον 85,468 ψυχάς. Στατιστικαὶ πληροφορίαι φαίνονται ἐν γένει ἀκριβέστεραι πρὸς ὅτι εἶναι, οὕτω καὶ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέροευσε λάθος, νὰ ἔγινεν ἀπόκρυψις, ἐντούτοις διὰ τόσον ὀλίγον διάστημα χρόνου αὐτὴ ἢ καταστροφὴ μένει ἀνήκουστος καὶ χωρὶς παρὰδειγμα.

Ὁ πληθυσμὸς, τὸν ὁποῖον εὔρον οἱ Βενετοὶ, συνίστατο ἀπὸ Ἑλλήνας καὶ Ἀλβανούς. Οἱ Ἑλληνες κατώκουν μᾶλλον μὲ τοὺς Ὀθωμανούς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ἀλβανοὶ διῆγον τὴν νομαδικὴν ζωὴν τῶν ποιμένων καθὼς εἰς τόσα μέρη τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης π. χ. τὰ Μερνὰ τῆς Μέσσης φέρονται ἀπὸ τὴν Ἀραγωνίαν εἰς τὸ Ἐστρεμαδοῦρον, τὰ ποιμνία τῆς Βαρκελωνέττας καταβαίνουν εἰς τὰς φορβὰς τῆς Κράου, εἰς τὴν Προβήνικιαν καὶ ἐκεῖνα τῶν Ἀβρουτζῶν εἰς τὸ πεδῖον τῆς Ἀπουλίας. Οἱ βοσκοὶ περιπλανῶνται καὶ ἔχουν τρόπον τινὰ τὸ προνόμιον τῆς ἐξαγριώσεως. — Οἱ Ἀλβανοὶ ἐβοσκῶν τὰ ποιμνία τῶν κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, τὸν χειμῶνα κατέβαινον εἰς τὰ πεδία τοῦ Ἄργου καὶ τῆς Ἠλίδος καὶ πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Φαναρίου. Πρὸς τούτοις κατεγίνοντο ἀμφοτέρω Ἑλληνες καὶ Ἀλβανοὶ εἰς τὴν γεωργίαν, ἀλλὰ οὔτε τοῦτοι οὔτ' ἐκεῖνοι μὲ ὄρεξιν καὶ κόπον. Παραδόξως πῶς αἱ φυλαὶ τόσαν συνεμίχθησαν, ὥστε ἐθεωροῦντο μᾶλλον ὡς διάφοροι τάξεις. Ἡ μικροτέρα ἐθεωρεῖτο Ἀλβανικὴ, Ἑλληνικὴ δὲ ἢ πλέον εὐπορος καὶ πολιτισμένη (1).

(1) Corner: Li piu' bene stanti. che passano col nome di Greci, souo di genio dedito al traffico et alla mercatura, nè sanno piegarsi ad impugnar l'armi. Li territoriali che corrono sotto titolo d'Albanesi sono di bellissima corporatura, resistenti alla fatica, asuefatti ad una via

Ἄδύνατον ἦτο μὲ τοιοῦτον πλῆθυσμόν νὰ φέρουν τὴν πρόδον τῆς χώρας. Μόνον διὰ νὰ τὴν ζωογονήσουν ἔπρεπε νὰ τὴν ἐφοδιάσουν μὲ ἄλλα στοιχεῖα. Ἡ αὐτὴ χώρα, ἣτις ἄλλοτε ἐξήγαγε τόσον πολυαριθμούς ἀποικίας, ἣτις ἐξέτεινεν ἐπὶ τῶν γειτονεουσῶν ἀκτῶν μικρὸν σύστημα πολιτικῶν μὲ γλώσσαν, πολίτευμα, ἥθη, φιλολογίαν ἐνός τύπου, εἶχε τώρα ἀνάγκην ξένου ἀποικισμοῦ.

Ἐπρεπεν ὅμως νὰ προσπαθήσουν νὰ κάμουν ἰταλικὴν τὴν Πελοπόννησον; Δὲν γνωρίζω ἂν ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶν ἀποικοὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἂν ἦσαν ἐπιτήδειοι τοιοῦτοι ἀρκεῖ τόσον, οἱ Βενετοὶ ἀπέβρισαν τοῦ αὐτοῦ μὲ τὸ εὑρεθὲν ἔθνος ἀνθρώπους, ὅλους Ἕλληνας ἐκτός τινων Ἀλβανῶν. Ὁφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας, αἵτινες δὲν ἔλαβον καλὴν ἔκβασιν, διὰ νὰ κερδήσουν νέους ἀποίκους διὰ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐνωρὶς ἴδον ὅτι μεταξὺ τῆς ἐχθρικῆς χώρας δὲν ἠδύναντο νὰ φυλάξουν τὰς Ἀθήνας, μάλιστα ἀφοῦ δὲν κατώρθωσαν νὰ κατακτήσουν τὴν Εὐριπον· ὅταν τὰς ἐγκατέλειψαν κατέπεισαν τοῦλάχιστον ἀξιόριθμον πλῆθος (662) οἰκογενειῶν ἀττικῶν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ τώρα οἱ Ἀθηναῖοι διεκρίνοντο διὰ τῆς λεπτότητος τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀγγινοίας (1). Δὲν εἶχον καὶ οὗτοι ὄρεξιν διὰ τὴν γεωργίαν, ὄντες οἱ ἐλάχιστοι μεταξὺ τῶν, ἐντούτοις εἶχον μέσα τινά. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἐνδότερον συνετέλεσαν διὰ τῆς ζωηροτέρας ἀνταλλαγῆς εἰς τὴν πρόδον τῆς χώρας (2) οὐσιωδῶς.

stentata ma non conoscendo altra professione che la cultura della campagna, odiano il nome di soldato.

(1) Grimani: Hanno ingegno sottile e ben distinguono il proprio vantaggio.

(2) Gritti: Tuttavia non puo negarsi, che resti ben impiegata verso di loro la pubblica generosità, mentre havuto il riguardo di andarle collocando nelle parti piu interne del reguo ne risulti un sommo beneficio al medesimi, che oltre l'avantaggio considera bilissimo della popolazione riceve il profitto del traffico, essendo molti d essi gente

Όταν ὁ Μοκνένιος ἀπελπίσθη νὰ κατακτήσῃ τὰ Χανιά καὶ ἀπεράσισε νὰ ἐπανεῖλθῃ, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ περίπου δύο χιλιάδας Κρήτας καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Παλαιὰ ἀφοσίωσις τοὺς προσήλονεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ τώρα ἔδειξαν ἀκλόνητον πίστιν. Ἦσαν πένητες ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ἐργατικοί.

Καὶ ἀπὸ τὴν Χίον μετὰ τὴν καταστροφὴν ἠκολούθησεν ἀξιάριθμον πλῆθος τοὺς Βενετούς. Παρῆλθεν ὅμως χρόνος ἕως ὅτου ν' ἀριερωθῶν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ν' ἀποφασίσουν τὴν παντελῆ μετανάστευσιν.

Εἰς τὴν Ρούμελην ἡ Βενετία δὲν ἔκαμε κατακτήσεις, ἀλλ' ἀφοῦ ἐχυρίευσε τὴν Ναύπακτον ἔβαλε καὶ ἐκεῖ πόδα καὶ εἶχε τινὰ ἐπιφρόνῃ. Πρὸ πάντων ἐπροσπάθησε νὰ κερδήσῃ τοὺς πρῶχοντας αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς των νὰ καταπείσῃ τοὺς κατοίκους εἰς μετανάστευσιν. Ἦδη κατὰ τὸ 1691 πάρατρει ὁ Κόρνερ, ὅτι ἡ πολιτεία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε 6000 νέους κατοίκους. Οἱ Ρουμελιῶται ἤλθον μὲ τὴν περιουσίαν καὶ μὲ τὰ κτήνη των καὶ κατώκησαν εἰς τὸ Αἴγιον, τὰς Πάτρας καὶ τὰ Καλάβριτα. Ἐδείχθησαν πολὺ πλέον δυνατοὶ καὶ ἐπιχειρηματῆται ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους· ὅπου σπουδαίως κατέγιναν εἰς τὴν γεωργίαν, διεκρίνοντο αἱ γαῖαι των ἀμέσως ἀπὸ τὰς λοιπὰς. Οἱ Βενετοὶ παρεχώρουν εἰς αὐτοὺς, ὅσας ἠδύναντο περισσοτέρας εὐκολίας. Ἐπροσπάθουν ὄχι μόνον νὰ κάμουν τοὺς μετανάστας νὰ λησμονήσουν τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ καὶ νὰ γεννηθῇ εἰς τοὺς μένοντας ἡ ὄρεξις ν' ἀκολουθήσουν ἐκείνους. Ἔως εἰς τὰ Ἰωάννινα μετεδόθη ἡ κίνησις. (1)

Πολὺ σημαντικὴ ἦτο αὐτὴ ἡ ἐποχὴ διὰ τοὺς βασιλιάδας εἰς τὴν

di qualche comodo che certamente formano il lustro maggiore di quel regno.

(1) Corner Guadagnato l'animo di alcuni de' primati, con le proposte del loro utile si sono finalmente disposti — — potendo questa sola dispensa degli aggravii (ἤτις παρεχώρηθη) invitar al concorso le genti della Giannina e paesi interiori della Grecia.

Τουρκίαν. Δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς πλέον ἀνετὴν κατάστασιν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἔπαυσεν ὁ φόρος τῶν παιδῶν. Κατὰ τὸ τέλος τούτου τοῦ αἰῶνος ἔλαβε χώραν τὸ δεῦτερον. Ὅχι μόνον ἡ μικρὰ Πελοπόννησος ἀλλὰ καὶ ἡ Οὐγγαρία ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Τὴν ἀπώλειαν τούτου ἠκολούθησε καὶ ἄλλη. Ἐκ τῶν ἀπολεισθέντων τουρκικῶν χωρῶν μετενάστευσαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν Σλαβικὰ, εἰς τὴν Πελοπόννησον κυρίως Ἀλβανικὰ καὶ Ἑλληνικὰ γένη, ἀφ' ὅτου αὐταὶ αἱ ἐπαρχίαι ἀπεσπάσθησαν καὶ ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτω μᾶλλον ἐρημωμέναι. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἡ μετανάστευσις ἦτο ἀσυγκρίτως πλέον πολυάριθμος παρά εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἐν διαστήματι τινῶν χρόνων ἔγινε σημαντικὴ. Ἀναμφιβόλως συνέπεια τούτου ἦτο ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην κίνησιν ἐσκέφθησαν μέτρα νὰ καταστήσουν πλέον ἐλαφρὰν τὴν τύχην τῶν ῥαγιαδῶν. Αἱ πρῶται δοκιμαίαι χρονολογοῦνται ἀπὸ τότε. Ἴσως ἐφοβοῦντο νὰ ἴδουν πλέον γενικὴν τὴν μετανάστευσιν.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον τοιοῦτοτρόπως καὶ διὰ τῆς προσθήκης μεταναστεύσεως ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, ἠῤῥξησε ἐπὶ πολὺ ὁ πληθυσμὸς. Κατὰ τὸ ἔτος 1692 ἀριθμοῦνται 116 χ. κατὰ τὸ ἔτος 1701, 200 χ. κάτοικοι. Ἐκτοτε ἡ αὔξουσα πρόοδος ἠκολούθησε τὸν φυσικὸν δρόμον τῆς.

Διὰ τῆς προσκλήσεως κατοίκων ἦσαν πολὺ μακρὰν ἀκόμη ἀπὸ τοῦ νὰ λύσουν τὸ πρόβλημά των. Ἡ κατάσταση καὶ ἡ συνήθειά αὐτῶν τῶν κατοίκων καθίστανον ἀναγκαστικὴν τὴν πλέον προνοητικὴν ἐπιμέλειαν.

Εἰς τοὺς Πελοποννησίους παρετήρουν καὶ οἱ Βενετοὶ τὰ προσεπτόμενα πάντοτε εἰς αὐτοὺς ἐλαττώματα. Ὁ Γριμάνης δὲν τοὺς εὕρισκε μόνον ἀμαθεῖς ἀλλὰ καὶ πεισματώδεις εἰς τὴν ἀμάθειάν των. α Διὰ καμμίως διδαχῆς, λέγει, δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰς α ἔξεις των. Πάντοτε φοβοῦνται ὅτι τοὺς ἀπατοῦν, καθετὶ δίσγει- α ρει τὴν ὑπόνοιάν των, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον σκέπτονται α καὶ αὐτοὶ ν' ἀπκητήσουν. Ὅταν ἀπευθύνονται πρὸς τὴν ἐξουσίαν

α ἐκ πρώτης ὄψεως ὁμνύεις ὅτι ἔχουν ὅλον τὸ δίκαιον τοῦ κόσμου
 α πρὸς τὸ μέρος των· κατὰ σταθερὸν κανόνα εἶναι ὅμως ψεῦδος
 α καὶ ὑπόκρισις. Μόνον τὸ κέρδος των συλλογίζονται, τὸ πρῶτον
 α καὶ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ διδάσκει τὸν υἱόν. Ζοῦν τα-
 α λαιπωρημένοι, διότι ἔχουν τὴν στερεάν ιδέαν, ὅτι τὸ κέρδος
 α ἀποκτᾶται μᾶλλον διὰ τῆς κακῆς δικιότητος παρά διὰ τῆς ὀρθ-
 α στηριότητος καὶ τῆς ἐργασίας. Μόνον τόσον ἐργάζονται, ὅσον
 α ἀπαιτεῖ ἡ ἀπρὸς ἀνάγκη. Ὅστις ἔχει τὰ μέσα, προτιμᾷ
 α νὰ καλλιεργοῦν ἄλλοι τὴν γῆν του, παρά ὁ ἴδιος νὰ κινήσῃ τὴν
 α χειρὰ του. » Αὐτὰ εἶναι ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται
 πολὺ εὐκόλως καὶ ἐπὶ πνευματώδους ἔθους, ὑπὸ τὸν πιέζοντα
 ζυγὸν πείσμα, διότι κάθε νεωτερισμὸς περιέχει νέον κακόν· ὑπό-
 νοια, διότι τί καλὸν περιμένεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν; ῥυπαρὰ
 μυστικὴ φειδωλία, διότι πάντοτε εἶναι ἐπιφοβὸς ὁ ἄρπαξ κύριος·
 ἀνίκητος ὀκνηρία, διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει ἂν δὲν ὑπηρετῇ ἄλλον.
 — Ἰδίως ἐρζίνετο παράδοξον εἰς τοὺς Βενετοὺς πῶς ἐκτὸς τῶν
 Μυνηατῶν, ὅλοι οἱ λοιποὶ καὶ οἱ δυνατοὶ καὶ εὐρωστοὶ χωρικοὶ εἶ-
 χον ἀκαταμάχητον ἀπέχθειαν κατὰ τῶν ὄπλων καὶ τῆς στρατιω-
 τικῆς ζωῆς.

Ἄλλὰ καὶ οἱ νεήλυδες ἀνέπτυσαν μετολίγον ἐπιφοβὸς ιδιότη-
 τας. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον συχνὰ φανεράν ἢ μυστικὴν διαπραγμα-
 τεισιν μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς· ἐπεθύμουν, ν' ἀνακτήσουν τὰς παλαιὰς
 ἰδιοκτησίας των, χωρὶς νὰ χάσουν τὰς νέας. Ἐκ τῶν Ρουμελιωτῶν
 τινὲς ἔτρεφον τὸ αὐτὸ φρόνημα, ἄλλοι ἄφησαν τὰς κατοικίας των
 καὶ ἐδόθησαν εἰς τὴν ληστείαν· εἰς συνεχεῖς ἐρίδας συνέκειντο οἱ
 Χῆοι. Οἱ Ἕλληνας τῶν νήσων ἦσαν ἴσως δραστηριώτεροι καὶ πλέον
 νοήμονες, ἀλλὰ τόσον πονηρότεροι καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν πολὺ καλά
 ἤδη τὸ βενετικὸν σύστημα, ἢ συμπεριφορὰ των μὲ τοὺς λοιποὺς
 κατοίκους ἐδεικνύετο μᾶλλον ἐπιβλαβὴς παντοῦ ἔφερον ταραχάς.

Καὶ οἱ βενετοὶ εὐγενεῖς, οἱ ἐπιτετραχημένοι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν
 λαμβανομένων μέτρων, δὲν ἔζων πάντοτε ἀμέμπτως, εὐδιάθετοι
 νὰ κἀμνουν κέρδη ὅθεν βλέπει τις πόσον ἤτο δύσκολον νὰ φέρουν

εἰς πέρας τὸ κελὸν ὅτοι ὠδῆγοῦσαν τὰ πράγματα καὶ σπουδαίως τὸ ἐπεθύμουν. (1)

Κατὰ πρῶτον ἐπρόκειτο νὰ προῆξουν τὴν γεωργίαν. Ὅλον τὸ μέλλον ἐδῶ ἐστηρίζετο. Ἄς ἴδωμεν πῶς ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτον τὸν σκοπόν. (ἀκαλουθεῖ)

Σ. τοῦ Μ. Εἰς τὸ Φυλ. Β. σελ. 403 μετεχειρίσθη τὴν ἔκφρασιν Ἰσπανικοὶ ἵππεις. Εἶναι τετράσκελα μὲ αἰγμάς χρησιμεύοντα κατὰ τῆς ἐφόδου τοῦ ἵππικου, διότι ἔχουν πάντοτε ἕνα πόδα ὄρθιον (chevaux de frise) καὶ δυνάμεθα νὰ τὰ ὀνομάσωμεν ἐχίνους.

Οἱ Ἰσπανοὶ τὰ ἐφεῦρον καὶ διὰ τοῦτο φέρουν τὸ ὄνομά των.

(2) Καλῶς ὁ Νάπιερ εἶπε περὶ τοῦ Βύρωνος. He proceeded bridle in hand, not thinking them good, but hoping the make them better.